

**CENTRUL
DE INVESTIGAȚII STRATEGICE
ȘI REFORME (CISR)**

Costurile Conflictului transnistrean și beneficiile soluționării lui

Studiul este realizat în cadrul proiectului „Impact” (Centrul de expertiză pentru avansarea procesului pașnic pe marginea conflictului moldo-transnistrean), cu suportul financiar al Fundației pentru prevenirea conflictelor a Guvernului Marii Britanii prin intermediul Ambasadei Britanice din Chișinău.

Autori – Elena Gorelova, Galina Șelari

Toate opiniile exprimate în studiul dat aparțin doar autorilor, nu reflectă pozițiile unor organizații în parte sau ale structurilor administrative și nu oglindesc neapărat opiniile Guvernului Marii Britanii.

Chișinău, 2009

Cuprins

Sumarul și recomandările	3
Introducere.....	5
1. Metodologia.....	5
2. Costurile fazei armate a conflictului.....	7
2.1. Pierderi umane.....	8
2.2. Pierderi economice	11
2.3 Costurile consecințelor conflictului armat.....	12
3. Costurile etapei postmilitare ale conflictului și beneficiile interacțiunii și cooperării	18
3.1. Mediul de afaceri și comerțul	18
3.2. Infrastructura transporturilor	34
3.3. Industria energetică.....	45
3.4. Telecomunicații	55
4. Problemele comune ale dezvoltării Moldovei și Transnistriei și avantajele soluționării conflictului.....	65
Concluzii.....	69

Sumarul și recomandările

Procesul de negocieri folosit în calitate de instrument principal pentru soluționarea problemei transnistrene deocamdată nu a avut încă rezultate pozitive. Pe parcursul ultimilor ani, pozițiile oficiale ale Moldovei și Transnistriei în privința „viitorului comun” au devenit incompatibile. La aceasta a contribuit „politizarea” excesivă a problemei – căutarea, în principal, a formei politice de reglementare.

Concomitent nu a avut loc îmbunătățirea sau armonizarea condițiilor politice interne în vederea soluționării problemei. Preferințele politice și aspirațiile părților în conflict tot mai mult se distanțează. Astfel, în ultimii ani Moldova a demonstrat activ aspirațiile sale privind integrarea europeană și obținerea unui statut special din partea UE, iar Transnistria - dorința de a se integra cu țările CSI și Rusia. Chișinău și Tiraspol au aprecieri diametral opuse vizavi de evenimentele din Georgia din august 2008 și consecințele lor. Evenimentele politice din Moldova care au avut loc după alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009 au cauzat o serie de declarații categorice din partea reprezentanților oficiali și politicienilor transnistreni cu privire la destinele istorice diferite și viitorul politic diferit ale Moldovei și Transnistriei.

Totodată lipsește stabilizarea condițiilor geopolitice necesare pentru soluționarea problemei. În mod special, procesul reglementării transnistrene este influențat negativ de ambiguitatea relațiilor politice dintre anumiți participanți la procesul de negocieri (UE - Rusia, Ucraina - Rusia, SUA - Rusia), ceea ce într-o oarecare măsură alimentează tendințele centrifuge ale părților în conflict.

Ținând cont de aceste circumstanțe este rezonabil să se caute mai activ compromisuri între Moldova și Transnistria în domeniul intereselor lor economice comune. În acest sens urmează să se țină cont de faptul apariția conflictelor economice de obicei conducea la tensionarea relațiilor politice dintre Moldova și Transnistria.

Mutarea accentului de pe aspectele politice pe cele economice ale reglementării va permite soluționarea multor probleme existente, detensionarea relațiilor dintre părți în sfera economică și, prin urmare, îmbunătățirea condițiilor pentru continuarea dialogului politic.

Cercetarea făcută a arătat că părțile suportă costuri semnificative din cauza presiunii economice reciproce. Deseori, economia unei părți devine ostatică a politicii economice desfășurate de cealaltă parte. În afara de aceasta, Moldova și Transnistria înregistrează până în prezent pierderi de pe urma consecințelor conflictului armat, care nu o dată au cauzat apariția unor costuri noi cu caracter economic în sferile comerțului comun, transportului, energiei, telecomunicațiilor. Astfel de acțiuni afectează nu numai agenții economici, bugetele, infrastructura și populația Moldovei și Transnistriei, dar în unele cazuri periclitează interesele economice ale părților terțe. Costurile mari ale confruntării economice dintre Moldova și Transnistria sunt evidente - nivelul dezvoltării economice este cel mai mic, iar nivelul sărăciei cel mai mare printre țările europene, inclusiv cele din cadrul CSI.

Părțile nu percep avantajele cooperării și interacțiunii în sfera economică, care pot fi obținute ca urmare a normalizării condițiilor pentru comerțul intern, atragerii investițiilor, dezvoltării sectoarelor infrastructurii, valorificării potențialului de tranzit etc.

Din păcate, pe parcursul anilor de dezvoltare paralelă, Moldova și Transnistria au trăit doar experiență de confruntare și nu de colaborare. Această experiență este absolut neconstructivă din punctul de vedere al asigurării unei dezvoltări economice interne durabile și cel al realizării reglementării politice a problemei transnistrene în viitor.

Sunt necesare eforturi în vederea stabilirii mecanismelor și instrumentelor adecvate pentru aplanarea conflictelor economice existente și îmbunătățirea colaborării economice dintre Moldova și Transnistria, pentru ca părțile să nu mai înregistreze pierderi “nerezonabile” și să treacă de la confruntare economică la activitate în comun, cu scopul extragerii avantajelor economice reale, înainte de toate în sfera comerțului, infrastructurii, mediului de afaceri, atragerii investițiilor.

Recomandări

Pentru Moldova și Transnistria:

1. Să poarte discuții privind relațiile și contradicțiile economice și să prezinte una celeilalte informația bine argumentată.
2. Să atragă experți independenți de profil pentru elaborarea unor variante de soluționare a problemelor existente și unor recomandări privind normalizarea și dezvoltarea colaborării în sfera economică.
3. Să elaboreze și să aprobe un document reciproc acceptat cu privire la activitatea grupurilor de lucru antrenate în realizarea măsurilor de construire a încrederii și a proiectelor social-economice comune, care să definească statutul lor, scopurile, sarcinile, mecanismele de activitate, dar și să stabilească agendele lor lucru.
4. Să elaboreze și să adopte un plan de acțiuni reciproc acceptat referitor la eliminarea contradicțiilor economice și dezvoltarea cooperării.

OSCE, Rusia, Ucraina, UE și SUA:

5. Să elaboreze principii comune de bază privind soluționarea contradicțiilor economice dintre Moldova și Transnistria.
6. Să analizeze litigiile și pretențiile economice reciproce ale părților și să propună un plan de acțiuni privind asigurarea unei susțineri în vederea soluționării conflictelor între Moldova și Transnistria în sfera economică.
7. Să propună Moldovei și Transnistriei materiale (informație și argumentare) cu privire la întrebările problematice cu caracter economic, care generează contradicții și împiedică dezvoltarea stabilă și eficientă a economiei părților și a relațiilor lor economice.
8. Să sprijine activitatea grupurilor de lucru în ce privește formularea propunerilor de eliminare a contradicțiilor și de îmbunătățire a relațiilor economice dintre părți.

Donatori:

9. Să coordoneze programele lor în țară și acțiunile în ce privește susținerea eforturilor Moldovei și Transnistriei îndreptate spre reglementarea și dezvoltarea relațiilor economice.
10. Să propună Moldovei și Transnistriei programe/proiecte de ajutor a căror implementare presupune dezvoltarea contactelor, coordonarea acțiunilor și cooperarea dintre Moldova și Transnistria (în primul rând în sferile infrastructurii, comerțului, antreprenoriatului mic, dezvoltării umane etc.).
11. Să creeze un fond cu scopul acumulării de mijloace pentru realizarea unor proiecte coordonate, care să promoveze interesele economice comune ale Moldovei și Transnistriei și să prevadă îndeplinirea unor acțiuni comune.
12. Să contribuie la stabilirea și dezvoltarea cooperării între organizațiile neguvernamentale ale Moldovei și Transnistriei (între asociațiile de antreprenori, camerele de comerț și cele industriale, sindicate etc.)
13. Să ridice nivelul de informare a părții transnistrene cu privire la scopul, direcțiile și rezultatele activității donatorilor în Moldova, dar și vizavi de intențiile lor referitor la sprijinirea procesului de cooperare dintre Moldova și Transnistria în sfera economică și altele.

Introducere

Conflictul transnistrean, care în anul 1992 a degenerat într-o confruntare militară, care la rândul său a dus la pierderi umane, umanitare, sociale și economice, până în prezent înaintea poliței care urmează a fi achitate de părțile aflate în conflict, pentru care, în cele din urmă, sunt nevoiți să plătească locuitorii ambelor maluri ale Nistrului.

În ciuda multor încercări de soluționare a conflictului transnistrean și a contribuției din partea țărilor garante, mediatorilor și observatorilor, încheierea etapei militare nu a însemnat sfârșitul confruntării dintre părți.

În principal, procesul de reglementare a conflictului transnistrean este orientat spre căutarea formulei politice reciproc acceptabile și folosirea mecanismelor politice pentru atingerea unui compromis. Totodată, aspectele economice ale conflictului se află pe planul doi.

Totodată, conflictul are atât caracter politic, cât și economic. Confruntarea economică de lungă durată dintre părți, manifestată în diferite perioade de timp, sub diferite forme și în diverse sectoare, a cauzat costuri suportate nu doar de Moldova-Transnistria, dar și de părțile terțe.

În pofida existenței unui număr enorm de studii, publicații și informații despre conflictul transnistrean, chestiunea costurilor suportate de către părțile în conflict, precum și despre beneficiile reciproce, posibile în urma reglementării relațiilor economice și a conflictului în general sunt deocamdată puțin studiate.

În lucrarea dată sunt prezentate costurile conflictului și beneficiile posibile ca urmare a soluționării lui. Estimările costurilor și a oportunităților ratate prezentate în publicație pot servi drept „informație adițională pentru reflectarea” asupra căilor de rezolvare a problemei transnistrene.

Sporirea atenției asupra aspectelor economice și a posibilităților de soluționare va permite extinderea “platformei” pentru căutarea unor soluții eficiente prin intermediul armonizării și consolidării intereselor economice a părților în conflict și folosirea mecanismelor economice ale reglementării conflictului transnistrean.

1. Metodologia

S-a acumulat o vastă experiență internațională în analiza diferitor aspecte ale conflictului - factorilor și cauzelor apariției lor, consecințelor politice, umanitare, economice, sociale, precum și a căilor de soluționare a conflictelor.

Printre studiile ce prezintă interes din punctul de vedere al problemei conflictului transnistrean pot fi identificate lucrările, în care se conține:

- Analiza generală a conflictelor, ce au avut loc în istoria contemporană în diferite regiuni ale lumii, de exemplu - "Conflict in Somalia: Drivers and Dynamics", World Bank 2005; "Avoiding War in South Ossetia", International Crisis Group, Report No. 159, Brussels, Belgium (2004); "War and Peace in the South Caucasus: A Strategic Conflict Assessment of the Armenia-Azerbaijan Conflict", Humanitarian Initiatives, London, UK; Tony Vaux, Jonathan Goodhand "Disturbing connections: aid and conflict in Kyrgyzstan" (2001); Jonathan Goodhand "A Synthesis Report: Kyrgyzstan, Moldova, Nepal and Sri Lanka" (2001) și altele;
- Analiza aspectelor economice ale conflictelor - Bargandzia, D. "Settlement of the Georgian-Abkhaz Conflict: Economic aspects" (1999); De la economia militară spre economia de pace în regiunea Caucazului de Sud // Grupul de cercetare a Economiei și Conflictului din regiunea Caucazului de Sud, International Alert (2004); Gunatilleke, Godfrey "The Cost of the War: Economic, Social and Human Cost of the War in Sri Lanka", National Peace

Council, Colombo (2001); Arunatilake, Nisha, Sisira Jayasuriya and Saman Kelegama "The Economic Cost of the War in Sri Lanka" Institute of Policy Studies, Colombo (2000); Paul Collier "Civil war and the economies of the peace dividend", Centre for the Study of African Economies (1995); "Local Business, Local Peace: the Peacebuilding Potential of the Domestic Private Sector Case Study South Caucasus", International Alert (2006); Bhaskar Koirala, Ram Prasad Gyanwaly, Shyamal Shrestha "The Relationship Between Political Instability and Economic Growth in Nepal (1975-2003)" (2005); Muttukrishna, Sarvananthan "Economic Imperative for Peace in Sri Lanka"; Hannah Beardon "The economics of war and peace: addressing the dilemmas", Report on the CODEP Conference 2001; Macartan Humphreys "Economics and Violent Conflict", Harvard University (2003) și altele.

În cadrul analizei costurilor conflictului transnistrean și a beneficiilor rezultate din soluționarea lui, autorii au luat în considerare atât rezultatele unor studii ale conflictelor din alte state, cât și particularitățile conflictului transnistrean, care au fost evidențiate reieșind din caracterul și evoluția lui îndată după încheierea fazei militare.

Spre deosebire de multe alte conflicte, cel transnistrean a evoluat foarte rapid până la așa numita „fază fierbinte”, a cărei repetare este practic imposibilă, fiind se află deja, de mult timp, în stare „înghețată”, fără a înregistra progrese vizibile de trecere de la stadiul post-război la cel de soluționare definitivă.

Potrivit datelor Rețelei de monitorizare etnologică și de avertizare timpurie a conflictelor, conflictul transnistrean după nivelul de conflictualitate politico-socială, de mult timp, este unul „puțin tensionat”.¹ Aceleași estimări a intensității conflictului transnistrean (intensitate scăzută) sunt publicate în edițiile anuale ale revistei "Conflict Barometer".²

Una din particularitățile situației din Transnistria este faptul că, costurile s-au transformat foarte repede din cele militare în „costuri conflictului nesoluționat”, marcate prin confruntările dintre părți în sfera economică.

De aceea, lucrarea dată include analiza ambelor componente ale costurilor:

- Analiza costurilor etapei militare a conflictului
 - *Costurile umane*
 - *Pierderile economice cauzate de acțiunile militare*
 - *Costurile consecințelor cauzate de acțiunile militare*
- Analiza costurilor etapei pașnice din sectoarele "atruse" în conflict
 - *Mediul de afaceri și comerțul*
 - *Infrastructura transporturilor*
 - *Energetica*
 - *Telecomunicații*

Selectarea domeniilor pentru analiza "costurilor de pace" este determinată de faptul că anume ele sunt sensibile pe timp de conflict și sunt folosite de către părți în confruntările economice dintre părți în calitate de instrumente de presiune. Totodată, pierderile în aceste sectoare sunt considerabile și se răsfrâng serios asupra situației economice și sociale de pe ambele maluri ale Nistrului.

Părțile încă nu realizează care sunt beneficiile concrete rezultate din încetarea confruntărilor economice și din soluționarea conflictului în general.

De aceea, întrebările ce țin de beneficiile „obținute” în urma încetării confruntării economice și soluționării conflictului transnistrean sunt prezentate sub două aspecte:

- Analiza avantajelor consolidării sectoarelor principale și a principalelor acțiuni pentru dezvoltarea lor, care se conține în fiecare compartiment "sectoral" dedicat analizei costurilor etapei pașnice a conflictului (altfel spus, a fost realizată analiza "sectorială" a avantajelor)

¹ <http://eawarn.ru/>

² Heidelberg Institute for International Conflict Research. <http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/index.html>.

- Analiza avantajelor care pot fi obținute în cazul soluționării în comun a celor mai sensibile și practic identice probleme legate de dezvoltarea economiilor Moldovei și Transnistriei, dar și ca urmare a rezolvării în comun a problemelor cu caracter strategic privind asigurarea unei creșteri uniforme și calitative a celor două economii.

Principalul avantaj cumulativ general obținut la trecerea către o cooperare economică constructivă și soluționarea conflictului este reducerea și eliminarea ulterioară a riscurilor și pericolelor generate de conflictul dat, care servesc drept obstacol pentru stabilitatea și securitatea dezvoltării economice a ambelor părți.

În cadrul lucrării sunt folosite datele instituțiilor oficiale de statistică ale Moldovei și Transnistriei, informații oferite de organele de conducere, legislația și alte actele normative ale părților, informația publică a unor companii, articolele cercetătorilor locali și străini, informații furnizate de sursele mass-media și ONG-uri.

2. Costurile fazei armate a conflictului

Tensiunea în relațiile dintre Moldova și Transnistria au început să apară la sfârșitul anilor '80, în condițiile destrămării URSS și rezolvării problemelor legate de autodeterminarea politică și obținerea independenței:

- 23 iunie 1990, Consiliul Suprem al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești a adoptat Declarația privind suveranitatea, iar la 27 august 1991, Moldova și-a declarat independența;
- 2 septembrie 1990, cel de-al II-lea Congres extraordinar al deputaților de toate nivelurile a proclamat crearea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești Nistrene, iar la 8 decembrie 1990, Sovietul Suprem a adoptat Declarația privind suveranitatea Republicii Moldovenești Nistrene.

Țara a fost practic divizată în două părți, iar escaladarea confruntării politice sa transformat într-un conflict armat.

Zona conflictului armat

În zona acțiunilor armate au nimerit localități, atât de pe malul drept, cât și de pe malul stâng al Nistrului.³ Prin urmare, pierderi umane și materiale în urma conflictului armat au avut ambele părți.

Perioada ostilităților militare

Perioada ciocnirilor armate intense a durat din martie până în august 1992. În Republica Moldova, aceasta este cunoscută sub denumirea oficială de perioadă a ostilităților militare⁴, iar în Transnistria – drept perioadă de război.⁵ Cea mai mare amploare a operațiunilor militare cu utilizarea artileriei și tancurilor a fost în anul 1992, în regiunea orașelor Bender și Dubăsari. Prin urmare, aici s-au înregistrat cele mai mari pierderi de vieți omenești și bunuri.

Cu toate acestea, ciocnirile armate care prin urmare au cauzat victime, au avut loc înainte de luna martie 1992. Începând din noiembrie 1990, în zona orașului Dubăsari s-au observat mai multe incidente similare.

³ Astfel, conform Hotărârei Guvernului Republicii Moldova, Nr. 662 din 12.10.1992, "Privind stabilirea granițelor zonei de conflict militar și duratei de începere și terminare a ostilităților în zona nistreană a Republicii Moldova", prin care zonă a ostilităților este declarată zona situată pe malul drept al râului Nistru, cu o lungime de 15 km, care se întinde în partea de nord până la satele Vâșcăuți și Susleni raionul Orhei, în partea de sud - orașul Căușeni, satele Talmaz și Răscăeți din raionul Ștefan Vodă. Din zona specificată mai fac parte localitățile de pe malul stâng al Nistrului: Cocieri, Korjova, Cosnița, Doroșkaia, Lunga, Molovata Nouă, Pîrîta, Pohrebia, Roghi.

⁴ În Hotărârea Guvernului RM, Nr. 662 din 12.10.1992 "Privind stabilirea granițelor zonei de conflict militar și duratei de începere și terminare a ostilităților în zona nistreană a Republicii Moldova", în care se specifică ziua în care a început lupta (2 martie 1992) și ziua în care a luat sfârșit (13 august 1992).

⁵ Vezi: <http://presidentpmr.org/category/124.html>.

Conflictul a putut fi “înghețat” tocmai la sfârșitul lunii iulie 1992, ca urmare a semnării de către Republica Moldova și Federația Rusă a “Acordului de încetare a conflictului armat în regiunea transnistreană a Republicii Moldovei”. În zona de securitate creată au fost introduse trupe de menținere a păcii din Rusia, Republica Moldova și Transnistria, coordonate de Comisia Unificată de Control.

2.1. Pierderi umane

Conflictul armat a provocat moartea nu numai personalului militar care a participat direct la ostilități, dar și a populației civile. Mai mult de 1100 de oameni au murit și mai mult de 3500 de persoane au fost rănite. Au apărut refugiați și persoane strămutate intern. Numărul total de persoane care și-au părăsit locuințele în timpul luptelor a fost mai mult de 200 de mii de oameni. Daunele morale cauzate au fost enorme, având în vedere amploarea migrației în timpul ostilităților, numărul de uciși, răniți, persoanelor care au rămas cu handicap, rudelor și apropiaților lor. Aceste pierderi nu pot fi cuantificate.

Decedați și răniți

Conform celor mai recente date ale părții transnistrene, ca urmare a ostilităților din 1991-1992 au decedat 812 transnistreni, inclusiv 310 de civili, 42 femei și 14 copii.⁶ Numărul de răniți a fost de 2485 persoane, inclusiv 231 civili.⁷

Moldova nu a dezvăluit cifrele oficiale cu privire la numărul de decedați și răniți. Conform estimărilor lui V. Mukomel, la care de cele mai multe ori fac referință experții moldoveni și ruși, numărul total de decese în rândul forțelor constituționale ale Republicii Moldova în anul 1992 a constituit 320 de persoane.⁸

Conform datelor șefului statului major al Forțelor Armate ale Republicii Moldova, pierderile zilnice din partea Republicii Moldova, în ultimele zile ale conflictului, au fost de 10-15 persoane ucise, iar numărul de răniți atingea cifra de 40-45 de persoane pe zi. De la 12 iunie 1992 până la finalizarea ostilităților au fost ucise 165 de persoane, iar 1022 rănite. În unitățile Ministerului Apărării au fost ucise 46 de persoane, rănite - 334, în cele ale Ministerului Afacerilor Interne, respectiv - 45 și 333, iar în rândul voluntarilor - 41 și 225, printre civili - 34 și 140 de oameni.⁹

Astfel, conform datelor de mai sus, numărul total de decedați de ambele părți, ca urmare a conflictului armat, a fost de aproximativ 1132 de persoane, răniți - mai mult de 3500 de persoane (estimări aproximative).

Estimări aproximative a numărului de morți și răniți în conflictul armat

Morți inclusiv:	1132 oameni
- Din partea forțelor armate	822 oameni
- Civili	310 oameni
Răniți	3500 oameni

⁶ Cartea albă a RMN. - Moscova, REGNUM, 2006, pag. 26, 164.

⁷ Cartea albă a RMN. - Moscova, REGNUM, 2006, pag. 79.

⁸ V. Mukomel “Urmările demografice ale conflictelor etnice și regionale în țările CSI”. - Populația și Societatea // Buletin informațional. Centrul de Demografie și Ecologie a omului, Institutul de Prognoză Economică, AȘR, Nr. 27, aprilie 1997.

⁹ “Linia de rezistență (cu prilejul comemorării a 10 ani de la începerea conflictului militar pe Nistru)”. - ziarul “Moldova Suverană”, Nr. 1320 din 5 martie 2002.

Refugiați

Numărul total de persoane care au părăsit zona de conflict în 1992 și care au solicitat azil în alte țări s-a ridicat la cifra de peste 70 de mii de oameni. Refugiații se îndreptau spre Rusia, Ucraina și Belarus. Țările gazdă, desigur, suportau costurile legate de primirea și întreținerea lor.

Nu pot fi considerate refugiate toate persoanele care au plecat în această perioadă peste hotarele fostei URSS, deoarece în anii '90 emigrarea în țările din "străinătate" avea un caracter permanent și nu era legată de conflictele armate (înainte de conflict în țările din "străinătatea îndepărtată" emigrau anual mai multe persoane decât în timpul conflictului).

Cea mai mare parte a refugiaților s-a îndreptat spre Ucraina - circa 61 mii de persoane, inclusiv mai mult de 30 de mii de copii.¹⁰ Guvernul ucrainean a luat măsuri pentru a oferi asistență refugiaților în timpul șederii lor și pentru întoarcerea lor în Moldova. În toamna anului 1992, aproape toți refugiații au revenit din Ucraina la locurile lor de domiciliere permanentă. Serviciul Federal de Migrație din Rusia a înregistrat, în anul 1992, 10.3 mii de refugiați din Republica Moldova. Statutul oficial de refugiați și de persoană strămutată intern au primit 2,7 mii de persoane ale căror drepturi au fost asigurate în conformitate cu legislația rusă.¹¹

Numărul de refugiați din Moldova înregistrat în Belarus s-a ridicat la 0,8 mii de oameni.¹²

Majoritatea refugiaților emigrați în Rusia și Belarus și cei care au primit statut oficial nu s-au mai întors înapoi.

Evaluarea numărului populației refugiate în timpul conflictului armat

Numărul total de refugiați	72,1 mii persoane
inclusiv în țările recipiente:	
Ucraina	61 mii oameni
Rusia	10,3 mii oameni
Belarus	0,8 mii oameni

Urmările conflictului armat au avut un impact negativ asupra comportamentului migraționist al persoanelor și după încetarea lui - începând cu anul 1992, în Belarus și Rusia continua să fie înregistrate refugiați din Republica Moldova. Astfel, în perioada anilor 1993-2003, în Rusia au fost înregistrate 16,2 mii de persoane venite din Moldova care s-au adresat organelor serviciului de migrație.¹³

Persoanele strămutate intern

Strămutarea internă a persoanelor, aflate în zona ostilităților, a avut loc atât pe malul drept, cât și pe malul stâng al Nistrului. Oamenii se deplasau din locurile periculoase în trei moduri:

- de pe malul stâng pe cel drept;
- din zonele periculoase de pe malul drept în zonele îndepărtate ale malului drept;
- de la zonele de luptă în locuri mai sigure în interiorul regiunii transnistrene.

Există date oficiale cu privire la persoanele strămutate care vin din partea dreaptă și stângă a zonei de conflict armat. Date complete cu privire la persoanele strămutate lipsesc în regiunea transnistreană.

Numărul de persoane strămutate din zonele de război și înregistrate în partea dreaptă a Nistrului a fost de 51,3 mii de oameni.¹⁴ În iulie 1992, în regiunea transnistreană au fost înregistrate 80 de

¹⁰ V. Moșneaga, P. Frunțaș. Problema refugiaților și persoanelor strămutate în Republica Moldova. http://www.e-journal.ru/p_bzarub-st7-2.html.

¹¹ Date informative și statistice SFM MAI al Rusiei, Nr. 1, 2002.

¹² V. Moșneaga. Conflictul armat din Republica Moldova și problema persoanelor strămutate. // MOLDOSCOPIE. Probleme de analiză politică. Partea a VII. - Chișinău, 1995, pag. 93.

¹³ Date informative și statistice SFM MAI al Rusiei, Nr. 1, 2002.

¹⁴ V. Moșneaga. Conflictul armat din Republica Moldova și problema persoanelor strămutate. // MOLDOSCOPIE. Probleme de analiză politică. Partea a VII. - Chișinău, 1995, pag. 93.

mii de persoane care au părăsit orașul Bender.¹⁵ Prin urmare, în total numărul minim de persoane strămutate intern a depășit 130 de mii de persoane.

Cea mai mare parte a înregistrărilor persoanelor strămutate pe teritoriul din dreapta Nistrului, o alcătuiau femeile și copiii - 91,4%, inclusiv copii - 56,2%.¹⁶ Marea majoritate a celor strămutați era constituită din persoane venite de pe malul stâng - 93,5%.

Cele mai multe persoane strămutate au sosit din orașul Dubăsari și raionul Dubăsari, precum și din orașul Bender, unde se duceau luptele principale.

Numărul persoanelor strămutate intern origine din diferite zone ale conflictului armat

Veniți din:	Numărul celor veniți (persoane)
or. Bender	24121
or. Dubăsari și raionul Dubăsar	17070
or. Tiraspol	1940
raionul Criuleni	1851
raionul Grigoriopol	1175
raionul Anenii Noi	724
raionul Căușeni	516
or. Rîbnița	178
or. Camenca	17

Surse: V. Moșneaga. Conflictul armat din Republica Moldova și problema persoanelor strămutate. // MOLDOSCOPIE. Probleme de analiză politică. Partea a VII. - Chișinău, 1995, pag. 94.; The migration of the Moldovan population from 1970 to 1992, and the problem of the displaced persons//UNDP. Moldova. Studies formulated by Moldovan consultants. – Chisinau, September 1993, p. 97.

În perioada conflictului armat (martie-iulie 1992) persoanelor strămutate li se acorda asistență variată: se pregăteau locuri pentru primirea lor, erau rezolvate problemele referitoare la găsirea locurilor de muncă, se alocu surse pentru acordarea unor facilități speciale, aprovizionarea cu alimente, întreținerea și educarea copiilor, etc.

Astfel, pentru persoanele strămutate se plătea zilnic indemnizație pentru produse alimentare (50 RUB), indemnizații lunare de șomaj (400 RUB), alocații pentru cazare în hoteluri, apartamente și case închiriate.¹⁷ De asemenea, li se ofereau toate tipurile de alocații sociale prevăzute de sistemul de protecție socială existent la acel moment. Pensionarii din numărul persoanelor strămutate primeau pensie. Familiilor care se mutau în regiunile rurale li se plăteau alocații unice pentru necesități gospodărești în valoare de 5 mii de ruble pentru fiecare familie și 1 mie de ruble pentru fiecare membru de familie.¹⁸

Drept ajutor persoanelor strămutate, de la bugetul de stat al Moldovei în 1992, au fost alocate 160 de milioane de ruble, reprezentând 10,1% din cheltuielile pentru asigurarea socială. În general, costurile de primire și susținere socială pentru persoanele strămutate atingea 0,3% din totalul cheltuielilor bugetare.¹⁹

¹⁵ Încălcările în masă cele mai grave ale drepturilor omului și situația în zona de conflict armat din Bender. iunie-iulie 1992, <http://www.memo.ru/hr/hotpoints/moldavia/index.htm>.

¹⁶ V. Moșneaga. Conflictul armat din Republica Moldova și problema persoanelor strămutate. // MOLDOSCOPIE. Probleme de analiză politică. Partea a VII. - Chișinău, 1995, pag.95.

¹⁷ Hotărârea Guvernului RM, Nr. 197 din 26.03.1992 “Privind înființarea Comisiei Republicane de coordonare a sprijinului material pentru refugiați și privitor la confirmarea Dispoziției de a oferi asistență pentru refugiați, forțați să abandoneze domiciliul din raioanele din stânga Nistrului a Republicii Moldova”.

¹⁸ Hotărârea Guvernului RM, Nr. 172 din 17.03.1992 “Privind măsurile urgente de asistență a refugiaților strămutați în mod forțat de la locurile de reședință permanentă din regiunea stângă a Nistrului a Republicii Moldova”.

¹⁹ Anuarul statistic al Republicii Moldova, 1993 // Departamentul de Statistică al Republicii Moldova. Chișinău, 1994, pag. 387; V. Moșneaga. Conflictul armat din Republica Moldova și problema persoanelor strămutate.// MOLDOSCOPIE. Probleme de analiză politică. Partea a VII. - Chișinău, 1995, p.103 și calculele autorilor.

După încheierea ostilităților aproape toate persoanele strămutate intern înregistrate pe malul drept al Nistrului au revenit la casele lor - 95,5%, la 22 septembrie 1992.²⁰

2.2. Pierderi economice

Conflictul armat a condus la deteriorarea situației economice de pe ambele maluri ale Nistrului și a contribuit la adâncirea crizei economice, care a început în 1990. Reducerea principalilor indicatori macroeconomici în anul 1992 (în general pe malul drept și stâng) a fost dezastruoasă și mai puternică decât înainte și după încetarea conflictului.

Totalul produsului intern brut (produs pe ambele maluri ale Nistrului) în anul 1992 a scăzut cu 29% (în 1991 - cu 17%, în 1993 - cu 1%). Profunzimea diminuării producției PIB-ului a fost mai mare decât în alte state ale CSI (cu excepția Armeniei).²¹ Volumul total al producției industriale a scăzut cu 27% (în 1991 - cu 11%, în 1993, nu au fost înregistrate reduceri), volumul de mărfuri transportate - 51%, inclusiv a celor transportate pe calea ferată - cu 47% și cu transportul auto - cu 51%.²²

În mod evident, pierderile economice din 1992 ar fi fost mai mici în cazul absenței unor conflicte militare.

În timpul conflictului armat, prejudicii majore au fost cauzate sectoarelor de producere, populației, i infrastructurilor sociale și tehnice de pe ambele maluri ale Nistrului. În condițiile de război nu a fost posibilă menținerea funcționării stabile a infrastructurii tehnice (transport, energie). Datorită faptului că rutele de transport (rutier și feroviar) au fost blocate, întreprinderile de pe malul drept al Nistrului nu putea primi de la partenerii din Ucraina și Rusia materia primă necesară pentru producție, componente, produse petroliere, de aceea acestea au suferit pierderi semnificative.

Activitatea multor întreprinderi din regiunea transnistreană a fost paralizată din cauza distrugerilor și destabilizării economice generale în zona de conflict, în special în orașele Bender și Dubăsari.

Conform datelor părții transnistrene, în total au fost distruse sau deteriorate 218 de întreprinderi industriale, de transport și de construcții (inclusiv în Bender - 46 de întreprinderi), deteriorate 8 km de cablu și 35 km de linii electrice aeriene, 15 km de rețele termice, 10 stații electrice.²³

Pot fi prezentați câțiva indicatori economici pentru anul 1992, cu privire la orașele Bender și Dubăsari. Producția industriale (în prețuri comparabile) în 1992, comparativ cu 1991, în Bender s-a redus cu 45%, în Dubăsari - cu 43%. Fabricarea construcțiilor și articolelor de beton armat în Bender a scăzut de 2,1 ori, în Dubăsari - de 6,7 ori; numărul de pasageri (autobuze), în Bender a scăzut de 1,7 ori, iar în Dubăsari - de 3,9 ori. Mai mult decât atât, în Bender s-a redus semnificativ producția articolelor de cablu - de 3,3 ori, țesăturilor de mătasă - de 2 ori, uleiului vegetal - de 2,3 ori, conservelor - de 2,2 ori.²⁴

Pe ambele maluri ale Nistrului a fost întreruptă alimentarea cu energie electrică. Au fost deconectate liniile de transmisie a energiei electrice cu tensiunea de 330-kw și 110 kw, prin care energia electrică se furniza din stânga către partea dreaptă a Nistrului. Potrivit datelor părții transnistrene, liniile au fost scoase din exploatare pe 4 iulie 1992, ca urmare a acțiunii militare

²⁰ V. Moșneaga. Conflictul armat din Republica Moldova și problema persoanelor strămutate. // MOLDOSCOPIE. Probleme de analiză politică. Partea a VII. - Chișinău, 1995, pag. 97.

²¹ Anuarul statistic al Republicii Moldova, 1996 // Departamentul de Statistică al Republicii Moldova. Chișinău, 1997, pag. 506.

²² Anuarul statistic al Republicii Moldova, 1994 // Departamentul de Statistică al Republicii Moldova. Chișinău, 1995, pag. 10, 17, 280.

²³ Cartea albă a RMN. - Moscova, REGNUM, 2006, pag. 31, 26.

²⁴ Anuarul statistic al Republicii Moldova, 1993 // Departamentul de Statistică al Republicii Moldova. Chișinău, 1994, pag. 402-405 și calculele autorilor.

(puterea liniei de transport de 330-kw: Dnestrovsk – Chișinău, 110-kw: Dnestrovsk - Tiraspol - Bender, Tiraspol LEP – Chițcani - Tolmazi - Ciobruți, stație Benderul de Sud).²⁵

În perioada 20 iulie - 10 august au fost închise conductele de gaz, care furnizau gaz orașelor Chișinău și Orhei, precum și raioanelor Anenii Noi, Ialoveni, Orhei, Rezina. Au fost afectați consumatorii simpli, care nu au primit 95 de milioane de metri cubi de gaze naturale.²⁶

Din cauza acțiunilor militare au fost prejudiciate bunurile populației. În conformitate cu datele părții transnistrene, pe malul stâng au fost distruse 1812 de case și 427 de apartamente.²⁷

În zonele ostilităților au fost deteriorate obiectivele de infrastructură socială. De exemplu, în Bender au fost distruse 19 unități de învățământ, 15 obiective medicale și de sport.²⁸

Valoarea totală a daunelor cauzate de conflictul armat nu poate fi estimată cu exactitate. Despre acest fapt vorbește discrepanțele estimărilor existente. Potrivit Arhivei de Stat, în urma conflictului malul stâng a suferit pierderi în valoare de 945 milioane ruble sau 7.5 milioane de dolari. Această sumă este indicată referitor la situația din 1992 (la prețurile din 1992 și în corelație cu cursul de schimb din 1.08.1992) și prezintă valoarea minimă a surselor necesare pentru a restabili funcțiile obiectelor distruse.²⁹

Există și alte date care se conțin în mai multe publicații. De exemplu, în datele inițiale oferite de Ambasada Republicii Moldova în Rusia, se menționează că conflictul ”a cauzat malului drept pierderi în valoare de 12 miliarde de ruble, conform prețurilor din 1991. Pierderi aproximativ similare au fost aduse stângii Nistrului, astfel, prejudiciile ambelor părți au atins în 1992 (anul izbucnirii conflictului armat) cifra de 380 de milioane de dolari”.³⁰

În unul din discursurile lui I. Smirnov se indică faptul că volumul daunelor materiale, aduse Transnistriei a însumat 10 miliarde de ruble.³¹

Costurile (principale) fazei armate a conflictului:

- decedați (mai mult de 1100 de persoane)
- răniți (mai mult de 3500 de persoane)
- refugiați (mai mult de 72000 de persoane)
- persoane strămutate intern (mai mult de 130,000 de persoane)
- ajutor și facilități refugiaților și persoanelor strămutate intern
- aprofundarea crizei economice, declinul brusc al PIB-ului, producției industriale
- pagubele materiale ale populației, fondului de locuințe
- dereglări în activitatea transportului, aprovizionării cu gaz și energie electrică
- distrugerea infrastructurii sociale

2.3 Costurile consecințelor conflictului armat

După încetarea conflictului armat, părțile au avut de suportat cheltuieli legate de reconstrucția obiectelor distruse, deminarea teritoriilor, acoperirea daunelor materiale cauzate populației,

²⁵ Cartea albă a RMN. - Moscova, REGNUM, 2006, pag. 61.

²⁶ Essam Abou Salem. Conflicte contemporane și căile de soluționare a acestora (de exemplu, conflictul transnistrean și israeliano-palestinean). Teza cu privire la gradul științific de doctor în științe istorice. - Universitatea de Stat din Moldova. Chișinău, 2006, pag. 57.

²⁷ Cartea albă a RMN. - Moscova, REGNUM, 2006, pag. 166.

²⁸ Cartea albă a RMN. - Moscova, REGNUM, 2006, pag. 31.

²⁹ Cartea albă a RMN. - Moscova, REGNUM, 2006, p. 166, I. Petrov. 19 iunie - o zi de comemorare și de doliu: nu se poate risca cu libertatea oamenilor. <http://www.olvia.idknet.com/ol64-06-03.htm>.

³⁰ N. Airapetova. 600 de mii de vieți omenești // Ziarul Suveran, 2001, 22 iunie, pag. 10.

³¹ http://president.pmr-gov.org/index.php?option=com_content&task=view&id=280&Itemid=45.

finanțarea diverselor alocații, indemnizații și facilități, acordate participanților la acțiunile militare, invalizilor, familiilor victimelor, persoanelor strămutate, persoanelor care nu au revenit la locurile lor de ședere permanentă, achitarea unor compensații speciale.

De apariția acestor costuri este „vinovat” doar conflictul militar. Majoritatea acestor costuri și astăzi sunt finanțate din bugetul Republicii Moldova și Transnistriei.

Protecția socială a participanților la acțiunile militare

Ambele părți au stabilit reguli speciale pentru securitatea și protecția socială a persoanelor participante la acțiunile militare, familiilor decedaților, persoanelor fizice care au devenit invalizi ca urmare a acestui conflict. În Moldova și Transnistria există sisteme similare de susținere socială a acestor grupuri - pensii majorate, scutiri la plățile pentru serviciile comunei, călătoria gratuită în transportul public, reduceri pentru o serie de servicii medicale, sociale etc. Toate măsurile de protecție sunt finanțate din mijloace bugetare.

În *Moldova*, statul finanțează următoarele măsuri de protecție socială de bază stabilite prin legea “Cu privire la veterani”³² și alte acte normative:

- alocații lunare din partea Guvernului invalizilor din rândul militarilor, funcționarilor din cadrul instituțiilor afacerilor interne și sistemului penitenciar (pensionarilor) în valoare de 375 lei la 600 lei, în funcție de gradul de invaliditate, precum și unei persoane inapte de muncă din rândul părinților participanților (militari) la acțiunile militare, în valoare de 150 lei;³³
- eliberarea gratuită a pașapoartelor interne pentru persoane cu handicap, obținut în urma conflictului;³⁴
- compensații nominative lunare pentru achitarea serviciilor comunale (25%) participanților la acțiunile militare (militarilor și civililor);³⁵
- mărirea pensiei pentru vechimea în muncă și pensiei de invaliditate pentru participanții la acțiunile militare, cu 135 lei (militarilor și angajaților organelor afacerilor interne care au participat la operațiunile militare);³⁶
- asigurarea o dată la trei ani cu foi de odihnă gratuite;
- asigurarea călătoriei gratuite pentru toate tipurile de transport public (cu excepția taxiurilor);
- protezarea ortopedică și aprovizionarea cu articole protezo-ortopedice;
- oferirea în mod prioritar a serviciilor de telefonie, instalarea telefonului cu o reducere de 20 la sută, 50 de procente reducere la abonamentul lunar și taxele pentru convorbirile locale;
- creșterea scutirii personale (10000 de lei comparativ cu 6300 lei pentru celelalte persoane) la achitarea impozitului pe venit pentru persoanele cu handicap obținut în timpul ostilităților, precum și pentru părinții sau soția (soțul) persoanei care a decedat sau a dispărut.³⁷

După încetarea conflictului, familiilor victimelor le-au fost plătite compensații unice - 50 de mii de ruble, iar celor răniți - 10 mii de ruble, iar pentru familiile celor decedați au fost stabilite

³² Legea RM Nr. 190 din data de 08.05.2003 “Cu privire la veterani”.

³³ Hotărârea Guvernului RM Nr. 470 din 02.05.2006 “Privind aprobarea Dispoziției cu privire la modul de calculare și achitare a alocațiilor lunare de stat pentru anumite categorii de populație”.

³⁴ Decizia Comisiei guvernamentale privind implementarea Sistemului național de pașapoarte, Registrului de stat a populației și altor sisteme de importanță națională (Procesul-verbal Nr. 8 din 14.09.2001).

³⁵ Legea RM Nr. 933 din 14.04.2000 “Privind asigurarea unei protecții sociale speciale a unor categorii de populație”.

³⁶ Legea RM Nr. 1544 din 23.06.1993 “Privind pensiile militarilor și funcționarilor din cadrul instituțiilor afacerilor interne”.

³⁷ Codul fiscal RM, cap. 4, art. 33 (Legea RM Nr. 1163-XIII din 24.04.1997).

indemnizații lunare pentru o perioadă de 7 ani (șase salarii minime și suplimentar câte un salariu minim pentru fiecare copil începând cu cel de-al doilea).³⁸

S-a decis oferirea de împrumuturi cu înlesniri pentru familiile victimelor și participanților în acțiunile militare (care au nevoie de locuințe) în sumă ce nu depășește 400 mii de ruble pentru un singur recipient, pe o perioadă de 25 de ani, cu rambursarea de 50% din împrumuturi din contul bugetelor locale (pierderile băncilor erau acoperite din bugetul de stat).³⁹

În *Transnistria* în baza mijloacelor bugetare sunt finanțate următoarele măsuri de bază pentru protecția socială a participanților la acțiunile militare și a persoanelor cu handicap:

- aprovizionarea gratuită cu medicamente cu prescripția medicală de rigoare;
- protezarea stomatologică gratuită (cu excepția protezelor făcute din metale prețioase) în clinicile de la locul de reședință, precum și libera aprovizionare cu articole protezo-ortopedice;
- oferirea de foi de odihnă la fiecare doi ani (șomerilor);
- primirea împrumuturilor individuale de la instituțiile bancare pentru construcții individuale (cooperative);
- 50 % reduceri la instalarea și utilizarea telefonului (cu excepția apelurilor în străinătate);
- 50 % reduceri la achitarea serviciilor comunale în limitele normelor de consum pentru participanții la acțiunile armate, scutire de la achitarea serviciilor comunale pentru invalizi;
- instruirea gratuită în instituțiile primare și superioare de învățământ profesional;
- acordarea unor alocații pe perioada însușirii unei noi profesii (pregătirea lucrătorilor noi) în mărime de 100%, pentru întreaga perioadă de studii.⁴⁰

Pentru participanții la conflictul armat a fost stabilită o cotă mărită a deducerii impozitului (a deducerii din baza de impozitare) la achitarea impozitului pe venit - 150 de niveluri de calculare a salariului minim lunar (pentru alte categorii de contribuabili taxa de deducere variază de la 40 la 70 salarii minime).⁴¹

Pentru participanții la conflictul armat este stabilită o cotă mărită a pensiilor, anual li se oferă un ajutor financiar unic.

În 2007, cheltuielile bugetare a Fondului de Pensii Transnistrian pentru plata pensiilor pentru membrii familiilor și văduvele apărătorilor, pensiile suplimentare și mărirea pensiilor participanților la acțiunile militare, pensiile pentru invalizi din copilărie din cauza conflictului a fost de 8,8 milioane ruble (1 milion dolari).⁴²

Asistență pentru populația afectată

Costurile pentru reconstrucția caselor distruse, avariate și compensarea pentru daunele materiale pentru populația afectată au fost suportate atât de Moldova, cât și de Transnistria.

În conformitate cu decizia din noiembrie 1992, Guvernul a stabilit cuantumul despăgubirilor pentru victimele războiului:

- pentru clădiri deteriorate - în limita daunelor reale cu excluderea din suma rambursării a costului materialelor de construcție, eliberate cetățenilor gratuit de către autoritățile locale;

³⁸ Hotărârile Guvernului RM: Nr. 249 din 13.05.1993 "Privind modul implementării Hotărârilor Guvernului cu privire la protecția socială a participanților la acțiunile militare în raioanele de est ale Moldovei și a victimelor de război", Nr. 302 din 17.05.1994 "Cu privire la achitarea alocațiilor pentru membrii familiilor de civili, decedați în luptă pentru a apăra integritatea teritorială a Republicii Moldova", Nr. 719 din 03.11.1992 "Măsuri suplimentare pentru eliminarea consecințelor conflictului militar și de protecție socială a persoanelor care au suferit de pe urma lui".

³⁹ Hotărârea Guvernului RM Nr. 779 din 30.11.1992 "Pentru aprobarea Regulamentului privind eliberarea gratuită a împrumuturilor pe termen lung pentru familiile participanților decedați în acțiunile militare".

⁴⁰ Legea RMN "Privind protecția socială a veteranilor războiului" (ediția curentă la data de 5 septembrie 2007).

⁴¹ Legea RMN "Cu privire la impozitarea veniturilor persoanelor fizice" (ediția curentă la 15 aprilie 2008).

⁴² Legea RMN Nr. 148-G-IV, din 11 ianuarie 2007 "Privind bugetul fondului de pensii de stat al RMN pentru anul 2007".

- pentru bunuri de uz casnic - în limita daunelor reale, dar nu mai mult de 500 de mii de ruble (pentru o familie);
- pentru transport - în funcție de costul prejudiciului stabilit în mărime de 400 de mii ruble.⁴³

Din bugetul de stat au fost alocate fonduri pentru a rezolva problema asigurării cu locuințe a persoanelor și familiilor care au fost nevoiți să părăsească locuințele de pe malul stâng, și nu doresc să se întoarcă înapoi la locul de reședință (pe 22 septembrie 1992, numărul de astfel de persoane a fost de 2,3 mii de oameni, iar la 1 septembrie 1995 – de 872 de familii).⁴⁴

Pentru a rezolva problema asigurării cu locuințe au fost luate următoarele măsuri de bază:

- persoanele ale căror case au fost distruse, precum și a persoanelor strămutate care nu s-au întors la locul de domiciliu situat pe malul stâng, li s-au acordat împrumuturi fără procente pentru o perioadă de 15 ani, în mărime nu mai mare de 400 de mii de ruble pentru recipient (pierderile băncilor au fost acoperite din bugetul de stat);⁴⁵
- primăriei municipiului Chișinău în anul 1998 de la bugetul de stat i-au fost acordate două fonduri - de 0,5 mln. și 1,5 mln. lei - pentru asigurarea cu locuințe a oamenilor afectați de conflictul armat;⁴⁶
- întreprinderea municipală „Departamentul Construcții Capitale al Consiliului Municipal Chișinău”, în 2005, a primit de la bugetul de stat 5 milioane de lei pentru construcția caselor de locuit pentru persoanele strămutate intern.⁴⁷

În 1997, asigurarea cu locuințe era necesară pentru 150 de familii care nu au revenit în regiunea din stânga Nistrului.⁴⁸

În ciuda măsurilor luate pentru finanțarea, achiziția și construcția de locuințe, problema nu este încă pe deplin rezolvată.

În Transnistria din bugetul republican au fost finanțate următoarele articole pentru compensarea daunelor materiale ale populației afectate în rezultatul conflictului militar:

- pentru bunurile familiare ale populației pierdute (până la 500 de mii de ruble pentru o familie);
- pentru mijloacele de transport sechestrare și distruse (până la 400 de mii de ruble);
- pentru construcțiile deteriorate și distruse (în limitele daunelor reale);
- pentru animalele pierdute (în conformitate cu prețurile de achiziție a animalelor).⁴⁹

Ajutor populației, producătorilor și instituțiilor de pe malul stâng al Nistrului

După încetarea ostilităților, precum și desființarea forțelor militare, unele localități din zona de securitate de pe malul stâng al Nistrului, precum și unele școli, au rămas sub jurisdicția Republicii Moldova.

Statutul „dublat” al acestor localități și școli – situate pe teritoriul unei părți, dar juridic subordonate alteia - a fost cauza apariției problemelor legate de condițiile activității de producere, agricole, desfășurării procesului de învățământ, complicând viața oamenilor din aceste comunități.

⁴³ Hotărârea Guvernului RM Nr. 780 din 30.11.1992 ”Privind stabilirea cuantumului despăgubirilor pentru persoanele care au fost prejudiciate în urma conflictului armat”.

⁴⁴ V. Moșneagă. Conflictul armat din Republica Moldova și problema persoanelor strămutate. // MOLDOSCOPIE. Probleme de analiză politică. Partea a VII. - Chișinău, 1995, pag. 97.

⁴⁵ Hotărârea Guvernului RM Nr- 779 din 30.11.1992 "Privind aprobarea Regulamentului de eliberare gratuită a împrumuturilor pe termen lung pentru familiile participanților decedați în luptă”.

⁴⁶ Hotărârea Guvernului RM Nr. 949 din 08.09.1998 «Privind zona de reședință a persoanelor afectate de conflictul armat din 1992” și Nr. 387 din 07.04.1998 “Privind zona de reședință a persoanelor afectate de conflictul armat din 1992”.

⁴⁷ Hotărârea Guvernului RM Nr. 57 din 20.01.2005 “Privind locuințele persoanelor strămutate intern din zonele de est ale Republicii Moldova”.

⁴⁸ B. Moșneaga, P. Frunțaș. Problema refugiaților și a persoanelor strămutate în Republica Moldova. http://www.e-journal.ru/p_bzarub-st7-2.html.

⁴⁹ Hotărârea Guvernului RMN № 68 din 12 martie 1993 r. «Cu privire la stabilirea sumelor compensatorii a daunelor pentru persoanele afectate în rezultatul conflictului militar».

Moldova suferă pierderi financiare în procesul de rezolvare a situației și de compensare a întreprinderilor și populației pentru pierderile și incomoditățile aflării lor în asemenea situație.

Compensarea diferenței de tarife pentru electricitate și gaz natural

Din contul surselor bugetului de stat satelor/comunelor (Cocieri, Coșnița, Doroțcaia, Molovata Nouă și Pîrîta aflate în raionul Dubăsari și satul Copanca din raionul Căușeni, precum și satul Varnița din raionul Anenii Noi) li se acordă lunar compensații nominale pentru consumul de energie electrică și gaze naturale. Valoarea compensațiilor este stabilită “reieșind din diferența dintre tarifele aprobate de către Agenția Națională de Reglementare a Energiei, și cele stabilite de către administrația de la Tiraspol”.⁵⁰

Compensarea pierderilor producătorilor agricoli

Pentru compensarea pierderilor ce apar periodic producătorilor agricoli li s-au acordat mijloace financiare și susținere de altă natură. Astfel, în 2004, agenților economici din raionul Dubăsari ale căror terenuri sunt situate după traseul Rîbnița-Tiraspol, au beneficiat de eşalonarea plăților fiscale pentru un an; Consiliul Raional Dubăsari pentru a compensa pierderile a primit 3,5 milioane de lei; grupurilor social vulnerabile le-au fost acordate asistență financiară unică (de 500 de lei)⁵¹; din contul bugetului de stat au fost defalcate datoriile și penalizările (în sumă totală de 2,4 milioane lei) producătorilor agricoli, formate ca urmare a neachitării asigurărilor sociale obligatorii pentru 2004.⁵²

Astfel, numai în 2004, pentru compensarea pierderilor producătorilor agricoli de la bugetul de stat au fost alocate nu mai puțin de 6 milioane de lei.

În 2006, a fost introdusă o normă „de protecție”. Proprietarii cu terenuri agricole, situate după traseul Rîbnița - Tiraspol, sunt scutiți de impozitul pentru teren, plățile obligatorii pentru asigurările sociale de stat, cotizațiile pentru asigurarea medicală obligatorie, în cazul limitării accesului lor la aceste terenuri, până când restricțiile nu vor fi înlăturate, de asemenea, aceștia vor primi un ajutor de șomaj sau facilități de angajare. Toate cheltuielile sunt finanțate din bugetul de stat.⁵³

Susținere pentru reluarea activității economice stopate din cauza conflictului armat

Pentru a restabili condițiile normale de activitate a agenților economici afectați de conflictul armat, au fost finanțate măsuri de eliminare a datoriei pentru creditele bancare anterior emise. În 1994, volumul datoriei defalcate și amortizate din bugetul de stat a constituit 466,7 mii lei. Unii agenți economici au fost scutiți de plata taxelor pentru Fondul Social, precum și de achitarea penalităților pentru întârzierea plăților la bugetul de stat (pentru 1993 și 1994) cu privire la toate tipurile de plăți.⁵⁴

Ajutor pentru populație

Pentru asistența socială erau prevăzute facilități fiscale - în 1993 populația din stânga Nistrului, din zona conflictului militar, a fost scutită de impozitul pe venit,⁵⁵ la 1 iulie 1994, pentru

⁵⁰ Legea RM Nr. 1435 din 07.11.2002 “Cu privire la compensarea pentru diferența de tarife pentru electricitate și gaze naturale utilizate de locuitorii din unele sate din Căușeni și Dubăsari, și Varnița din raionul Anenii Noi”.

⁵¹ Hotărârile Guvernului RM Nr. 1098 din 07.10.2004 “Privind îmbunătățirea situației socio-economice a localităților situate în zona de securitate”, Nr. 1386 din 16.12.2004 “Privind compensarea parțială a pierderilor suferite de către producătorii agricoli din localitățile din zona de securitate”.

⁵² Legile RM Nr. 243 din 20.10.2005 “Privind anularea datoriilor la bugetul asigurărilor sociale de stat pentru 2004, în cazul agricultorilor din localitățile raionului Dubăsari, situate în zona de securitate”, Nr. 146 din 07.07.2005 “Privind anularea penalităților stabilite pentru întârzierea achitării taxei pentru asigurarea socială și care nu sunt transferate în bugetul asigurărilor sociale de stat, în cazul producătorilor agricoli din localitățile situate în zona de securitate a raionului Dubăsari, de la 1 ianuarie 2005”.

⁵³ Legea RM Nr. 39 din 02.03.2006 “Privind instituirea unor măsuri pentru sprijinirea activităților antreprenoriale în localitățile din raionul Dubăsari, situate pe malul stâng al Nistrului”.

⁵⁴ Hotărârea Parlamentului RM Nr. 196 din 26.07.1994 “Privind măsurile de stabilizare a situației economice a întreprinderilor și organizațiilor afectate de conflictul armat din 1992”.

⁵⁵ Hotărârea Parlamentului RM Nr. 1541 din 23.06.1993 “Privind scutirea de la impozitul pe venit a cetățenilor cu domiciliul permanent în localități situate pe malul stâng al Nistrului, aflate în zona de conflict militar”.

lucrătorii întreprinderilor de pe malul stâng al Nistrului au fost redus impozitele salariale (în proporție echivalentă cu un salariu minim).⁵⁶

Pentru pensionarii din unele sate au fost stabilite indemnizații de stat lunare (de la 50 până la 100 lei, în funcție de categoria pensionarului), plăți efectuate din bugetul de stat.⁵⁷

Sprijin pentru școli

O serie de școli situate pe teritoriul Transnistriei sunt finanțate din bugetul de stat al Moldovei (școală Nr.1, Nr. 2, Nr.13, Nr.19, și școala-internat Nr. 2 din Bender, Nr.12 din Rîbnița și Nr. 20 din Tiraspol, precum și grupuri de elevi de la școlile Nr. 4, Nr. 17, Nr.18 din Bender și Nr. 11 din Rîbnița)⁵⁸ Conform informațiilor operative de la Ministerul Educației, în aceste instituții studiază circa 4 mii de copii.⁵⁹

Acestor școli li se acordă sprijin financiar și material suplimentar din cauza condițiilor dificile în care activează. Astfel, de la 1 septembrie 1995 pentru profesori și personalul administrativ a școlilor moldovenești Nr. 20 din Tiraspol și Nr. 1 din orașul Bender a fost stabilită o alocație adițională lunară pe lângă rata tarifară (salariu), în mărime de 30%.⁶⁰

În 1996, aceeași indemnizație a fost stabilită pentru profesorii, care locuiesc în orașul Bender, dar sunt obligați să predea la școală generală din satul moldovenesc Hadjimus, din raionul Căușeni, unde au fost transferați și elevii care își fac studiile în orașul Bender, care nu aveau posibilitatea de a studia în limba română. Din bugetul de stat au fost acoperite cheltuielile suplimentare pentru organizarea procesului de învățământ și transferul elevilor claselor 1-5. De asemenea, a fost preconizată alocarea a 15 mii lei din buget pentru achiziționarea autobuzului școlar pentru a asigura deplasarea copiilor la Hadjimus și înapoi la Bender.⁶¹

Costurile datorate dosarelor depuse la Curtea Europeană a Drepturilor Omului

În decembrie 1993, Curtea Supremă de Justiție din Transnistria, a emis sentințe de condamnare în cazurile cetățenilor Republicii Moldova (Ilașcu, Ivațoc, Leșco și Petrov-Popa), care au participat la operațiunile militare și au fost arestați în Transnistria.

În 1999, persoanele acuzate au depus plângeri la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care au fost examinate și aprobate.

Camera Superioară a Curții Europene a Drepturilor Omului, în iulie 2004, a adoptat o decizie privitor la cazul dat ("Cazul Ilașcu și alții contra Moldovei și Rusiei"). În conformitate cu decizia dată, Moldova trebuie să achite lui Ivațoc, Leșco și Petrov-Popa o despăgubire în valoare de 60 de mii de euro drept compensație pentru daunele materiale și morale, câte 3 mii de euro fiecărui dintre cei patru reclamanți cu titlu de daune morale și 7 mii de euro - compensații pentru costurile și cheltuielile de judecată.⁶²

Astfel, Moldova a fost nevoită să aloce din bugetul de stat aproape 200 de mii de euro pentru a pune în aplicare decizia Curții Europene a Drepturilor Omului și a plăti despăgubiri reclamanților.

În acest caz, cheltuieli au fost suportate și de Rusia, care urmează să achite reclamanților peste 580 de mii de euro.

⁵⁶ Hotărârea Parlamentului RM Nr. 196 din 26.07.1994 "Privind măsurile pentru stabilizarea situației economice a întreprinderilor și organizațiilor afectate de conflictul armat din 1992".

⁵⁷ Legea RM Nr. 591 din 26.12.2002 "Privind asistența socială suplimentară pentru pensionari, stabilite în sistemul public al asigurărilor sociale".

⁵⁸ Hotărârea Guvernului RM Nr.750 din 10.10.1994 "Privind finanțarea anumitor școli de pe malul stâng al Nistrului și din orașul Bender", Nr. 475 din 29.08.1996 "Privind transferarea unor instituții pre-universitare în subordinea Ministerului Educației".

⁵⁹ Ministerul Educației al Republicii Moldova. Informație operativă din 1.09.2004.

⁶⁰ Hotărârea Guvernului RM Nr. 622 din 07.09.1995 "Privind protecția socială a profesorilor și personalului administrativ a școlilor moldovenești Nr. 20 din orașul Tiraspol și Nr. 1 din orașul Bender".

⁶¹ Hotărârea Guvernului RM Nr. 103 din 27.02.1996 "Privind organizarea procesului de învățământ pentru elevii din municipiul Bender, și școala generală din comuna Hadjimus a raionului Căușeni".

⁶² Cazul Ilașcu și alții contra Moldovei și Rusiei (Plângere Nr. 48787/99). - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Strasbourg, 8 iulie 2004.

Există anumite riscuri, că Moldova (și Rusia) ar putea suporta în viitor alte costuri în cazul altor cereri depuse la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, precum și în urma consecințelor conflictului armat. Este vorba despre cererile parvenite de la persoanele strămutate intern, care s-au refugiat pe malul drept al Nistrului în 1992, în timpul ostilităților și care, în conformitate cu decizia guvernului ar fi trebuit să beneficieze de locuințe. Însă procesul dat a fost tergiversat. Ca urmare, la Curtea Europeană a fost depusă petiția din partea unui grup de cetățeni ai Republicii Moldova (71 persoane).⁶³

Costurile (de bază) a urmărilor conflictului armat:

- alocații acordate participanților la conflictul militar, invalizilor și familiilor decedaților
- reconstruirea caselor distruse și deteriorate, rezolvarea problemelor locuințelor pentru persoanele strămutate intern care nu au revenit la locul de baștină
- despăgubiri pentru daunele materiale
- asistența financiară pentru agenții economici afectați de conflictul armat
- compensații și înlesniri populației din satele de malul stâng al Nistrului (care se află sub jurisdicția Republicii Moldova)
- costurile de pe urma cererilor de despăgubire depuse la Curtea Europeană a Drepturilor Omului

3. Costurile etapei postmilitare ale conflictului și beneficiile interacțiunii și cooperării

3.1. Mediul de afaceri și comerțul

Relațiile externe: dinamica, structura, partenerii

Potrivit majorității indicatorilor statisticii internaționale, în anii '90 Moldova (Moldova-Transnistria) era considerată drept țară industrial-agrară: cota industriei în structura produsului social (anul 1989) constituia 60%, iar în exportul de produse – aproximativ 90%.⁶⁴

Nucleul economiei Moldovei până în anul 1990 alcătua complexul agrar-industrial - 1,9 mii. Întreprinderi agrare și agroindustriale și aproximativ 200 de întreprinderi mari din industria alimentară; în circuitul de mărfuri general unional era direcționată a treia parte din produsul intern brut, inclusiv sub forma de produse agricole - 10% și produse alimentare - 50%.⁶⁵

Dezvoltarea complexă a gospodăriei naționale a Republicii Moldova și antrenarea ei în exportul fostei Uniuni erau asigurate atât de extinderea ramurilor de specializare tradițională,⁶⁶ crearea de noi ramuri industriale,⁶⁷ „dependente” de alte regiuni, cât și de dezvoltarea infrastructurii

⁶³ <http://migration.org.ua/index.php?module=pages&act=page&pid=186>

⁶⁴ Hotărârea Guvernului RM Nr. 553 privind „Concepția politicii industriale a Republicii Moldova pentru anii 2006-2010”, Monitorul Oficial Nr. 074, 04.11.1996, pag. 7.

⁶⁵ A.A. Gudîm. „Republica SS Moldovenească în cadrul complexului gospodăriei naționale al țării” – Chișinău, 1987. – (Nota informativă/Mold NIINTI), pag. 11-12.

⁶⁶ Aceasta este reprezentată în primul rând de gospodăria multiramurală, industria alimentară și cea a construcției de mașini.

⁶⁷ Ramurile bazate pe cunoștințe științifice, puține materiale și resurse umane substanțiale, care funcționau, în principal, în baza materiei prime importate - electroenergetica, industria construcției de mașini, ușoară, de mobilă și chimică etc.

regionale de producție (energetica și sistemul de aprovizionare cu energie electrică, rețeaua de transport, rețeaua de frigidere, depozite etc.).⁶⁸

Din cauza unei serii de probleme (disponibilitatea în domeniul transportului, accesul la resursele adecvate, riscul seismic scăzut, apropierea portului Odesa și altele), cea mai mare centrală din Balcani Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS, combinatul metalurgic și aproape 100 de întreprinderi industriale (în domeniile construcției de mașini, industriei ușoare, de mobilă, de materiale de construcție și altele) au fost localizate pe malul stâng al Nistrului (Transnistria).⁶⁹ În această regiunea, încă în anii '30 a secolului trecut a fost creat unul din cele mai mari grupuri în Uniune de întreprinderi de conserve și vinicole.⁷⁰

Ca urmare, accentul a fost pus pe producția de produse alimentare și băuturi (50%) și, mai departe, cu o discrepanță mare, pe construcția de mașini (15%) și industria ușoară (8%) – pe malul drept al Nistrului. Pe malul stâng, „ponderea” acestor ramuri ale economiei era mai uniformă: cota industriei ușoare cuprindea 34%, alimentară – 24% și construcției de mașini – 21%.

Mărimea restrânsă a pieței interne a determinat și orientarea economiei Moldovei pe piața externă. La sfârșitul anilor '80, republica exporta 40% din energia electrică produsă, peste 90% din producția industriei construcției de mașini, 60-70% din producția industriei alimentare și ușoare.⁷¹ Aproape 75% din producția de vinuri și coniacuri, exportate din fosta Uniune, era produsă în Moldova.⁷² Pe lângă relațiile cu diverse regiuni ale fostei Uniuni (aproape 90% din export), republica întreținea relații economice externe aproape cu 60 de țări.

Ruperea relațiilor tradiționale pe întregul spațiu post-socialist, criza și stagnarea din anii '90, agravate de conflictul intern și dezintegrarea economiei, dependența „istorică” a economiilor Moldovei-Transnistriei de piețele externe, atât din punctul de vedere al desfacerii producției, cât și al resurselor necesare pentru procesul de producție, au complicat și mai mult situația. Mai mult, în condițiile lipsei de resurse energetice, pe fondul restrângerii suprafeței piețelor interne, desfășurarea activității economice externe și eficiența ei, în mare parte au determinat dinamica creșterii (pozitivă sau negativă) a ambelor economii.

⁶⁸ A.A. Gudîm. „RSS Moldovenească în cadrul complexului gospodăriei naționale al țării” – Chișinău, 1987. – (Nota informativă/Mold NIINTI), pag. 12.

⁶⁹ A.A. Gudîm și alții. Subregiunile economice ale Moldovei, Chișinău, 1973.

⁷⁰ A.A. Gudîm. „RSS Moldovenească în cadrul complexului gospodăriei naționale al țării” – Chișinău, 1987. – (Nota informativă/Mold NIINTI), pag. 5.

⁷¹ Ibidem, pag. 8.

⁷² „Creșterea economică a RSS Moldovenești: probleme și soluții” – Chișinău, 1981. - (Nota informativă/Mold NIINTI), pag. 6.

Comerțul exterior al Moldovei și Transnistriei

	1990 (în total)	1995 (în total)	inclusiv:		2007 (în total)	inclusiv	
			Moldova	Transnistria		Moldova	Transnistria
<i>Milioane dolari SUA</i>							
Export – total	4912.8	1351.0	745.5	605.5	2068.7	1341.7	727.0
Țările CSI	...	792.7	466.9	325.8	906.3	550.2	356.1
Celelalte țări	...	362.0	278.6	83.4	1115.4	791.5	323.9
Import – total	5071.3	1346.7	840.7	506.0	4821.1	3689.5	1131.6
Țările CSI	...	856.1	568.9	287.2	2076.9	1333.7	743.2
Celelalte țări	...	319.1	271.8	47.3	2722.0	2355.8	366.2
%							
Cota exporturilor în PIB	47.7	...	51.7	93.3	...	30.5	89.9
Cota importurilor în PIB	49.2	...	58.3	67.8	...	83.8	140.0
Gradul de acoperire a importurilor prin exporturi	96.9	100.3	88.7	119.7	42.9	36.4	64.2

Surse: Raportul privind realizarea Programului de activitate al Guvernului Republicii Moldova pentru 1994-1997 (aprilie 1994 – septembrie 1995), Chișinău, octombrie 1995., p. 98,132; Anuarul Statistic al Republicii Moldova // Departamentul de Statistică al Republicii Moldova, 1995, p. 394; Anuarul Statistic al Republicii Moldova // Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, 2008, p. 415; Anuarul Statistic al Republicii Moldovenești Nistrene // Serviciul de Stat pentru Statistică al Ministerului Economiei al Republicii Moldovenești Nistrene. Tiraspol, 1998, p. 142; Anuarul Statistic al Republicii Moldovenești Nistrene // Serviciul de Stat pentru Statistică al Ministerului Economiei al Republicii Moldovenești Nistrene. Tiraspol, p. 164 și calcule ale autorilor.

În perioada dezvoltării paralele, situația în economiile Moldovei-Transnistriei s-a înrăutățit în mod semnificativ – diferențele structurale, care au existat în trecut, dar totuși interdependente, între economiile de pe malul drept și malul stâng al râului Nistru s-au transformat în riscuri mai mari de vulnerabilitate economică pe plan extern – un nivel modest de diversificare a exporturilor, o puternică dependență de importuri (de materie primă, de investiții și de consum). Potrivit clasificării Băncii Mondiale, Moldova-Transnistria se plasează în categoria economiilor cu nivel scăzut de venituri.

Structura mărfurilor în comerțul exterior reflectă explicit atât realizările, cât și provocările în domeniul dezvoltării cu care se confruntă economia Moldovei-Transnistriei.

În Moldova, datorită unor motive ușor de înțeles,⁷³ produsele alimentare și vinul au intrat primele în proporții mari pe piețele externe. Importanța acestor mărfuri rămâne un subiect de actualitate – până în anul 2006⁷⁴ acestea reprezentau peste o treime din volumul total al exporturilor moldovenești.

Caracteristicile „durabile” ale economiei moldovenești au condus la înrăutățirea „calității” exporturilor: micșorarea gradului de diversificare, pe fundalul creșterii gradului de concentrare a exporturilor pe categorii de mărfuri.⁷⁵

⁷³ Detalii în „Moldova și Transnistria: două modele de dezvoltare economică”, Studiu realizat de Centrul de Investigații Strategice și Reforme (CISR), Chișinău, 2007.

⁷⁴ Între martie 2006 și octombrie 2007, intrarea produselor vinicole moldovenești și transnistrene în Rusia s-a aflat sub interdicție. Pierderea pieței ruse a determinat, într-o anumită măsură, o identificare mai activă a piețelor noi și o extindere a prezenței pe piețele Uniunii Europene și ale altor țări CSI.

⁷⁵ În 2005, au fost exportate mărfuri în 700 de grupuri tarifare în comparație cu 1000 de grupuri tarifare în 1998. Totodată, Republica Moldova devine dependentă de exporturile doar ale unor categorii speciale de mărfuri, precum produsele alimentare, textilele etc. (Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 1288 privind „aprobarea Strategiei de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015”, Monitorul Oficial Nr. 181-183, 24 noiembrie 2006).

Specializarea exporturilor Transnistriei este determinată de specificul formării și dezvoltării economiei din stânga Nistrului.⁷⁶

Structura pe mărfuri a exporturilor este aici, la fel ca în Moldova, destul de limitată. În principal, există trei grupuri de mărfuri: metalele grele, textilele, energia electrică, mașini și echipamente, care reprezintă 85-90% din exporturile transnistrene. Totodată, potențialul Transnistriei de produse cu valoare importantă pentru exporturi depășește cu mult necesitățile Moldovei și Transnistriei pentru acestea. Practic, nu se efectuează exporturi de produse alimentare. Iar dependența Transnistriei față de importurile de alimente se aprofundează în mod stabil.

Structura comerțului exterior al Moldovei și Transnistriei (principalele grupuri de mărfuri, %)

	1995		2000		2007	
	Moldova	Transnistria	Moldova	Transnistria	Moldova	Transnistria
Produse agricole, alimente și băuturi	61.5	40.3	56.1	5.9	32.7	3.0
Metale neprețioase și produsele din ele	4.3	11.5	2.5	57.6	8.2	65.3
Textile și mărfuri textile	4.7	0.2	17.7	11.6	20.6	11.8
Mașini și utilaje, echipamente, mijloace de transport	6.2	10.3	6.2	0.1	8.2	5.5
Pondere în totalul exporturilor	76.8	62.3	82.4	75.2	69.7	85.6
Produse minerale	46.5	23.9	33.0	26.2	21.4	25.7
Produse ale industriei chimice						
	7.8	8.6	9.6	2.9	8.6	4.2
Textile și mărfuri textile	4.9	8.0	10.0	8.4	6.8	5.2
Mașini și utilaje, echipamente, mijloace de transport	15.0	17.1	14.7	9.5	22.5	13.3
Produse agricole, alimente și băuturi	4.1	15.3	12.4	20.0	6.4	6.4
Pondere în totalul exporturilor	78.4	72.9	79.7	66.9	65.7	54.8

Surse: Anuarul Statistic al Republicii Moldova // Departamentul de Statistică al Republicii Moldova, 1995, p. 400-411; Anuarul Statistic al Republicii Moldova // Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, 2008, p. 432-448; Anuarul Statistic al Republicii Moldovenești Nistrene // Serviciul de Stat pentru Statistică al Ministerului Economiei al Republicii Moldovenești Nistrene. Tiraspol, 1998, p.148-149; Anuarul Statistic al Republicii Moldovenești Nistrene // Serviciul de Stat pentru Statistică al Ministerului Economiei al Republicii Moldovenești Nistrene. Tiraspol, 2008, p.171-174 și calcule ale autorilor.

Orientarea geografică a exporturilor Moldovei și Transnistriei este determinată, în primul rând, de specializarea economiilor acestora în mărfuri și, în al doilea rând, de condițiile de acces la piețele externe.

În primii cinci ani de dezvoltare independentă, orientarea comună a comerțului exterior al Moldovei-Transnistriei atât în ceea ce privește exporturile, cât și importurile către „est” (țările CSI) se explică, mai întâi de toate, prin relațiile „vechi”, care s-au păstrat, ale cooperării de producție dintre republicile fostei Uniuni Sovietice. Din cauza dificultăților perioadei de tranziție, schimbul de mărfuri în interiorul Comunității Statelor Independente s-a efectuat în mare parte pe bază de barter. În același timp, lipsa unei „obișnuințe” de a produce în mod constant mărfuri de o calitate bună, precum și neadaptarea la relațiile de piață au condus la absența competitivității mărfurilor produse în Moldova-Transnistria pe piețele occidentale, inclusiv pe piețele foștilor parteneri din „lagărul socialist”.

⁷⁶ Detalii în „Piața Transnistriei: influența acesteia asupra politicii și economiei Republicii Moldova”, Studiu CISR, Chișinău-Tiraspol, 2005; „Moldova și Transnistria: două modele de dezvoltare economică”, Studiu realizat de Centrul de Investigații Strategice și Reforme (CISR), Chișinău, 2007.

În anii 1992-1995, țărilor CSI le reveneau 60 % din exporturile Moldovei și 70-80 % din cele ale Transnistriei. Din regiunea CSI în Moldova și Transnistria intrau până la 70 și, respectiv, 90 % din importuri.

Începând cu anul 1998, Transnistria își schimbă orientarea geografică a exporturilor: de la țările CSI către „celelalte țări”. Anume din acest moment, geografia, precum și volumele exporturilor de bunuri din Transnistria depind în mare măsură de stabilitatea funcționării și de principala piață de desfacere a unei singure întreprinderi – Uzina Metalurgică Moldovenească din orașul Rîbnița.⁷⁷

Modificările orientării geografice a exporturilor din Moldova „s-au maturizat” treptat: până în anul 2000 pe piețele CSI erau furnizate peste 60 % din mărfurile exportate.

Includerea Republicii Moldova în Sistemul Generalizat de Preferințe al Uniunii Europene (1999) și aderarea la Organizația Mondială a Comerțului (2001) au contribuit la o oarecare echilibrare a fluxurilor de export: către „celelalte țări” sunt direcționate aproximativ 45 % din exporturile moldovenești.

Din 1997,⁷⁸ țărilor din Uniunea Europeană a celor 15 state-membre le revin în mod stabil 20-25 % și, respectiv, 10-15 % din livrările Moldovei și Transnistriei.

Extinderea spre Est a Uniunii Europene (2005) și noile oportunități ale exporturilor preferențiale moldovenești și transnistrene către statele UE,⁷⁹ precum și aprofundarea caracterului conflictual intern al economiilor Moldovei și Transnistriei au avut o influență diferită și asupra geografiei exporturilor de pe malul drept și stâng al Nistrului.

Fluxurile de mărfuri ale Moldovei sunt dominate de direcția europeană – peste 50 % din volumul total al exporturilor (noilor membri ai UE le revin aproape jumătate din livrările către UE-27). Pe piețele CSI sunt exportate, respectiv, aproximativ 40 % .

Transnistria însă revine pe piețele CSI – peste 55 % din volumul total al exporturilor.⁸⁰

Geografia comerțului exterior al Moldovei și Transnistriei (%)

	1995		2000		2007	
	Moldova	Transnistria	Moldova	Transnistria	Moldova	Transnistria
Exporturi						
CSI	62.6	86.2	58.6	38.3	41.0	55.4
Alte țări	37.4	13.8	41.4	61.7	59.0	44.6
UE-15	11.1	3.5	21.7	10.1	26.4	10.8
UE-27	32.7	5.2	35.1	19.0	50.6	35.3
Importuri						
CSI	67.7	90.7	33.5	54.6	36.1	67.6
Alte țări	32.3	9.3	66.5	45.4	63.9	32.4
UE-15	11.7	7.1	29.1	19.8	25.6	12.9
UE-27	25.7	8.1	53.2	34.0	45.6	18.9

Surse: Anuarul Statistic al Republicii Moldova // Departamentul de Statistică al Republicii Moldova, 1995, p. 394-398; Anuarul Statistic al Republicii Moldova // Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, 2008, p. 424-429; Anuarul Statistic al Republicii Moldovenești Nistrene // Serviciul de Stat pentru Statistică al Ministerului Economiei al Republicii Moldovenești Nistrene. Tiraspol, 1998, p.144-147; Anuarul Statistic al Republicii Moldovenești Nistrene // Serviciul de Stat pentru Statistică al Ministerului Economiei al Republicii Moldovenești Nistrene. Tiraspol, 2008, p.166-169 și calculele autorilor.

⁷⁷ Detalii în „Activitatea economică externă: sursă de progres și de contradicții”, CISR, Chișinău, 2007.

⁷⁸ În 1995, Uniunea Europeană a acordat Republicii Moldova preferințe pentru exporturile de produse textile.

⁷⁹ Începând cu 2006, Republica Moldova este inclusă în Sistemul Generalizat de Preferințe Plus (GSP+). Din martie 2008, în comerțul cu statele UE funcționează sistemul de preferințe autonome.

⁸⁰ În octombrie 2004, a fost introdus sistemul de control dublu asupra exporturilor de producție metalurgică fără restricții cantitative din Republica Moldova în Uniunea Europeană (a funcționat până la sfârșitul anului 2005).

Spre deosebire de structura exporturilor, structura importurilor Moldovei-Transnistriei este mai diversă în ceea ce privește mărfurile și geografia.

Totuși, în pofida unei „specializări economice” diferite, structura importurilor de mărfuri este practic identică. Aici există cinci grupuri principale: resurse energetice (gaze și produse petroliere, iar în Moldova – și electricitate), mașini, echipamente, mijloace de transport, materie primă pentru industria textilă, produse ale industriei chimice și produse alimentare. Ponderea acestor produse este în mod constant de 70 % și, respectiv, de 60 % din volumul total al importurilor Moldovei și Transnistriei.

Costuri și bariere reciproce

Caracterul deschis al economiei Moldovei-Transnistriei (ponderea comerțului exterior în Produsul Intern Brut al Moldovei depășește 100 % , în Transnistria – 200 %) este aprofundat de caracterul lor separat și conflictual. Anume din acest motiv, prezența sau lipsa „problemei privind vama” în relațiile dintre Moldova și Transnistria constituie un „indicator” specific al dorinței părților de a obține un compromis reciproc.

În februarie 1996, a fost efectuată prima tentativă de coordonare a activității serviciilor vamale ale Moldovei-Transnistriei. Acordul protocolar „privind soluționarea problemelor existente în domeniul activității Serviciilor Vamale ale Republicii Moldova și Transnistriei” a inclus: (1) eliminarea posturilor vamale ale Transnistriei la „frontiera” cu Moldova; (2) crearea posturilor vamale comune (ale Moldovei-Transnistriei) la frontiera cu Ucraina; (3) vămuirea mărfurilor ce provin din Transnistria cu sigilii și ștampile de tip nou; (4) aplicarea regimului de tranzit pentru mărfurile importate din/exportate în Moldova-Transnistria; (5) introducerea de către Transnistria a unor tarife vamale pentru importurile nealimentare, adecvate celor aflate în vigoare în Moldova; și (6) unificarea metodologiei statisticii vamale și efectuarea unui schimb de informații operative.⁸¹

Aplicarea parțială a acestei hotărâri a condus la obținerea unor rezultate destul de contradictorii: Pe de o parte, este vorba de stabilizarea relativă a raporturilor dintre malul drept și malul stâng al râului Nistru: au funcționat mecanisme și proceduri ale schimbului permanent de informații și date între Serviciile Vamale ale Moldovei-Transnistriei, a fost efectuată escortarea vamală comună de tranzit a mărfurilor supuse accizelor, au apărut primele semne ale unificării legislației vamale⁸² și a existat o experiență, deși mică, de activitate a posturilor vamale comune.⁸³

Pe de altă parte: constituirea a două spații vamale⁸⁴ și a statutului special al agenților economici din Transnistria – rezidenți, care nu au relații fiscale cu sistemul bugetar al Republicii Moldova,⁸⁵ cu menținerea unui singur subiect al comerțului internațional.⁸⁶

Din acest motiv, există posibilitatea realizării unei activități economice externe a malului drept și malului stâng al Nistrului într-un regim standard, deși mereu în schimbare, în lipsa unor

⁸¹ Acordul protocolar privind soluționarea problemelor existente în domeniul activității Serviciilor Vamale ale Republicii Moldova și Transnistriei. 7 februarie 1996, or. Tiraspol.

⁸² În 1996, în Transnistria au fost introduse accize și tarife de export. În timp ce pentru majoritatea produselor alimentare a fost stabilită o cotă zero de tarif, pe ambele maluri ale Nistrului erau utilizate aceleași tarife pentru vinul, tutunul și fructele proaspete importate. Către anul 1997 cotele la accize erau, în general, asemănătoare cu cele aplicate pe malul drept. Tarifele la export au fost eliminate. (Republic of Moldova: Economic Review of the Transnistria Region, June 1998, Report No. 17886-MD, p. 15).

⁸³ Ibidem.

⁸⁴ Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova Nr. 217 “Privind măsurile de executare a Legii bugetului pe anul 1999”, Monitorul Oficial Nr. 119, 31.12.1998.

Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 362 “Privind posturile fiscale comune interne de control”, Monitorul Oficial Nr. 045, 6 mai 1999.

⁸⁵ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 362 “Privind posturile fiscale comune interne de control”, Monitorul Oficial Nr. 045, 6 mai 1999.

⁸⁶ În conformitate cu acordul protocolar, în 1996 la înregistrarea exporturilor Serviciul Vamal al Transnistriei folosea aceleași documente și ștampile ca și Serviciul Vamal al Republicii Moldova, cu mențiunea „Republica Moldova – regiunea transnistreană”.

circumstanțe de forță majoră în raporturile Moldovei și Transnistriei, și destabilizarea comerțului odată cu apariția celor din urmă.

Prima criză vamală (1 septembrie 2001 – 11 iulie 2003). Cauza – optimizarea de către Moldova a evidenței operațiunilor de comerț exterior în conformitate cu standardele internaționale și realizarea Programului Național al Republicii Moldova de combatere a contrabandei.

La 30 august 2001, în Moldova a fost adoptată decizia privind introducerea și aplicarea, începând cu 1 septembrie, a noilor modele de documente și ștampile vamale.⁸⁷

Se presupunea că, în conformitate cu acordurile existente,⁸⁸ controlul asupra întregului perimetru al frontierei, inclusiv Transnistria, va fi exercitat în comun, însă *doar* cu vameșii ucraineni.⁸⁹

Cu condiția intrării în structura Departamentului Vamal al Republicii Moldova, Serviciul Vamal al Transnistriei *putea* obține o nouă asigurare vamală. În caz contrar, în opinia părții moldovene, agenții economici de pe malul stâng sunt „condamnați” să activeze exclusiv cu vama moldovenească.⁹⁰

Situația pe segmentul transnistrean (și nu numai) al frontierei moldo-ucrainene a devenit complicată. Pentru prima dată a fost formulată noțiunea de „blocadă economică”.⁹¹

La 19 septembrie 2001, prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova, a fost introdusă o procedură specială de declarare a mărfurilor de către agenții economici transnistreni⁹² și au fost operate modificări în legislația fiscală și vamală a Republicii Moldova.

S-a conturat în mod clar și „problema” impozitelor indirecte, determinată de neconcordanțele din legislația vamală a ambelor părți.⁹³

În iunie 2002, modificările din legislația vamală a Republicii Moldova⁹⁴ i-au „transformat” pe agenții economici transnistreni, din punctul de vedere al partenerilor lor comerciali de pe malul drept al Nistrului, în „*semi-străini*”:

- Mărfurile importate din Transnistria în Moldova sunt supuse Taxei pe Valoarea Adăugată (TVA) (regulă pentru import).
- Mărfurile importate din Moldova în Transnistria sunt, de asemenea, supuse TVA (regulă pentru tranzacțiile interne).

⁸⁷ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 904 privind „organizarea controlului comun la punctele de trecere a frontierei de stat moldo-ucrainene”, Monitorul Oficial Nr. 128, 19 octombrie 2001.

⁸⁸ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 608 privind „aprobarea Acordului dintre Guvernul Republicii Moldova și Guvernului Ucrainei privind organizarea controlului comun la punctele de trecere a frontierei de stat moldo-ucrainene, Monitorul Oficial Nr. 608, 7 august 1997.

⁸⁹ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 904 privind „organizarea controlului comun la punctele de trecere a frontierei de stat moldo-ucrainene”, Monitorul Oficial Nr. 128, 19 octombrie 2001. Controlul comun al frontierei moldo-ucrainene a fost efectuat până la 12 noiembrie 2001.

⁹⁰ „Ekonomiceskoe obozrenie” „Logos-Press”, Nr. 29 (429), 17 august 2001.

⁹¹ Hotărârea Sovietului Suprem al RMN Nr. 226 “Privind blocada economică a Republicii Moldovenești Nistrene de către Republica Moldova”, din 5 septembrie 2001, recomandă suspendarea procesului de negocieri cu Republica Moldova până la suspendarea blocadei economice și rezolvarea finală a situației (<http://www.olvia.idknet.com/ol25-09-01.htm>).

⁹² Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 1001 “Privind declararea mărfurilor de către agenții economici din raioanele de est ale Republicii Moldova”, Monitorul Oficial Nr. 116-118, 27 septembrie 2001.

⁹³ Capitolul III al Codului Vamal „Taxa pe Valoarea Adăugată” se află în vigoare în Republica Moldova din 1998, iar impozitarea are loc conform principiului „țării de destinație a mărfurilor” (Legea Republicii Moldova Nr. 1415, Monitorul Oficial Nr. 040, 7 mai 1998).

În Transnistria funcționează, din 2000, impozitul pe volumul realizărilor (din 1 aprilie 2002 – impozitul pe venitul organizațiilor). Odată cu introducerea acestui impozit pe cifra de afaceri au fost eliminate *Taxa pe Valoarea Adăugată*, impozitul pe venit și pe proprietatea întreprinderilor. Cota impozitului pe cifra de afaceri este diferită pentru diverse ramuri ale economiei.

(Legea Republicii Moldovenești Nistrene Nr. 86 “Privind impozitul pe venit al organizațiilor”, (CA3 01-53), 28 decembrie 2001).

⁹⁴ Legea Republicii Moldova Nr. 1106 “Privind modificarea și completarea articolului 4 al Legii bugetului de stat pe 2002” Nr. 681-XV din 27 noiembrie 2001, Monitorul Oficial Nr. 074, 11 iunie 2002;

Legea Republicii Moldova Nr. 1440 „Privind modificarea și completarea unor acte legislative”, Monitorul Oficial Nr. 178, 27 decembrie 2002.

La 22 martie, reprezentanții Serviciilor Vamale și de Grăniceri ale Moldovei, Transnistriei, Rusiei și Ucrainei au încercat, însă *fără succes*, să găsească o soluție acceptabilă pentru *toți* în ce privește mecanismul de exercitare a controlului comun (Moldova-Transnistria-Ucraina și Rusia, în calitate de țară-garant) asupra segmentului transnistrean al frontierei moldo-ucrainene.⁹⁵

La 4 noiembrie, partea transnistreană a „răspuns” la schimbarea situației prin introducerea unei taxe speciale de 20 % la importul tuturor mărfurilor moldovenești și au fost înăsprite condițiile de certificare a conformității și procedurile de confirmare a acestora.⁹⁶

Livrările de mărfuri din Moldova în Transnistria se pot efectua numai dacă există permisiunea specială și sunt controlate de către Ministerul Industriei.⁹⁷

De la 8 noiembrie, nu se aplică TVA pentru mărfurile *produse* în Transnistria și livrate în Moldova,⁹⁸ însă volumul schimbului de mărfuri moldo-transnistrean practic nu s-a schimbat.

În decembrie 2002, în Moldova au fost aprobate regulile privind originea mărfurilor și formele noi ale certificatelor de origine. Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova a fost desemnată în calitate de organ abilitat cu eliberarea certificatelor de origine pentru exportul mărfurilor, atât cu regim preferențial, cât și cu regim nepreferențial.⁹⁹

Certificate de origine, inclusiv pentru exportul preferențial în țările Comunității Statelor Independente (de forma CT-1), eliberează și Camera de Comerț și Industrie a Transnistriei:¹⁰⁰ ele sunt ilegale în Moldova, însă sunt recunoscute în majoritatea țărilor CSI, inclusiv în Ucraina.¹⁰¹

Modificările reciproce în legislație au „contribuit” la diminuarea competitivității mărfurilor, produse în Moldova-Transnistria, pe piețele din Moldova-Transnistria, saturate cu mărfurile altor producători (externi).

Între 29 septembrie 2001 și 12 iunie 2003, Camera Înregistrării de Stat a Republicii Moldova a înregistrat 215 agenți economici transnistreni. Volumul vamal total al operațiunilor economice externe efectuate de aceștia a constituit 3262,4 milioane lei moldovenești (240 milioane dolari SUA), iar suma plăților vamale efectuate – 14,1 milioane lei moldovenești (1,0 milioane dolari SUA).¹⁰²

Iată anumite date despre costurile primei crize vamale:

- Potrivit calculului Ministerului Economiei al Transnistriei, din septembrie 2001 până în iunie 2003, pierderile directe și indirecte ale Transnistriei, cauzate de blocada economică, s-au cifrat la peste 200 milioane dolari SUA.¹⁰³
- Relațiile de afaceri tradiționale dintre întreprinderile Moldovei-Transnistriei sunt înlocuite de schemele legale (prin zonele de antreprenariat liber sau firme de dealer din

⁹⁵ „Nezavisimaia Moldova”, 26 martie 2002 (<http://www.nm.md/daily/article/2002/03/26/0103.html>).

⁹⁶ Decretul Președintelui RMN Nr. 679 (CA3-02-45) „Privind măsurile de răspuns în adresa Republicii Moldova în domeniul activității economice externe”, 4 noiembrie 2002.

⁹⁷ Agenția de știri „Olvia-press”, <http://www.olvia.idknet.com/ol60-11-02.htm>.

⁹⁸ Legea Republicii Moldova „Privind completarea Articolului 103 al Capitolului III al Codului Vamal și a Articolului 4 al legii privind intrarea în vigoare a Capitolului III al Codului Vamal Nr. 1417-XIII din 17 decembrie 1997”, Nr. 357, Monitorul Oficial Nr. 170, 8 august 2003.

⁹⁹ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 1599 „Privind regulile de proveniență a mărfurilor”, Monitorul Oficial Nr. 174-176, 20 decembrie 2002.

¹⁰⁰ Din iulie, Camera de Comerț și Industrie a Transnistriei este membru al Camerei Internaționale de Comerț și Industrie.

(<http://www.tiraspol.ru/abouttpp/>)

¹⁰¹ În februarie 2002, în scrisoarea sa adresată Guvernului Republicii Moldova, Comitetul de Stat Vamal al Federației Ruse a confirmat că certificatele de proveniență a mărfurilor (forma CT-1), eliberate de către agenții neautorizate ale autorităților de la Chișinău nu vor fi recunoscute și nu vor fi admise pentru înregistrare.

(„Ekonomiceskoe obozrenie” „Logos-Press”, Nr. 7 (455), 1 martie 2002.

¹⁰² Notă informativă a Ministerului Reintegrării al Republicii Moldova.

¹⁰³ Agenția de știri „Olvia-press”, <http://www.olvia.idknet.com/ol10-07-03.htm>.

străinătate) sau ilegale (retragerea în economia „subterană”) de prezență pe piețele Moldovei-Transnistriei.¹⁰⁴

- În 2002, schimbul de mărfuri între Moldova și Transnistria s-a diminuat cu 40,0 % , inclusiv livrările din Moldova – cu 25,5 % , livrările din Transnistria – cu 46,2 % .¹⁰⁵

Cea de-a doua criză vamală (12 iulie 2003 – 31 iulie 2004). Cauza – Protocolul moldo-ucrainean din 15 mai 2003, potrivit căruia circulația mărfurilor prin punctele de control vamal la frontiera moldo-ucraineană, inclusiv Transnistria, trebuie efectuată doar în baza documentelor comerciale și vamale ale autorităților de la Chișinău.¹⁰⁶

La 12 iulie 2003, Guvernul Republicii Moldova a adoptat Hotărârea „Privind măsurile de efectuare a operațiunilor de export-import de către agenții economici din raioanele de est ale Republicii Moldova.”¹⁰⁷

Pentru crearea condițiilor de activitate a agenților economici de pe malul stâng al Nistrului și pentru asigurarea unei evidențe unice a întreprinderilor și organizațiilor, a fost stabilit că:

- Agenții economici din Transnistria pot perfecta documentele necesare pentru efectuarea operațiunilor de export-import doar după o înregistrare *provizorie* a Camerei Înregistrării de Stat a Republicii Moldova (cu atribuirea codului IDNO și *introducerea provizorie a datelor* în Registrul de Stat al întreprinderilor și organizațiilor).
- Înregistrarea și eliberarea licenței respective se efectuează gratis.
- La declararea mărfurilor importate/exportate *în scop de producere proprie*, cu excepția vămii (0,18 %)¹⁰⁸ taxe vamale nu se percep.¹⁰⁹
- La importul mărfurilor, introduse de către întreprinderile-intermediare (care nu sunt destinate producerii proprii), este prevăzută plata tuturor taxelor vamale (sumelor de garanție) cu rambursarea lor ulterioară, cu excepția sumelor percepute pentru efectuarea procedurilor vamale.

Rambursarea sumelor stabilite ale plăților vamale pentru import se efectuează prin intermediul conturilor *bancare de depozit* ale organelor vamale.

Modul de plată și de retragere a sumelor de garanție este elaborat de către Ministerul Finanțelor în comun cu Banca Națională a Moldovei.¹¹⁰

Taxele vamale sunt plătite prin transfer și/sau în numerar (inclusiv cu carduri bancare).

Rambursarea taxelor vamale plătite se efectuează de către autoritățile vamale în valuta națională a Republicii Moldova în decurs de 3 zile bancare de la data depunerii cererii, la prezentarea:

- Ordinului de plată, care este confirmat de către organele vamale ale Transnistriei, despre achitarea taxelor vamale.
- Copiei autorizate a declarației vamale pentru import, aprobată de către organele vamale ale Transnistriei.

¹⁰⁴ Detalii în „Studiu asupra economiei Transnistriei”, Centrul de Investigații Strategice și Reforme (CISR), Chișinău, 2003, p. 23-24.

¹⁰⁵ Anuarul Statistic al Republicii Moldovenești Nistrene // Serviciul de Stat pentru Statistică al Ministerului Economiei al Republicii Moldovenești Nistrene. Tiraspol, 2005, p. 162, 164.

¹⁰⁶ Protocolul semnat între Serviciul de Stat Vamal al Ucrainei și departamentul Vamal al Republicii Moldova “Privind recunoașterea reciprocă a documentelor vamale, comerciale și de transport de mărfuri și a asigurării vamale”, 15 mai 2003.

¹⁰⁷ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 712 “Privind măsurile de efectuare a operațiunilor de export-import de către agenții economici din raioanele de est ale Republicii Moldova”, Monitorul Oficial Nr. 123, 20 iunie 2003.

¹⁰⁸ De la 1 ianuarie 2004, mărimea taxei s-a majorat până la 0,20 % (Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 1599 “Privind completarea unor Hotărâri ale Guvernului”, Monitorul Oficial Nr. 006, 1 ianuarie 2004).

¹⁰⁹ Această stipulare este fixată în Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 1001 “Privind declararea mărfurilor de către agenții economici din raioanele de est ale Republicii Moldova”.

¹¹⁰ Modul de plată și de restituire a sumelor de garanție, efectuate de către agenții economici din raioanele de est ale Republicii Moldova a fost aprobat la 4 iunie 2003, Monitorul Oficial Nr. 155-158/209, 25 iunie 2003.

- Ordinului de plată, care este confirmat de către organele vamale ale Republicii Moldova, despre achitarea taxelor vamale.
Sumele, care nu sunt revendicate timp de 30 de zile, sunt transferate către contul bugetului de stat al Republicii Moldova. Mijloacele, transferate în bugetul de stat, pot fi rambursate în conformitate cu procedura stabilită de Minister¹¹¹.

La 14 iulie 2003, Transnistria majorează cu 100% mărimea taxelor *speciale* la toate tipurile de produse importate din Moldova.¹¹²

La 18 iulie 2003 este introdus „regimul comerțului liber cu Ucraina”,¹¹³ ale cărei produse erau scutite de taxele vamale, cu excepția celor impozabile cu accize.

În Moldova se vehicula faptul că, deși, restricțiile stabilite pot duce la suspendarea definitivă a livrărilor de produse moldovenești către malul stâng al Nistrului, pierderea posibilă a pieței de desfacere în Transnistria nu a influențat indicatorii macroeconomici ai țării.¹¹⁴

Cu toate că, începând cu *25 mai 2003*, Ucraina a interzis oficial introducerea pe teritoriul său a produselor cu documente vamale procesate de Transnistria, cele mai importante puncte de trecere – Cuciurgani și Slobodca continuau să funcționeze în „în mod normal”. Circulația mărfurilor între Transnistria și Ucraina, datorită sporirii bruște a importului, s-a dublat în comparație cu anul 2002.

În perioada 13 iunie 2003 - 31 iulie 2004, Camera Înregistrării de Stat a Republicii Moldova a înregistrat 317 de întreprinderi transnistrene. Valoarea vamală generală a operațiilor comerciale exterioare realizate de acestea a constituit 6743,5 mln. lei (520 mln. dolari), iar plățile vamale achitate - 155,2 mln. lei (12 mln. dolari).¹¹⁵

Câteva date despre costurile celei de-a doua crize vamale:

- pierderile bugetului RM, inclusiv datorită cheltuielilor de transport mai mari pentru transportarea mărfii prin teritoriul Transnistriei, conform evaluărilor experților internaționali au constiuit peste 400 mln. dolari.;¹¹⁶
- a fost limitat importul de produse moldovenești în Transnistria, în comparație cu 2002, acesta s-a redus cu 35%;
- a fost stabilit controlul migrațional și plata de tranzit la traversarea granițelor interne (Transnistria - Moldova) și celor externe (Transnistria - Ucraina);¹¹⁷
- au apărut noi zone de conflict: „înregistrarea” obligatorie a transportatorilor internaționali transnistreni în Moldova și scumpirea tranzitului pentru *toți* transportatorii neînregistrați în Transnistria.

Cea de-a treia criză vamală (01.08.2004-31.12.2005). Cauza – blocada „școlilor” (școlile care activau în baza programelor de învățământ aprobate de Ministerul Învățământului al RM au fost lipsite de înregistrare pe teritoriul transnistrean, ceea ce practic a dus la întreruperea procesului educațional).

Începând cu 1 august 2004, toată legislația Republicii Moldova în domeniul vamal, precum și perceperea plăților de import, au fost extinse și asupra agenților economici din Transnistria.¹¹⁸

¹¹¹ Scrisoare Ministerului Finanțelor Nr. 07/3-111 “Cu privire la modul de transferarea și evidență a veniturilor bugetului pentru 2003” din 23 decembrie 2002.

¹¹² Decretul Președintelui RMN Nr. 291 „Privind efectuarea unor modificări în Decretul Președintelui RMN din 4 noiembrie 2002 Nr. 679 referitor la „măsurile de răspuns față de Republica Moldova în sfera activității economice exterioare””, (SAZ 03-29), 14.07.2003.

¹¹³ Decretul Președintelui RMN Nr. 308 „Privind crearea unui regim de avantajare în relațiile comerciale și economice cu Ucraina”, (SAZ 03-29), 18.07.2003.

¹¹⁴ „Moldova Suverană”, 17.07.2003, <http://www.nm.md/daily/article/2003/07/17/0101.html>.

¹¹⁵ Nota informativă a Ministerului Reintegrării al RM.

¹¹⁶ Moldova: Soluții simple nu există, Raportul Nr. 147 International Crisis Group Europa 12.08.2003, pag. 33.

¹¹⁷ Decretul Președintelui RMN Nr. 108 „Privind stabilirea controlului migrațional asupra cetățenilor străini și persoanelor fără cetățenie la intrarea, ieșirea sau tranzitarea teritoriului RMN”, 05.03.2003.

La 3 august, Transnistria a blocat circulația pe segmentul transnistrean al calei ferate.

Pe data de 5 august, Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS a redus brusc livrările de electricitate la CET-urile Moldovei.¹¹⁹ Din cauza unor circumstanțe neprevăzute, Guvernul Moldovei a început să elaboreze măsuri pentru prevenirea posibilelor întreruperi a aprovizionării republicii cu energie electrică și gaze naturale. A fost impulsionată activitatea pentru pregătirea și coordonarea unor acorduri bilaterale cu furnizorii externi, în ce privește achiziționarea gazului natural și a energiei electrice din surse alternative mai sigure.¹²⁰

La 5 august, Ucraina în mod unilateral a încetat executarea Protocolului din 15 mai 2003. A fost luată decizia efectuării perfectării vamale a produselor transnistrene fără autorizațiile părții moldovene.¹²¹

Poziția oficială a Moldovei – crearea unui spațiu vamal comun va permite stabilirea unei evidențe deschise a operațiilor de import-export desfășurate de agenții comerciali din regiunea de est a țării.¹²²

În octombrie, Uniunea Europeană a introdus sistemul de control dublu a unor categorii de produse (producția metalurgică) ale exportului transnistrean. Acordul prevede ca la livrările de produse metalurgice din Moldova în țările UE, pe lângă certificatul de calitate, să fie nevoie și de permisul pentru export, eliberat de organele vamale ale Moldovei, precum și de permisul pentru import, primit în țara în care sunt efectuate livrările.¹²³

1 decembrie – este aprobat modul de administrare a „angajamentelor de achitare a impozitelor de către agenții economici din localitățile de pe malul stâng al Nistrului și mun. Bender”.¹²⁴

Efectul acestei Hotărâri se extinde asupra agenților economici transnistreni, aflați în evidența fiscală a Serviciului Fiscal de Stat al RM.

În pofida faptului că a fost limitat formal accesul agenților economici transnistreni pe piețele exterioare, în perioada 2004-2005, activitatea Transnistriei se desfășura mult mai reușit.

În decembrie 2004, Transnistria a anulat atât taxa specială pentru produsele importate din Moldova, cât și regimul de avantajare în relațiile economice și comerciale cu Ucraina.¹²⁵

Pe fondul maratoriului la procedurile speciale de procesare a operațiilor de import-export ale agenților de malul stâng, care funcționa din 30.07.2004, au loc pregătirile pentru începerea legalizării agenților economici din Transnistria.

La 22 iulie 2005, Parlamentul Moldovei a adoptat legea privind prevederile statutului juridic special al localităților din raioanele de Est ale Republicii Moldova (Transnistria). Adoptarea acestei legi este percepută extrem de negativ, iar statele-garant au avut poziții contradictorii vizavi de aceasta.

¹¹⁸ Hotărârea Guvernului RM Nr. 876 „Privind măsurile de reglementare a operațiilor de import-export”, Monitorul Oficial Nr. 131, 31.07.2004.

A fost recunoscută drept nevalabilă, în data de 18 noiembrie 2006, Hotărârea Guvernului RM Nr. 48 „Privind introducerea unor modificări și recunoașterea nevalabilității unor hotărâri ale Guvernului” Monitorul Oficial Nr. 009, 20.01.2006.

¹¹⁹ Agenția de știri „Olvia-Press”, <http://www.olvia.idknet.com/ol37-08-04.htm>.

¹²⁰ „Moldova Suverană”, 04.08.2004, <http://www.nm.md/daily/news/2004/08/04.html#1>

¹²¹ Agenția de știri „Olvia-Press”, <http://www.olvia.idknet.com/ol30-08-04.htm>.

MAE-ul Federației Ruse: (19-08-2004): Conferința de presă cu ocazia încheierii întrevederii Președintelui Rusiei V.V.Putin cu Președintele Ucrainei L.D.Kucima, Soci, 18 august 2004, http://www.ln.mid.ru/Brp_4.nsf/arh/F438E88E43AC40FEC3256EF5002E9874?OpenDocument.

¹²² „Moldova Suverană”, 06.08.2004, <http://www.nm.md/daily/news/2004/08/06.html#3>

¹²³ „Moldova Suverană”, 10.08.2004, <http://www.nm.md/daily/news/2004/08/10.html#1>

¹²⁴ Hotărârea Guvernului RM Nr. 1330 „Privind aprobarea Hotărârii cu privire la modul de administrare a angajamentelor de achitare a impozitelor de către agenții economici din localitățile de pe malul stâng al Nistrului și mun. Bender”, Monitorul Oficial Nr. 233, 17.12.2004.

¹²⁵ Decretul Președintelui RMN Nr. 629 „Privind punerea în ordine a unei serii de acte ale Președintelui și Guvernului RMN”, (SAZ 04-50), 07.12.2004.

Pe data de 2 august a fost adoptată Hotărârea Guvernului RM privind reglementarea fluxurilor de produse, care alcătuiesc obiectul activității comerciale externe a Transnistriei,¹²⁶ care prevăd anumite modificări la procedurile anterioare de înregistrare temporară, eliberarea de certificate privind originea produselor și a licențelor.

Se presupunea că “noul”¹²⁷ regim de transportare a mărfii pe segmentul transnistrean a frontierei moldo-ucrainene va fi introdus începând cu 25 ianuarie 2006.¹²⁸

Moldova a propus spre examinare în cadrul UE și OSCE propunerea de a desfășura pe segmentul transnistrean a frontierei moldo-transnistrene a misiunii internaționale de monitorizare.

La 1 decembrie 2005 a început să funcționeze Misiunea de asistență la frontiera Moldovei și Ucrainei.

În perioada 1 august 2004 și 28 februarie 2005, Camera de Înregistrări de Stat a RM a trecut în evidență 17 întreprinderi transnistrene. Valoarea vamală generală a operațiilor comerciale defășurate de acestea a constituit 178,9 mln. lei (14,5 mln. dolari), iar mărimea plăților vamale efectuate - 1,2 mln. lei (0,1 mln. dolari).¹²⁹

Anumite costuri ale celei de-a treia crize vamale:

- pierderile bugetelor Moldovei și Ucrainei (octombrie 2005 – aprilie 2006), din cauza contrabandei în masă cu produsele alimentare din Transnistria, au constituit 18 și respectiv 43 mln. euro;¹³⁰
- conform estimărilor Ministerului industriei al Transnistriei, în primele săptămâni ale lunii august pierderile directe și indirecte ale întreprinderilor industriale de pe malul stâng au fost de peste 30 mln. dolari;¹³¹
- din cifra de afaceri a întreprinderilor transnistrene sunt excluse sumele „de garanție”, „înghețate” pe conturile de depozit ale organelor vamale ale RM;
- a fost oprită activitatea unor întreprinderi moldovenești;¹³²
- în comparație cu 2003, practic de 1,5 ori s-au redus livrările de produse din Transnistria în Moldova;
- în 2004, practic de două ori – de la 22 până la 13 mln. dolari s-au micșorat livrările din Moldova în Transnistria.
- din cauza dificultăților cu livrările mărfii în țările UE, comerțul exterior al Transnistriei a fost forțat să se reorienteze către piețele CSI, în special Rusia și Ucraina.
În 2005, UE-15 revenea doar 12% din exportul transnistrean (în 2003 - 21%).

Cea de-a patra criză vamală (03.03.2006 - ...). Cauza – îndeplinirea Declarației Comune a prim-miniștrilor Ucrainei și Republicii Moldova. Declarația Comună a fost semnată cu scopul asigurării stabilității și securității regionale, efectuării unui control eficient pe frontiera moldo-ucraineană de stat și crearea condițiilor necesare¹³³, pentru activitatea eficace a Misiunii Comisiei Europene pentru acordarea asistenței la frontiera Ucrainei și Republicii Moldova.¹³⁴

¹²⁶ Hotărârea Guvernului RM Nr. 815 „Privind reglementarea fluxurilor de produse care alcătuiesc obiectul activității comerciale exterioare a Transnistriei”. Monitorul Oficial Nr. 104-106, 05.08.2005.

¹²⁷ În esență, a fost reluată efectuarea trecerii produselor prin frontiera moldo-ucraineană în corespundere cu Protocolul semnat între Serviciul vamal de stat al Ucrainei și Serviciul vamal al Republicii Moldova „Cu privire la recunoașterea reciprocă a documentelor de transportare a mărfii, comerciale și vamale și a asigurărilor vamale”.

¹²⁸ Declarația comună a prim-miniștrilor Ucrainei și Republicii Moldova, Kiev, 30 decembrie 2005.

¹²⁹ Informația Ministerului Reintegrării al RM.

¹³⁰ Misiunea Uniunii Europene privind asistența frontalieră a Moldovei și Ucrainei. Raportul anual 2005-2006, pag. 17-18.

¹³¹ Agenția de știri „Olvia-Press”, <http://www.olvia.idknet.com/ol108-08-04.htm>

¹³² „Moldova Suverană”, 06.08.2004, <http://www.nm.md/daily/news/2004/08/06.html#8>

Agenția de știri „Olvia-Press”, <http://www.olvia.idknet.com/ol117-08-04.htm>

¹³³ Procesarea de către Serviciul vamal al Ucrainei a produselor transnistrene, pe baza documentelor „nerecunoscute” „dilua” însăși conceptul de „contrabandă”, ceea ce reducea din eficiența funcționării Misiunii de asistență a UE la frontiera moldo-ucraineană (primul proiect de acest gen pe spațiul post-sovietic).

¹³⁴ Declarația comună a prim-miniștrilor Ucrainei și Republicii Moldova, Kiev, 30 decembrie 2005.

Totodată, Chișinăul oficial a remarcat schimbarea substanțială a poziției Ucrainei în înțelegerea viziunilor Moldovei, în special, subliniind faptul că nu este vorba despre niciun fel de blocadă. Aceasta reprezintă o tendință de a corespunde regulilor internaționale, întărită cu anumite acțiuni.¹³⁵

Trecerea Ucrainei de la retorică la acțiuni reale nu a avut loc simplu: până la ultimul moment, reprezentanții ai departamentelor de specialitate din Ucraina exprimau îndoieli în privința corectitudinii acestui pas.¹³⁶ A fost nevoie de consultații suplimentare cu Moldova, inclusiv în ce privește îmbunătățirea mecanismelor de reglementare a exportului/importului transnistrean,¹³⁷ aprobate prin Hotărârea de Guvern a RM „Cu privire la reglementarea traficului de mărfuri și servicii care reprezintă obiectul activității comerciale externe a Transnistriei”,¹³⁸ susținute de OSCE și observatorii din partea UE și SUA în *august 2006*. Regulile noi au fost discutate detaliat timp de practic două luni cu comunitatea mediului de afaceri din Transnistria și Tiraspolul oficial.

*18 noiembrie 2006:*¹³⁹

- a fost prelungit (până pe 01.01.2007)¹⁴⁰ durata efectelor hotărârii Guvernului RM Nr. 1001;
- a fost unificată, în conformitate cu legislația în vigoare, dar nu cu regulile stabilite, mărimea taxelor percepute pentru efectuarea procesării vamale a produselor;
- a fost precizat modul viitor de administrare a sumelor de garanție achitate de întreprinzătorii de pe malul stâng;
- a fost confirmată nevalabilitatea: hotărârii Guvernului RM Nr. 712 din 12 iunie 2003 „Privind măsurile de efectuare a operațiilor de export-import de către agenții economici din raioanele de Est ale Republicii Moldova” și hotărârea Guvernului RM Nr. 876 din 30 iulie 2004 „Cu privire la măsurile de reglementare a operațiilor de import-export”.

*22 februarie 2006:*¹⁴¹

- a fost prevăzută posibilitatea reluării efectului licenței fără achitarea plății pentru licențe;
- a fost stabilită procedura specială de procesare a certificatului de origine ST-1 pentru exportul în Ucraina

3 martie 2006 – regulile “noi” pentru realizarea exportului/importului transnistrean prin punctele de trecere de la frontiera moldo-ucraineană au început să funcționeze.

“Elementele noi” ale circulației mărfii în zona Transnistriei:

1. Fixarea regulilor de înregistrare a agenților economici de pe malul stâng de către Camera de Înregistrări de Stat a RM pe bază *permanentă*.¹⁴² Pentru înregistrare trebuie prezentate documentele privind dreptul de proprietate la Camera de Înregistrări de Stat a RM. Sunt valabile acele documente privind dreptul de proprietate eliberate de autoritățile transnistrene până la intrarea în vigoare a Legii Nr. 173 din 22 iulie 2005, referitoare la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria).¹⁴³ Documentele

¹³⁵ „Moldova Suverană”, 06.01.2006 (<http://www.nm.md/daily/article/2006/01/06/0102.html>)

¹³⁶ Dispoziția Cabinetului de Miniștri al Ucrainei Nr. 112-p din 1 martie 2006, de fapt, dublează dispoziția Nr. 165-p din 26 mai 2005 „Privind modul de procesare vamală a produselor și a mijloacelor de transport importate pe teritoriul Ucrainei din Republica Moldova”.

Revista „Zerkalo Nedeli” Nr. 9 (588), 11 - 17 martie 2006, <http://www.zn.ua/1000/1600/52857/>

¹³⁷ Hotărârea Guvernului RM Nr.48 „Privind introducerea unor modificări și recunoașterea drept nevalabile a unor hotărâri de Guvern”, Monitorul Oficial Nr. 009, 20.01.2006.

¹³⁸ Hotărârea Guvernului RM Nr. 723 „Privind introducerea unor modificări și prevederi suplimentare la Hotărârea de Guvern Nr. 815 din 2 august 2005”, Monitorul Oficial 110-111, 24.06.2008.

¹³⁹ Hotărârea Guvernului RM Nr. 48 „Privind introducerea unor modificări și recunoașterea drept nevalabile a unor hotărâri de Guvern”, Monitorul Oficial 009, 20.01.2006.

¹⁴⁰ Astăzi durata valabilității hotărârii Guvernului RM Nr. 1001 din 19 septembrie 2001 este prelungită până la 31 decembrie 2009.

¹⁴¹ Hotărârea Guvernului RM Nr. 202 „Privind aprobarea unor prevederi suplimentare la Hotărârea de Guvern Nr. 815 din 2 august 2005”, Monitorul Oficial 31, 24.02.2006.

¹⁴² Mecanismul prevăzut pentru evidența temporară s-a menținut neschimbat.

¹⁴³ Legea RM Nr. 173 „Privind prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria)”, Monitorul Oficial Nr. 101, 29.07.2005.

menționate au fost supuse unei reperfectări în cadrul organelor cadastrale ale Republicii Moldova timp de 90 zile după intrarea în vigoare a Legii privind statutul juridic special al Transnistriei, *adică până la 29 octombrie 2005*.¹⁴⁴

2. Reducerea de la un an până la 6 luni durata valabilității licențelor eliberate.

3. Stabilirea punctelor de trecere pentru produselor impozabile cu accize și a produselor care se referă la grupurile de produse 1-24 ale Sistemului armonizat (produse de origine animală și vegetală, grăsimi și uleiuri, produse alimentare și băuturi).

4. Introducerea unor restricții la procesarea certificatelor de origine preferențiale pentru export (de tip „A”, „CT-1” și „EUR.1”):

- până la 1 iulie 2007, aceste certificate puteau fi primite numai de agenții economici înregistrați pe bază permanentă,
- în urma înțelegerii cu partea ucraineană, certificatul de origine pentru exportul în Ucraina (forma „CT-1”) este perfectat și de către întreprinderile transnistrene, înregistrate pe bază temporară, *dacă*:
 - acestea asigură accesul liber și sigur al reprezentanților instituției RM responsabile la documentația, producția, locurile de depozitare și păstrare, dar și pentru controlarea produselor destinate pentru export și dacă
 - procedurile vamale în ce privește importarea componentelor pentru producția produselor, destinate pentru export, sunt efectuate de către organele vamale ale RM.¹⁴⁵

5. Stabilirea faptului ca restituirea sumelor de „garanție” (toate plățile prevăzute de legislația vamală a RM, cu excepția taxelor pentru procesarea vamală a mărfii) să fie efectuată prin conturile *bancare* ale organelor vamale.

22 martie 2006:¹⁴⁶

- a fost schimbat modul de restituire a sumelor de garanție, achitate de agenții economici de pe malul stâng;
- a fost permisă restituirea mijloacelor, rambursate de agenții economici transnistreni și care sunt depozitate pe conturile bancare ale organelor vamale începând cu 1 august 2004.

La 25 aprilie 2006, Transnistria restabilește taxa specială (100%) pentru toate grupurile de produse importate din Moldova.¹⁴⁷

La 17 martie 2007, regulile de procesare a certificatelor de origine pentru export în Ucraina (forma „ST-1”) sunt extinse asupra tuturor formelor/direcțiilor de certificate de origine pentru export.¹⁴⁸

Perioada de adaptare preconizată pentru importatorii din Transnistria era de 3 luni.¹⁴⁹ La prima vedere prozitive, schimbările modalității de efectuare a activității comerciale economice de către agenții economici din Transnistria a cauzat reacții echivoce, atât pe malul stâng al Nistrului, cât și în Ucraina. Transnistria a perceput decizia de a elibera certificate preferențiale pentru comerț tuturor agenților economici înregistrați în Moldova drept încercare de a controla toate fluxurile exterioare de produse (atât importul, cât și exportul). Justificarea reacției părții transnistrene a fost

¹⁴⁴ De facto, întreprinderile transnistrene existente până în anul 1991 și dornice să obțină certificat de origine preferențial pentru export, au fost puse în fața alegerii: sau să se înregistreze în RM până la 29 octombrie și cel puțin, timp de jumătate de an să suporte greutăți fiscale duble, sau să renunțe la avantajele viitoare ale exportului preferențial.

¹⁴⁵ Hotărârea Guvernului RM Nr. 202 „Privind aprobarea unor prevederi suplimentare la Hotărârea de Guvern Nr. 815 din 2 august 2005”, Monitorul Oficial 31, 24.02.2006.

¹⁴⁶ Hotărârea Guvernului RM Nr. 299 „Privind introducerea unor prevederi suplimentare la Hotărârea Guvernului RM Nr. 1330 din 1 decembrie 2004”, Monitorul Oficial Nr. 47-50, 24.03.2006.

¹⁴⁷ Decretul Președintelui RMN Nr. 188 „Privind aprobarea taxei speciale pentru produsele importate din Republica Moldova”, (SAZ-06-18), 25.04.2006.

¹⁴⁸ Hotărârea Guvernului RM Nr. 303 „Privind introducerea unor modificări la Hotărârea Guvernului RM Nr. 815 din 2 august 2005”, Monitorul Oficial Nr. 0039, 23.08.2007.

Se presupunea, dar în mod expres Hotărârea nu prevedea termenii de intrare în vigoare, că regulile noi de procesare a certificatelor de origine pentru export vor funcționa începând cu 1 iulie 2007.

¹⁴⁹ Revista „Zerkalo Nedeli” Nr. 22 (651), 9-15 iunie 2007 г., <http://www.zn.ua/1000/1550/59555/>

confirmată indirect și de îngrijorările părții ucrainene vizavi de „pericolele” posibile legate de folosirea resurselor punctului de trecere „Cuciurgani” și de posibila pierdere a operatorului național de cale ferată. MAE-ul ucrainean s-a adresat după explicațiile corespunzătoare colegilor de la Chișinău.¹⁵⁰

29 iunie 2007 – a fost fixată modalitatea *prezentă* (de compromis) de procesare a certificatelor de origine preferențiale pentru export: certificatele sunt eliberate agenților economici, înregistrați în Moldova pe bază permanentă sau temporară, “cu condiția respectării prevederilor acordurilor Organizației Mondiale a Comerțului, angajamentelor internaționale ale RM și ale legislației naționale în vigoare”.¹⁵¹

Începând cu septembrie 2007, Transnistria deschide treptat piața pentru produsele din Moldova: a fost stopat efectul taxei speciale pentru produsele importate de pe malul drept al Nistrului.¹⁵²

În prezent, economia Transnistriei practic s-a adaptat la schimbările apărute. La data de 31 decembrie 2008, în Moldova sunt înregistrate 498 de întreprinderi transnistrene, inclusiv, pe bază permanentă – 170, iar temporară – 328.¹⁵³

Conflictul dintre cele două economii este într-un „regim de așteptare”. În situația neschimbării formale a regulilor de desfășurare a activității comerciale externe pentru agenții economici transnistreni, în realitate, apar defecte în procedurile de procesare vamală a produselor, ca urmare atât a necoordonării activității serviciilor vamale și a camerei de comerț și industrie a Moldovei, cât și a ministerelor ramurale și cel al reintegrării.¹⁵⁴ În rezultat, durata procesării vamale a produselor transnistrene a crescut de la 3-4 ore în 2007 până la 1-2 zile – în 2008.

Anumite date despre costurile celei de-a patra crize vamale:

- conform estimărilor experților, după introducerea „noului” regim vamal (2006), pierderile zilnice ale bugetelor regionale și a agenților economici din Ucraina au alcătuit peste 2 mln. dolari;¹⁵⁵
- în 2006, suma totală a pierderilor financiare ale Transnistriei ca urmare a „schimbării” regimului vamal, conform evaluărilor ministerului economiei Transnistriei, a constituit 450 mln. dolari;¹⁵⁶
- conform evaluărilor Camerei de Comerț și Industrie a Transnistriei, comparativ cu anul 2007, în 2008 cheltuielile întreprinderilor transnistrene în urma procesării vamale în Moldova practic s-a dublat;¹⁵⁷
- Au sporit substanțial costurile de transport ale agenților economici din Moldova-Transnistria în desfășurarea activității comerciale externe;¹⁵⁸
- În comparație cu 2005, livrările de produse moldovenești în Transnistria s-au redus de peste trei ori;
- Volumul mediu al economiei neformale din Moldova-Transnistria a constituit nu mai puțin de 1 mld. dolari.¹⁵⁹

În mod evident, mecanismul actual de realizare a activității comerciale externe de către întreprinderile transnistrene, în continuare, nu este destul de stabil. Pentru asigurarea unei

¹⁵⁰ Revista “Zerkalo Nedeli” Nr. 22 (651) 9 - 15 iunie 2007, <http://www.zn.ua/1000/1550/59555/>

¹⁵¹ Hotărârea Guvernului RM Nr.743 „Privind aprobarea modificărilor la Hotărârea Guvernului Nr. 815 din 2 august 2005”, Monitorul Oficial 94-97, 06.07.2007.

¹⁵² Decretul Președintelui RM Nr. 674 (SAZ 07-40), 26.09.2007 și Nr. 409 (SAZ 08-27), 09.07.2008.

¹⁵³ Datele Ministerului Reintegrării al RM.

¹⁵⁴ Începând cu 01.06.2008, pentru anumite tipuri de materie primă importate în Transnistria impuse taxe ecologice. Din 19.09.2008, întreprinderile transnistrene sunt obligate să primească o permisiunea specială la import de la serviciile fitosanitar al Moldovei.

¹⁵⁵ Informația agenției de știri „Lenta RMN”, 10.01.2007.

¹⁵⁶ <http://mkspmr.idknet.com>

¹⁵⁷ Scrisoare Guvernului RM (copie pentru Misiunea OSCE, Ambasadei FR și Ambasadei Ucrainei), Nr. 221, 22.12.2008.

¹⁵⁸ Vezi detalii la capitolul 3.2. Infrastructura de transport a studiului dat.

¹⁵⁹ Calculele autorilor.

stabilități atât de necesare mediului de afaceri, în condițiile unei încrederi reciproce de lungă durată, trebuie să garanteze și garanțiile „externe” corespunzătoare. Numai în acest caz pot fi prognozați pași reali pentru crearea unui spațiu economic unic, ceea ce va contribui la sporirea atractivității Moldovei-Transnistriei pentru mediul de afaceri propriu și cel străin.

Beneficii care decurg din implementarea eficientă a “modelului miciei economii deschise” în Moldova-Transnistria

Sporirea comerțului exterior – este o problemă de importanță deosebită pentru Moldova-Transnistria. Pe ambele maluri ale Nistrului dinamica și perspectivele de dezvoltare economică sunt strâns legate de îmbunătățirea calității relațiilor economice externe. Principalele probleme care împiedică punerea în aplicare efectivă a „modelului de deschidere a miciei economii” în Moldova și Transnistria, în general:

- mono-structurarea economiilor (aproximativ 50% din producția/exportul moldo-transnistrean, revine pe contul, respectiv, alimentelor, băuturilor, și produselor din oțel);
- vulnerabilitatea semnificativă a economiei externe (persistența unei sporiri a deficitului balanței comerciale și a datoriei externe, respectiv, în Moldova - 53% și 75% din PIB, în Transnistria - 50% și 230% din PIB);
- limitarea de surse interne de investiții și aflusul de capital străin relativ mic, inclusiv din cauza riscului de conflict (din 1.01.2008, volumul acumulat de investiții directe și de portofoliu, în Moldova s-a ridicat la 1,909.7 milioane de euro, sau 534 dolari SUA pe cap de locuitor, iar în Transnistria – 212,7 milioane de dolari, sau 396 dolari SUA pe cap de locuitor);
- comprimarea comerțului moldo-transnistrean (în 2007, în comparație cu anul 2001, totalul schimburilor comerciale între Moldova-Transnistria a scăzut de 2,5 ori, inclusiv livrările din Moldova - 1,8 ori, și din Transnistria - 3 ori).

Cu toate acestea, interesul reciproc al părților în funcționarea eficientă a sectorului “extern” al economiei nu este tradus în acțiuni concrete pentru a restaura un spațiu economic unic între Moldova-Transnistria.

În timpul dezvoltării paralele s-au acumulat multe probleme, care pot fi soluționate doar împreună și în condițiile non-conflictului intern. Printre problemele majore se numără, în primul rând, lipsa forței de muncă calificate, infrastructura slabă, competitivitatea scăzută de producție și concurența regională acerbă în atragerea de investiții.

Principalele beneficii ale punerii efective în aplicare a „modelului miciei economii deschise” în Moldova-Transnistria sunt:

- reducerea costurilor asociate cu existența unor regimuri „speciale” de punere în aplicare a activității economice externe a agenților economici din Transnistria;
- utilizarea mai bună a preferințelor comerciale autonome cu UE;
- obținerea de beneficii în cooperarea moldo-transnistreană a întreprinderilor industriale de inginerie mecanică, textile, mobilier și industriei alimentare și, ulterior, ieșirea lor comună pe piețele străine;
- crearea de noi zone antreprenoriale libere (Rîbnița-Rezina, Tiraspol-Bender);
- îmbunătățirea securității alimentare, inclusiv prin restabilirea relațiilor de cooperare industrială între producătorii și prelucrătorii de produse agricole de pe malul drept și stâng;
- diversificarea reciprocă a exporturilor și substituția reciproc avantajoasă a importurilor;
- soluționarea constructivă a problemei datoriei pentru gazele naturale din Rusia;
- aflusul suplimentar de investiții străine, inclusiv în cadrul proiectului pentru Europa de Sud-Est privind reconstrucția infrastructurii;
- creșterea participării, inclusiv și prin participarea Transnistriei, în proiectele regionale pentru Europa de Sud-Est.

“Istoria” dezvoltării relațiilor dintre Moldova și Transnistria arată că temperarea tensiunilor în sfera vamală, fiscală, administrativă, precum și în cazul altor restricții impuse de către părți, poate conduce la creșterea și îmbunătățirea indicatorilor de bază a activității economice, operațiunilor de export-import a agenților economici de pe ambele maluri ale Nistrului. Aceasta are un impact pozitiv asupra standardelor de viață, și, prin urmare, va scădea confruntarea politică. Dimpotrivă, introducerea unor sancțiuni administrative mai stricte și aspre au dus la o deteriorare a condițiilor economice, frustrarea agenților economici și populației, lăsând la o parte, pentru o perioadă nedeterminată de timp, reglementarea definitivă a conflictului transnistrean.

3.2. Infrastructura transporturilor

Situația în sectorul transporturilor

Drumurile auto și transporturile

Sectorul transporturilor auto joacă un rol extrem de important și aproape un rol egal atât în asigurarea transportării mărfurilor, cât și a pasagerilor în Moldova-Transnistria. În Moldova acesta reprezintă 71% din volumul total de transporturi al bunurilor și 32% din volumul transportării de pasageri, respectiv, în Transnistria - 65% și 31%.¹⁶⁰

Criza economică a anilor '90 a influențat negativ asupra sectorului transporturilor auto. Chiar și în condițiile creșterii economice înregistrate pe parcursul ultimilor 8 ani, situația rămâne a fi critică atât în Moldova, cât și în Transnistria. Indicatorii principali ai activității sectorului dat în prezent rămân de câteva ori mai mici decât cei pentru anul 1990 (de 2-8 ori). Volumul total (Moldova-Transnistria) al mărfurilor transportate în anul 2007 a alcătuit doar 12% din nivelul anului 1990, parcursul mărfurilor – 44%, pasageri transportați – 26%, parcursul pasagerilor – 55%.

Transportul auto

	1990 (în total)	2007 (în total)	Inclusiv:	
			Moldova	Transnistria
Mărfuri transportate, <i>mil. tone</i>	262,8	32,9	28,8	4,1
Parcursul mărfurilor, <i>mil. tone-km</i>	6305	2771	2743	28
Pasageri transportați (cu autobuze), <i>mil. pasageri</i>	446,9	115,7	103,1	12,6
Parcursul pasagerilor (cu autobuze), <i>mil. pasageri-km</i>	4878	2683	2470	213

Sursele: Anuarul Statistic al Republicii Moldova //Departamentul de Statistică al RM, 1995, pag. 321, 323; Anuarul Statistic al Republicii Moldova //Biroul Național de Statistică al RM, 2008, pag. 387, 393; Anuarul Statistic al Republicii Moldovenești Nistrene //Serviciul Statisticii de Stat al Ministerului Economiei RMN. Tiraspol, 2008, pag.121-124 și estimările autorilor.

Posibilitățile pentru dezvoltarea sectorului transporturilor auto sunt foarte limitate din cauza stării foarte precare a drumurilor și a problemelor existente în relațiile dintre Chișinău și Tiraspol. Totodată, perspectivele creșterii economice viitoare a ambelor maluri ale Nistrului depind în mare măsură de faptul pe cât de bine vor fi rezolvate problemele reconstrucției și dezvoltării sectorului transporturilor auto și integrării lui eficiente internaționale.

¹⁶⁰ Anuarul Statistic al Republicii Moldova //Biroul Național de Statistică al RM, 2008, p. 387, 393; S. Sukhinin “Complexul de transport al RMN: structura, starea, evoluția”, http://pmr21.info/text.php?cat=9&name=transportnyj_kompleks_v_pmr_struktura_sostojanie_razvitie&arch=onsite.

Malul stâng și drept al Nistrului dispun de o rețea de căi auto destul de vastă, ceea ce permite transportarea mărfurilor și pasagerilor aproape către orice destinație.

Lungimea totală a drumurilor este de 10,6 mii km (Moldova – 9,3 mii. km, Transnistria – 1,3 mii. km). Densitatea drumurilor auto este aproape identică în Moldova și Transnistria (aproximativ 31 km la 100 km²) și poate fi comparată cu densitatea căilor auto a altor țări din regiune – România (31), Bulgaria (31), Ungaria (33), Belarusia (24), Ucraina (30).¹⁶¹

Rețeaua drumurilor publice (la sfârșitul anului 2007)

	Total	Moldova	Transnistria
Lungimea drumurilor, km - în total	10615	9337	1278
- naționale	3887	3329	558
- locale	6728	6008	720
Densitatea drumurilor auto, km la 100 km ²	30,6	30,6	30,4

Sursele: Anuarul Statistic al Republicii Moldova //Biroul Național de Statistică al RM, 2008, pag.397; Hotărârea Consiliului Suprem al RMN „Cu privire la aprobarea prognozei dezvoltării socio-economice a Republicii Moldovenești Nistrene pentru anul 2008” și estimările autorilor.

La începutul anilor '90, 70% din totalul rețelelor de drumuri auto au fost în stare bună sau satisfăcătoare. În prezent, doar 7% din drumurile naționale și 2% din cele locale ale Moldovei sunt în stare normală.¹⁶² Conform datelor părții transnistrene, în stare bună sunt 10% din drumurile de pe malul stâng al Nistrului.¹⁶³ Este necesar de menționat faptul că datele susmenționate nu pot fi comparate în mod adecvat deoarece sunt bazate pe metode diferite de evaluare.

În general, estimările oficiale ale stării drumurilor, problemele și sarcinile dezvoltării infrastructurii transporturilor auto sunt similare pe ambele maluri ale Nistrului. Ele sunt prezentate în „Strategia infrastructurii transportului terestru pe anii 2008-2017” (Moldova) și în “Programul de stat al dezvoltării sectorului rutier pentru modernizarea și restaurarea drumurilor auto de uz general pentru perioada 2006-2010” (Transnistria).

În ambele documente este indicat faptul că drumurile se află în stare degradată și că creșterea traficului sporește viteza procesului de deteriorare a suprafeței drumurilor. În Moldova, mai mult de 90% din rețeaua de drumuri naționale necesită reparație urgentă sau reabilitare. În Transnistria mai mult de 85% a drumurilor auto sunt suprauzate, fiind exploatate cu 2-3 termene mai mult decât prevede perioada lor de folosință.¹⁶⁴

Potrivit estimărilor, în ceea ce privește perspectiva de durată medie, riscul deteriorării rapide a suprafeței drumurilor va fi în continuă creștere, deoarece ritmurile de creștere a volumului transporturilor mărfurilor efectuate de vehiculele de tonaj mare va fi cu mult mai mare decât ritmurile de creștere a economiei în general.¹⁶⁵

¹⁶¹ The Republic of Moldova. Trade Diagnostic Study (Republica Moldova. Studiu de diagnoză a comerțului)// Document of the World Bank. (Document al Băncii Mondiale) Decembrie 23, 2004, p. 76.

¹⁶² Hotărârea Guvernului RM Nr. 85 din 01.02.2008 “Privind aprobarea Strategiei infrastructurii transportului terestru pe anii 2008-2017”.

¹⁶³ Legea RMN Nr. 111-3-IV din 31 octombrie 2006 „Programul de stat al dezvoltării sectorului rutier pentru modernizarea și restaurarea drumurilor auto de uz general din RMN pentru perioada 2006-2010, finanțată din contul resurselor fondului rutier republican”.

¹⁶⁴ Hotărârea Guvernului RM Nr. 85 din 01.02.2008 “Privind aprobarea Strategiei infrastructurii transportului terestru pe anii 2008-2017”; Hotărârea Consiliului Suprem al RMN “Cu privire la aprobarea prognozei dezvoltării socio-economice a Republicii Moldovenești Nistrene pentru anul 2008”.

¹⁶⁵ Ritmurile de creștere a PIB-ului în Moldova vor alcătui aproximativ 6%, a transportului cu unități de mare tonaj – 7-15% (Hotărârea Guvernului RM Nr. 85 din 01.02.2008 “Privind aprobarea Strategiei infrastructurii transportului terestru pe anii 2008-2017”).

Studiul Băncii Mondiale cu privire la Moldova denotă faptul că „din cauza fiecărui dolar, care nu este cheltuit spre întreținerea căilor auto în ultimii 20 ani, cheltuielile utilizatorilor drumurilor auto au crescut cu 1,23 dolari, iar distrugerea drumurilor (pierderile privind prețul activelor rețelei de transport) poate fi apreciată cu 2,47 dolari. Potrivit estimărilor, pierderile economiei naționale din cauza finanțării insuficiente pentru întreținerea căilor auto pe parcursul ultimelor două decenii au crescut de patru ori în comparație cu suma “economisită” (necheltuită) pentru menținerea drumurilor auto”¹⁶⁶. Aceste estimări sunt caracteristice și pentru situația din Transnistria.

Cauza principală a degradării drumurilor auto constă în finanțarea insuficientă și de lungă durată pentru întreținerea și reparația lor. Posibilitățile economiilor Moldovei și Transnistriei și resursele fondurilor rutiere nu permit întreținerea rețelelor de drumuri auto în stare normală.

Astfel, suma volumului finanțării drumurilor în Moldova în perioada anilor 1997 - 2007 (123 mil. dolari) a fost de 10 ori mai mică decât cea necesară (1350 mil. dolari).¹⁶⁷

Conform estimările părții transnistrene, „resursele alocate pentru fondul rutier sunt evident insuficiente pentru a stopa procesul crescând de distrugere intensivă a drumurilor auto, ca urmare a utilizării lor de-a lungul multor ani fără efectuarea unei reparații generale”¹⁶⁸, iar “restabilirea rețelei auto până la nivelul necesar este posibilă doar prin mărirea fondului rutier cel puțin de 2,5-3,0 ori”¹⁶⁹.

Posibilitățile economice și resursele Moldovei-Transnistriei nu permit rezolvarea problemei finanțării drumurilor fără atragerea unor surse externe, pe termen scurt sau de lungă durată.

Calea ferată

Lungimea căilor ferate exploatabile ale Moldovei-Transnistriei constituie 1154 km, inclusiv partea transnistreană – 78 km (mai puțin de 7% din toată lungimea căilor ferate). Densitatea medie a căilor ferate (3,4 km pentru 100 km² a teritoriului) poate fi comparată cu indicatorii din Bulgaria (3,9), Lituania (3,7) și Letonia (3,1). Cu ajutorul căilor ferate sunt transportate 43% din volumul întreg al mărfurilor și aproximativ 2% din numărul total de pasageri (datele din anul 2003 - până la separarea segmentului transnistrean de la rețeaua moldovenească de cale ferată).

După criza anilor '90, calea ferată, la fel ca și sectorul rutier, nu și-a putut restabili volumul de până la criză și indicatorii activității sale. Astfel, volumul mărfurilor transportate în anul 2007 (Moldova-Transnistria) a alcătuit mai puțin de 1/4 din nivelul anului 1990, iar circulația mărfurilor – aproximativ 1/5.

Rețeaua căilor ferate și transportarea feroviară

	1990 (în total)	2007 (În total)	Inclusiv:	
			Moldova	Transnistria
Lungimea căilor ferate, <i>mil. km</i>	1,15	1,15	1,05	0,1
Densitatea căilor ferate, <i>km la 100 km² a teritoriului</i>	3,4	3,4	3,6	1,9
Mărfuri transportate, <i>mil. tone</i>	64,9	15,2	11,8	3,4
Parcursul mărfurilor, <i>mil.tone-km</i>	15202	3146	3120	26

¹⁶⁶ Vasile Ursu „Creșterea economică depinde la fel de infrastructura efectivă de transport”//Buletinul informativ al Guvernului RM, Nr. 3, 2008.

¹⁶⁷ Republica Moldova. Îmbunătățirea eficienței cheltuielilor publice pentru creștere și reducerea sărăciei (Un raport al cheltuielilor publice pentru Republica Moldova) // Banca Mondială. 12 Februarie, 2007, p. 33.

¹⁶⁸ Legea RMN Nr. 111-3-IV din 31 octombrie 2006 „Programul de stat al dezvoltării sectorului rutier pentru modernizarea și restaurarea drumurilor auto de uz general a RMN pentru perioada 2006-2010, finanțată din contul resurselor fondului rutier republican ”.

¹⁶⁹ “Hotărârea Consiliului Suprem al RMN „Cu privire la aprobarea prognozei dezvoltării socio-economice a Republicii Moldovenești Nistrene pentru anul 2009” și estimările autorilor.”

Sursele: Anuarul Statistic al Republicii Moldova //Departamentul de Statistică al RM, 1995, pag. 319, 321; Anuarul Statistic al Republicii Moldova //Biroul Național de Statistică al RM, 2008, pag. 387, 397; Moldova. Transport Sector Review. Statistical Appendix// Document of the World Bank. November 16, 1995; Anuarul Statistic al Republicii Moldovenești Nistrene //Serviciul Statisticii de Stat al Ministerului Economiei RMN. Tiraspol, 2008, pag.121-123 și estimările autorilor.

Infrastructura căii ferate este nesatisfăcătoare și nu poate asigura viteza proiectată a mișcării trenurilor. Conform datelor Curții de Conturi a RM, căile ferate și transportul feroviar sunt foarte uzate, aproximativ 65% din numărul total de locomotive și 29% din vagoanele de mărfuri sunt total uzate. Din 8318 de vagoane 2182 (26%) nu pot fi exploatate pentru că trebuie reparate.¹⁷⁰

Lucrările de întreținere a căilor ferate și a materialelor rulante nu pot fi finanțate în mod necesar nici de Moldova, nici de Transnistria.

În cadrul strategiei infrastructurii transportului terestru pentru 2008-2017 este indicat faptul că „infrastructura căii ferate continuă să se deterioreze”, deoarece lucrările necesare nu pot fi finanțate de Calea Ferată a Moldovei (CFM).¹⁷¹ Veniturile din transportarea mărfurilor sunt folosite pentru subvenționarea pierderilor din cadrul transportului de pasageri, ceea ce duce la reducerea potențialului financiar al Căii Ferate a Moldovei.

Posibilitățile financiare de întreținere și dezvoltare a căii ferate, la fel, sunt destul de limitate. Dacă în anii 2006-2007, CFM a avut profit, atunci pentru anul 2009 se prognozează pierderi în activitatea economico-financiară a acesteia - în volum de 0,5 mil. ruble, sau 57 mii dolari. Ieșirea din situația financiară dificilă poate avea loc doar prin ridicarea tarifelor pentru serviciile feroviare oferite.¹⁷²

Costurile și barierele reciproce

Conflictele în jurul căii ferate

Calea Ferată a Moldovei este legată de rețelele căilor ferate ale României și Ucrainei. Ea asigură necesitățile de transport interne și externe, este folosită pentru deservirea transportării internaționale de marfă și pasageri - în primul rând între țările CSI și cele ale Europei de Sud-Est. Segmentul transnistrean al căilor ferate este foarte important pentru funcționarea normală a întregii rețele și asigurarea exporturilor, importurilor și a tranzitului, deoarece ea are două ieșiri spre calea ferată a Ucrainei (Rîbnița – Slobodka și Bender - Kuciurgan). De aceea, conflictele în jurul căii ferate între Chișinău și Tiraspol duc la dereglarea logisticii transporturilor și la pierderi economice, nu doar pentru participanții direcți în conflictul, dar și pentru părțile terțe care se folosesc de serviciile căii ferate moldovenești.

Anul 1991 – prima „confruntare feroviară”

Cauza – arestarea unei serii de oficiali politici ai Transnistriei.

În decurs de o lună (septembrie), partea transnistreană a blocat totalmente deplasarea trenurilor prin stația de la Tiraspol. Pierderile economice au fost suportate nu doar de părțile în conflict, dar și de Rusia, Ucraina și alte state.

Anul 2004 – a doua „confruntare feroviară”

Cauza - închiderea în Transnistria școlilor cu predare în limbă moldovenească în grafie latină și introducerea ulterioară de către Moldova a cerinței față de agenții economici transnistreni privind procesarea operațiunilor de import-export în conformitatea cu legislația Republicii Moldova.¹⁷³

¹⁷⁰ Hotărârea Curții de Conturi a RM Nr.76 din 10.11.2006 „Cu privire la raportul despre revizia financiară și eficiența administrării proprietății publice a ÎS "Calea Ferată din Moldova", din perioada 2003-2005.

¹⁷¹ Hotărârea Guvernului RM Nr. 85 din 01.02.2008 “Privind aprobarea Strategiei infrastructurii transportului terestru pe anii 2008-2017”.

¹⁷² “Hotărârea Consiliului Suprem al RMN “Cu privire la aprobarea prognozei dezvoltării socio-economice a Republicii Moldovenești Nistrene pentru anul 2009”.

¹⁷³ Hotărârea Guvernului Nr. 876 din 30.07.2004 “Privind măsurile de procesare a operațiunilor de export-import”.

Calea Ferată a Moldovei a încetat să recepționeze și să efectueze operațiuni de export-import a mărfii agenților economici transnistreni fără îndeplinirea procedurilor vamale corespunzătoare în Moldova.

La 1 august, partea transnistreană a oprit în stația Rîbnița trenul cu destinația Chișinău, iar pe data de 2 august, partea moldoveană a reținut patru trenuri cu mărfuri cu destinația Transnistria. Deplasarea trenurilor pe teritoriul Transnistriei a fost total oprită în perioada 3-5 august. În legătură cu situația creată "Căile ferate ale Rusiei" S.A. a interzis din 5 august „încărcarea tuturor mărfurilor de export spre Moldova și de tranzit prin teritoriul Moldovei prin punctele Kuciurgan-Novosavițcaia-Bender-Reni-Giurgiulești-Galați și Slobodka-Rîbnița”.¹⁷⁴

Pe segmentul transnistrean al frontierei cu Ucraina, la fel ca și în stațiile Bender și Rîbnița, s-au adunat sute de vagoane cu mărfuri care urmau să-l tranziteze, dar și cele care trebuiau să ajungă din/în Moldova-Transnistria. Majoritatea trenurilor, care mergeau în/din Rusia și Ucraina au fost redirecționate să ocolească sectorul transnistrean prin Nordul Moldovei,¹⁷⁵ ceea ce cauza pierderi de timp. O parte din trenuri a fost contramandate (Chișinău-Reni, Chișinău-Odessa și Chișinău-Ivano-Frankovsk).

În consecință, pasagerii, agenții economici, căile ferate ale Moldovei, Ucrainei, Rusiei au suportat supra-cheltuieli. Ele au fost legate de dereglări ale graficului circulației trenurilor, opriri, extinderea rutelor și mărirea perioadelor de timp preconizate pentru deplasări, suspendarea temporară a deplasării unor trenuri.

Unele date despre costurile conflictului feroviar din anul 2004:

- După estimările ministrului de economie a Transnistriei, Elena Cernenko, în cazul prelungirii conflictului feroviar, pierderile părții transnistrene timp de o lună ar fi putut atinge 50-60 milioane de dolari.¹⁷⁶
- Conform datelor ministerului industriei al Transnistriei, pierderile întreprinderilor din domeniu din cauza conflictului dat, în prima jumătate a lunii august au fost de aproximativ 16 milioane de dolari.¹⁷⁷
- În timpul blocadei traficului feroviar, din partea Ucrainei s-au adunat mai mult de 1,7 mii vagoane de marfă care se îndreptau spre Moldova și România.¹⁷⁸
Calea ferată a Ucrainei a suferit pierderi din cauza blocării circulației trenurilor prin sectorul transnistrean (inclusiv transportarea mărfurilor de tranzit spre portul Reni), trenurile cu pasageri și mărfuri puteau fi primite doar prin punctul Moghilev-Podolski-Vălcineț.
- Conform estimărilor directorului general al Căii ferate moldovenești, Miron Gagauz, situația cu blocarea mișcării trenurilor de pasageri și de marfuri a adus întreprinderii timp de cinci zile daune în sumă de 90 mii dolari,¹⁷⁹ iar fluxul vagoanelor de marfă prin Moldova s-a redus în jumătate și a fost nevoie de jumătate de an pentru întoarcerea la graficul normal de lucru ca urmare a pierderilor cauzate.¹⁸⁰

Traficul a fost deblocat prin intermediul Rusiei și Ucrainei, după decizia părții ucrainene de a autoriza trecerea trenurilor cu mărfuri transnistrene fără îndeplinirea procedurilor legale moldovenești.

Anul 2006 - a treia „confruntare feroviară”

Cauza – introducerea noilor reguli de trecere a mărfurilor transnistrene prin frontiera moldo-ucraineană.

¹⁷⁴ Telegrama SA "Căile Ferate ale Rusiei" Nr. X3- 7159 din 03.08.2004.

¹⁷⁵ Telegrama Direcției Căii Ferate a Moldovei Nr. H/288 din 12.08.2004 - Temporar este suspendată trecerea mărfurilor în/din Republica Moldova prin punctele de trecere a frontierei moldo-ucrainene Kolbasna-Slobodka și Novosavițkaya-Kuciurgan. Temporar toate mărfurile cu destinațiile denumite vor trece prin punctul de frontieră Moghilev-Podolski-Vălcineț.

¹⁷⁶ http://www.vor.ru/Russia/Commentaries/commentaries_1251_2224.html.

¹⁷⁷ <http://www.olvia.idknet.com/ol104-08-04.htm>.

¹⁷⁸ <http://podrobnosti.ua/economy/2004/08/04/137550.html>.

¹⁷⁹ <http://www.rian.ru/economy/20040806/648544.html>.

¹⁸⁰ <http://subscribe.ru/archive/media.world.news.railway/200409/13203332.html>.

În conformitate cu acordul interguvernamental moldo-ucrainean, cabinetul de miniștri al Ucrainei a adoptat hotărârea (Nr. 112-P din 3 martie 2006) care a obligat punctele vamale ucrainene să nu permită transportarea în Ucraina a mărfurilor perfectate de instituțiile vamale transnistrene.

La 4 martie, Transnistria a blocat circuitul feroviar pe segmentul Kuciurgan - Bender, iar conducerea Căii ferate a Moldovei a introdus convenția de interzicere a mișcării trenurilor de marfă și pasageri prin acest segment al căii ferate. Mișcarea trenurilor a fost redirecționată către Nordul Moldovei - către posturile vamale Vălcineț (Moldova) - Moghilev-Podolski (Ucraina) și Ocnîța (Moldova) - Sochireni (Ucraina).¹⁸¹ Acest traseu este de aproximativ 500 km mai lung decât cel prin teritoriul transnistrean. În rezultatul modificării graficului și a lungirii rutelor, agenții economici, pasagerii, căile ferate ale Moldovei, Ucrainei și Rusiei au înregistrat pierderi. La începutul lunii septembrie situația a devenit critică, când din motive tehnice (lucrările de reparație a podului peste Nistru), partea ucraineană a închis circuitul prin postul Vălcineț (Moldova) - Moghilev-Podolski (Ucraina). Deplasarea trenurilor de marfă și pasageri a fost direcționată pe un traseu mai lung: Ocnîța – Sochireni - Larga - Chelimeneti. Însă peste trei zile au fost depistate defecte ale acestei rute, astfel pe 4 septembrie ambele trasee de ieșire din Moldova spre Ucraina au fost închise. La Chișinău s-au întors vagoanele de pasageri cu destinația Moscova și Sankt-Petersburg, pasagerilor li s-au întors banii pentru bilete, au fost oprite mai mult de o mie de vagoane de marfă.

Circuitul prin Nordul Moldovei a fost restabilit la 6 septembrie ca urmare a negocierilor purtate și a lucrărilor de reparație desfășurate.

Anumite date cu privire la costurile conflictului feroviar din 2006 (martie-septembrie):

- Conform datelor din 17 martie, au staționat 3432 de vagoane cu marfă (inclusiv 2074 de vagoane – pe căile ferate din Ucraina, 1358 vagoane - pe căile ferate din țările CSI); pierderile cauzate de această staționare s-au ridicat la peste 2 mln. dolari (inclusiv pierderile suferite de partea ucraineană – 1,4 mlrd. dolari)¹⁸²
- Pierderile suportate de calea ferată a Ucrainei din cauza restricțiilor de circulație feroviară în punctul de trecere „Kuciurgan” și a închiderii pentru lucrări de reparație a segmentului Moghilev-Podolski-Ocnîța (începând cu 1 septembrie) a constituit 10 mln dolari;
- Volumul transporturilor prin Kuciurgan în perioada ianuarie — august 2006 s-a micșorat cu 6,3% (cu 8,9 mii tone) în comparație cu aceeași perioadă a anului 2005; volumul transportărilor de export s-a micșorat cu 57%, transportărilor de import prin acest punct nu s-au efectuat;¹⁸³
- Către 11 martie, traficul de transport în direcția portului Reni s-a micșorat de la 100-150 vagoane până la 3-4 vagoane pe zi; în prima jumătate de an pierderile portului Reni au constituit 0,6 mil. dolari, volumul circuitului de mărfuri s-a micșorat până la 27%;¹⁸⁴
- Pierderile zilnice ale Căii ferate a Moldovei au constituit la începutul lunii septembrie 0,34 mil. dolari,¹⁸⁵ veniturile CFM din prima jumătate a anului 2006 s-au micșorat de 11,2 ori (în comparație cu aceeași perioadă a anului 2005), iar volumul mărfurilor transportate – cu 11%;¹⁸⁶
- Pierderile agenților economici din Centrul și Sudul Moldovei, cauzate de transportarea mărfurilor pe ruta menționată din Nordul Moldovei, au constituit 5-15 dolari pentru fiecare tonă de mărfuri transportate;¹⁸⁷

¹⁸¹ Telegrama Direcției Căii Ferate a Republicii Moldova HP 121 din 03.03.2006.

¹⁸² Vitali Kulik „Raționamentul feroviar”. http://dialogs.org.ua/print.php?part=issue&m_id=7825

¹⁸³ <http://compatriot.su/news/26384.html>.

¹⁸⁴ Căile Ferate ALE Rusiei - Partener din 13 iulie 2006.

¹⁸⁵ “Logos-Press” Nr. 32 (672) din 8 septembrie 2006.

¹⁸⁶ http://pass.rzd.ru/wps/portal/press?STRUCTURE_ID=73&layer_id=463&id=49472.

¹⁸⁷ <http://www.regnum.ru/news/952120.html>.

- Daunele aduse pasagerilor: pe 4-6 septembrie au fost suspendate din circulație trenurile ce urmau rutele „Chișinău - Moscova” și „Chișinău - Sankt-Peterburg”, s-a mărit considerabil durata de deplasare a trenurilor cu pasageri (de exemplu, durata de deplasare a trenului Nr. 47 „Moscova – Chișinău” s-a prelungit de la 26 ore până la două zile), locuitorii Transnistriei au pierdut legătura feroviară directă cu Ucraina și Rusia.

Pe data de 8 septembrie 2006, pe segmentul Kuciurgan-Bender au fost reluate transportările de mărfuri, însă traficul trenurilor cu pasageri nu a fost restabilit.

Conflictul a fost reglementat doar parțial – acordurile atinse la sfârșitul anului 2006 privind normalizarea comunicării feroviare au limitat circulația trenurilor prin sectorul transnistrean și de facto au dus la o redirecționare mai intensă a celei mai considerabile părți a fluxului de transport prin Nordul Moldovei.

Pe 24 noiembrie 2006, la Kiev, conducătorii administrațiilor căilor ferate ale Ucrainei, Federației Ruse și Republicii Moldova au semnat protocolul „Privind organizarea comunicării feroviare a Ucrainei, Federației Ruse și Republicii Moldova”, în ce prevede:

- deschiderea în totalitate a circulației trenurilor de pasageri și de marfă prin postul vamal interstatal Vălcineț (Moldova) - Moghilev-Podolski (Ucraina);
- restabilirea rutei Kuciurgan (Ucraina) - Chișinău (Moldova) a trenului de pasageri Nr. 65/66, ce aparține Căilor ferate ale Rusiei.¹⁸⁸

La 8 decembrie 2006, conducerea organelor de transport a Rusiei, Ucrainei și Moldovei au semnat un acord pe o durata de 1 an, conform căruia prin segmentul Kuciurgan-Bender pot fi efectuate doar transportări de mărfuri de tranzit. În conformitate cu acest acord a fost restabilită cursa trenului Nr. 65/66 “Chișinău-Moscova” și a trenului sezonier “Varna-Saratov”. Acordul dat este în vigoare și în ziua de astăzi (el a fost prelungit de două ori - în 2007 și în 2008).

Diviyarea căii ferate

În august 2004, în Transnistria a fost creată gospodăria feroviară proprie, aparte de Moldova (Întreprinderea unitară de Stat „Calea ferată a Transnistriei” cu stațiile Tiraspol, Bender și Rîbnița),¹⁸⁹ care include în sine segmentele feroviare Bender-Novosavițkaya (lungimea de 38 km) și Rîbnița-Slobodka (lungimea de 40 km). Aceste sectoare ale căii ferate care trec prin teritoriul Transnistriei, nu sunt legate una de alta. Legătura dintre ele este posibilă doar prin “ocolire” - prin Ucraina sau Moldova. După trecerea acestui sector sub controlul administrației feroviare transnistrene, Transnistria a început să perceapă plăți pentru tranzit și să efectueze controlul mărfurilor.¹⁹⁰

În urma separației segmentului transnistrean a căii feroviare, partea moldovenească a înregistrat pierderi de proprietate și de natură financiară:

- pierderea trenului diesel, 13 locomotive cu motor de ardere internă și 297 vagoane pentru transportarea de marfă etc.,¹⁹¹ care au trecut în proprietatea părții transnistrene (costul total al proprietății - mai mult de 40 mil. dolari);¹⁹²

¹⁸⁸ „Despre organizarea legăturii feroviare între Ucraina, Federația Rusă și Republica Moldova”//Buletinul informativ al Ministerului Transporturilor și Gospodăriei drumurilor al RM. <http://railway.md/events/index.htm#0000000000>.

¹⁸⁹ Dispoziția Ministerului Industriei al RMN din 6 august 2004 Nr. 525 „Privind crearea Întreprinderii unitare de Stat “Calea Ferată a Transnistriei”.

¹⁹⁰ Dispoziția Comitetului Vamal de Stat al RMN № 45 din 8 februarie 2005 „Privind adoptarea regulilor referitoare la cooperarea dintre Comitetul Vamal de Stat al RMN și Întreprinderea unitară de Stat “Calea ferată a Transnistriei” în procesul de perfectare vamală a mărfurilor, transportate pe cale feroviară”.

¹⁹¹ Declarația oficială a conducerii ÎS "Calea Ferată a Moldovei" din 11 iulie 2008. <http://www.railway.md/events/index.htm>.

¹⁹² Calea ferată a Moldovei - este proprietatea întregului popor a RM // „Moldova Suverană” din 6 iulie 2005.

- achitarea amendelor cauzate de blocarea a 173 vagoane de marfă, ce aparțin transportatorilor din Kazahstan, Ucraina și Rusia (circa 1 mil. Franci elvețieni, sau circa 800 mii. dolari);¹⁹³

Crearea întreprinderii feroviare proprii în Transnistria a necesitat atragerea unor finanțe bugetare pentru necesitățile dezvoltării infrastructurii căilor feroviare.

Astfel, din contul bugetului republican au fost finanțate totalmente lucrările de reparații pe segmentul Bender - Kuciurgan¹⁹⁴, a fost achiziționată o locomotivă cu motor Diesel (circa 500 mii. dolari)¹⁹⁵, au fost alocate mijloace bănești pentru dezvoltarea întreprinderii (circa. 700 mii. dolari).¹⁹⁶

Construcția noilor linii de cale ferată „interne”

Pentru a micșora impactul efectelor negative ale conflictelor feroviare, partea moldoveană și transnistreană au realizat proiecte de construcție a liniilor de cale ferată „interne independente”. Proiectele au fost finanțate atât din cadrul surselor bugetare, cât și din cadrul surselor întreprinderilor feroviare.

Revaca - Căinari

Linia feroviară Revaca - Căinari (42 km lungime și două stații) a fost construită în anul 2005 cu scopul ocularii Transnistriei. Exploatarea acestei linii permite realizarea transportului fără folosirea sectorului transnistrean a căii feroviare și reduce distanța de la Nordul până la Sudul Moldovei cu 70 km.

În buletinul informativ publicat pentru presă de către Calea Feroviară a Moldovei se menționează faptul că: „Introducerea segmentului dat de cale ferată a permis rezolvarea multor probleme în legătură cu conflictele cunoscute, apărute în august 2004, printre care se numără asigurarea transportării mărfurilor și pasagerilor din regiunile centrale și de nord ale țării către cele de sud și invers. Deschiderea circulației pe segmentul Revaca - Căinari a deposedat pentru totdeauna conducerea regimului separatist a regiunii transnistrene de posibilitatea de a exercita presiuni asupra economiei republicii”.¹⁹⁷

Pentru finanțarea lucrărilor de construcție a segmentului Revaca – Căinari (întocmirea documentelor de proiectare și planificare financiară, desfășurarea lucrărilor de cercetare, cumpărarea loturilor de pământ, întocmirea documentelor necesare pentru exploatarea loturilor de pământ și efectuarea construcțiilor necesare etc.) au fost cheltuite aproape 28 mil. dolari.

Cu toate acestea, din bugetul de stat au fost alocate aproximativ 22 mil. dolari, iar Calea Ferată a Moldovei a cheltuit din sursele proprii 5,6 mil. dolari.¹⁹⁸

Cahul-Giurgiulești

Linia feroviară Cahul - Giurgiulești, cu lungimea de 50 km, a fost dată în exploatare în anul 2008. Ea a legat noul port moldovenesc cu sistemul feroviar intern și a asigurat ieșirea spre portul românesc Galați. Segmentul de cale ferată a fost construit, la fel, cu scopul „de a uni sistemul de transport al Moldovei”. Ea permite realizarea transportului de mărfuri în direcția

¹⁹³ O problemă tehnică cu consecințe economice // “Logos-Press” Nr.32 (672) din 8 septembrie 2006.

¹⁹⁴ Directorul căii ferate transnistrene: Moldova încearcă din toate puterile să blocheze RMN. <http://regnum.ru/news/466448.html>.

¹⁹⁵ ÎUS ”Calea ferată a Transnistriei”.

http://www.mcds.ru/default.asp?Mode=Review&ID_L0=4&ID_L1=52&ID_L2=455&ID_L3=5107&ID=&ID_Revie=108180.

¹⁹⁶ Este planificată alocarea a 5,7 mil. ruble adițional pentru dezvoltarea căii ferate transnistrene. <http://www.olvia.idknet.com/ol34-04-05.htm>.

¹⁹⁷ Buletin informativ pentru presă, 19 septembrie 2006. <http://railway.md/events/index.htm#0000000000>.

¹⁹⁸ Hotărârea Guvernului RM Nr. 1228 din 9 noiembrie 2004 “Privind reluarea construcției segmentului de cale ferată Revaca - Căinari”; <http://www.vremya.ru/2005/175/5/134958.html>; <http://www.railway.md/ro/events/index.htm#0110001000>; http://www.rzd.ru/wps/portal/popup?STRUCTURE_ID=2&vp=9&layer_id=459&id=40734.

Sud, ocolind atât Transnistria, cât și Ucraina (până la introducerea noului segment era folosită linia feroviară care intersectează teritoriul Ucrainei de trei ori).¹⁹⁹

Costul proiectului a constituit aproximativ 70 mil. dolari, iar lucrările au fost finanțate din cadrul surselor financiare bugetare de stat.²⁰⁰

Novosavițcaia - Livada

În anul 2008, în Transnistria a fost construită calea ferată ce leagă segmentele de cale ferată Kuciurgan-Livada și Kuciurgan-Novosavițcaia, cu lungimea de 1,4 km.

După confruntările vamale și feroviare, mărfurile de import pentru agenții economici transnistreni puteau fi transportate de la stația Kuciurgan doar până la stația Livada, după care ele erau încărcate în automobile și transportate la Tiraspol și Bender. Această schemă de transport cauza costuri suplimentare pentru agenții economici transnistreni în valoare de circa. 5 mil. dolari pe an²⁰¹.

Noul segment de cale ferată permite transportarea mărfurilor până în Tiraspol și Bender prin intermediul trenului. El leagă traseul central (prin care pot fi transportate doar mărfurile trenurilor de marfă de tranzit) de cel intern (prin intermediul lui mărfurile au început să fie transportate la Tiraspol și Bender). Costul construcției a constituit 1,2 mil. dolari și lucrările erau finanțate de către Calea feroviară a Transnistriei.²⁰²

În acest fel, cheltuielile sumare ale Moldovei-Transnistriei pentru construcția noilor linii feroviare de transport au constituit circa. 100 mil. dolari. Totodată, efectele economice atinse au caracter ipotetic, deoarece construcția a fost efectuată de către fiecare mal cu scopul de a putea folosi căile feroviare interne în măsura posibilităților în mod independent de cealaltă parte.

Există în continuare riscul izolării căilor feroviare, ca urmare a intențiilor vehiculate periodic privind construirea unor noi porțiuni de cale ferată.

Proiectele principale urmăresc diminuarea rolului sectorului feroviar transnistrean în cadrul rețelei feroviare care leagă Moldova și Ucraina.²⁰³

Unele dintre ele sunt:

- construcția noului segment de cale ferată Marculești - Soroca, cu ieșire spre calea ferată ucraineană;
- restabilirea liniei Berezino - Basarabeasca, cu lungimea de 22,7 km (prețul proiectului este de circa. 200 mil. dolari);²⁰⁴
- construirea de către Ucraina a unei porțiuni de cale ferată ce va uni stația Reni de Ismail; realizarea acestui proiect este menționată în "Programul complex de consolidare a Ucrainei în calitate de stat de tranzit în perioada anilor 2002-2010",²⁰⁵ costul proiectului este de 150-200 mil. dolari.

La rândul său, partea transnistreană dorește să realizeze proiectul său de conectare a căii ferate „pentru asigurarea transportării de mărfuri la stațiile din Bender și Tiraspol și a accesului Centralei electrice raionale moldovenești de stat /CERMS la ruta centrală de primire a

¹⁹⁹ „Actualul segment de cale ferată care se întinde de la Cimișlia până la Giurgiulești traversează de trei ori teritoriul Ucrainei. Pe acest traseu totul este în regulă, ce va fi însă dacă mâine vor apărea divergențe cu partea ucraineană? Construcția segmentului feroviar Cahul-Giurgiulești va permite unirea sistemului moldovenesc de transport” - din interviul directorului General al Căii ferate a Moldovei, Miron Gagauz “Logos -Press” // (Economicheskoe obozrenie) Nr. (739) din 1 februarie 2008.

²⁰⁰ http://www.prensa.tm.md/?page=itrec_4&id=940; <http://www.nr2.ru/pmr/119373.html>;
http://www.tvc21.md/prn_news.php?id=11193&par=0; <http://www.point.md/News/Read.aspx?NEWSID=45967>.

²⁰¹ www.regnum.ru/news/1117180.html.

²⁰² <http://www.olvia.idknet.com/ol28-08-08.htm>.

²⁰³ Proiectele de investiții feroviare // „Logos-Press” Nr. 3 (379) din 1 februarie 2008; Miron Gagauz. Malul stâng - malul drept, dar un drum unic // Moldova Suverană, 9 februarie 2006.

²⁰⁴ http://www.uz.gov.ua/index.php?f=Doc.View&p=drugim_putem.0.news.

²⁰⁵ Legea Ucrainei din 7 februarie 2002 Nr. 3022-III “Privind programul complex de consolidare a Ucrainei în calitate de stat de tranzit în perioada 2002-2010”.

mărfurilor din partea Moldovei”,²⁰⁶ realizarea căruia necesită alocarea unor resurse financiare adiționale.

Avantajele consolidării infrastructurii de transport și a cooperării internaționale

Problemele legate de modernizarea infrastructurii de transport sunt de interes major, atât în Moldova, cât și în Transnistria. Necesitatea dezvoltării sectorului de transport este condiționată de pași de perspectivele și prioritățile dezvoltării de mai departe ale economiilor sale. Problemele principale cu care se ciocnesc părțile în cadrul reabilitării infrastructurii de transport sunt identice:

- Starea tehnică nesatisfăcătoare a sistemelor de transport, care afectează negativ posibilitățile dezvoltării economice;
- Absența resurselor financiare necesare pentru modernizarea infrastructurii de transport.

Totodată, politicile de dezvoltare a infrastructurii de transport desfășurate pe ambele maluri ale Nistrului sunt diferite.

Moldova menționează sectorul de transport ca fiind unul dintre prioritățile dezvoltării. Politica sectorială este planificată reieșind din perspective de durată medie și lungă. În ultimii ani a fost adoptată o serie de documente - Strategia națională de dezvoltare pentru anii 2008-2011 (dezvoltarea infrastructurii de transport este menționată ca una din prioritățile pentru mărirea capacității de concurență a economiei), Concepția de formare și dezvoltare a rețelei naționale de coridoare internaționale de transport, Strategia infrastructurii transporturilor terestre pentru anii 2008-2017, Strategia de dezvoltare a aviației civile pentru anii 2007-2012. Abordarea strategică în planificare permite implicarea surselor financiare a partenerilor externi în realizarea strategiilor din domeniul transporturilor și în rezolvarea problemei privind deficitul de resursele financiare proprii.

Finanțarea măsurilor planificate se prognozează a fi realizată din trei surse – bugetul de stat, resursele externe (împrumuturi și granturi) și sursele din fondul rutier. Costul total al proiectelor de dezvoltare a infrastructurii de transport este de - 3184 mil. dolari. Chiar dacă finanțarea va fi incompletă și nu vor fi executate toate proiectele, o abordare complexă a dezvoltării sectorului de transport va permite cel puțin oprirea degradării infrastructurii de transport.

În Transnistria abordarea strategică este absentă - măsurile în domeniul dezvoltării transportului auto și feroviar sunt planificate anual și sunt incluse în prognozele de dezvoltare socio-economică aprobate anual. Există doar un program de durată medie – programul de dezvoltare a sectorului transporturilor auto pentru anii 2006-2010. Măsurile planificate au un caracter destul de fragmentar și nu sunt îndreptate spre dezvoltarea durabilă și complexă a infrastructurii de transport. În acest mod, potrivit prognozei dezvoltării social-economice a Transnistriei pentru anul 2009 este planificată efectuarea lucrărilor de reparație parțială a drumurilor auto (97% - reparația dată), construirea segmentului feroviar de legătură care să permită efectuarea lucrărilor de încărcare/descărcare la stațiile din Bender și Tiraspol, asigurarea unei treceri sigure pentru transportul feroviar pe ruta Bender - Tiraspol, amenajarea tehnică a nodului de transport de la Rîbnița. Toate măsurile menționate vor fi finanțate doar din sursele proprii – din sursele fondului rutier și al căii ferate. În condițiile unei asemenea abordări în rezolvarea problemelor din sfera transportului va fi foarte greu de evitat deteriorarea continuă a infrastructurii de transport.

Abordările diferite ale Chișinăului și Tiraspolului cu privire la dezvoltare sectorului transporturilor (privind planificarea și finanțarea) împiedică reconstruirii și modernizării infrastructurii de transport, care în mod „fizic” leagă nu doar malul stâng al Nistrului de cel drept, dar și ambele maluri de rețelele regionale și internaționale de transport.

Rețeaua de transport de pe ambele maluri ale Nistrului este destul de ramificată și este strâns legată de arterele de transport ale statelor vecine - Ucraina și România. Teritoriul Moldovei și Transnistriei este intersectat de magistrale internaționale importante, ceea ce reprezintă o

²⁰⁶ Hotărârea Consiliului Suprem al RMN “Privind aprobarea prognozei dezvoltării social-economice a Transnistriei pentru anul 2009”.

premisă benefică pentru dezvoltarea efectivă a comerțului, inclusiv pentru comerțul serviciilor de transport, mărirea veniturilor din transportul de mărfuri și pasageri, dar și pentru creșterea economiei în general.

În orice caz aceste avantaje ale Moldovei-Transnistriei sunt comune și pot fi valorificate pe deplin doar în comun.

Teritoriul Moldovei-Transnistriei este intersectat de câteva coridoare internaționale de transport și linii magistrale.²⁰⁷

Cel de-al IX-lea coridor de transport comun european, care este cel mai lung din coridoarele europene comune multimodale. Componentele lui pe teritoriul Moldovei-Transnistriei sunt: liniile feroviare - de la frontiera cu Ucraina - Novosavițcaia-Bender-Chișinău-Ungheni- frontiera cu România;

Traseul auto: frontiera cu Ucraina-Dubăsari-Chișinău-Leușeni- frontiera cu România.

Zona europeană de transport de la Marea Neagră PETrA, care include segmentele sus-menționate ale celui de-al IX-lea coridor și ramificațiile derivate de la acestea:

Linia feroviară: Bender-Cimișlia-Basarabeasca-Taraclia-Greceni-Etulia(Reni)-Giurgiulești;

Traseul auto: Frontiera cu Ucraina -Dubăsari-Chișinău-Leușeni- frontiera cu România.

Coridorul TRASECA (Europa - Caucaz - Asia):

Linia feroviară: Frontiera cu Ucraina – Novosavițcaia – Bender – Chișinău – Ungheni – frontiera cu România;

Traseul auto: Frontiera cu Ucraina – Dubăsari - Chișinău – Leușeni - frontiera cu România.

Liniile magistrale ale rețelei internaționale „E”:

CE-95 (linia feroviară): Frontiera cu Ucraina-Novosavițcaia-Bender-Chișinău-Ungheni- frontiera cu România;

E-560 (linia feroviară): (Galați)-Giurgiulești-(Reni)-Etulia-Greceni-(Bolgrad)-Taraclia-Basarabeasca-(Carabuțeni)-Cimișlia-Bender.

CE 95 (transport mixt): Frontiera cu Ucraina – Novosavițcaia – Bender – Chișinău – Ungheni – frontiera cu România.

E 58 (traseu auto): frontiera cu România – Sculeni – Ungheni – Chișinău – Tiraspol – frontiera cu Ucraina;

E 577 (traseu auto): Frontiera cu Ucraina – Dubăsari – Chișinău – Comrat – Giurgiulești;

E 581 (traseu auto): frontiera cu România – Chișinău – Bender – Frontiera cu Ucraina.

Cel de-al V-lea coridor feroviar (stabilit de Organizația de Cooperare a Căilor Ferate): frontiera cu România – Ungheni – Chișinău – Bender – Novosavițcaia – Frontiera cu Ucraina.

Linia feroviară ACE-95 (stabilită de Organizația de Cooperare a Căilor Ferate): Frontiera cu Ucraina – Novosavițcaia – Bender – Chișinău – Ungheni – frontiera cu România.

Posibilitățile de tranzit pot fi și trebuie să fie folosite pentru dezvoltarea sectorului de transport și a economiei ambelor maluri ale Nistrului. Însă pentru aceasta Chișinăul și Tiraspolul au nevoie de o politică comună durabilă și să întreprindă acțiuni comune. Politica și strategia comună cel puțin pe durată medie de timp (3-5 ani) vor fi de folos pentru dezvoltarea infrastructurii de transport. Desigur, motivul creării și implementării acestei politici nu este doar folosirea potențialului de tranzit, dar și crearea ulterioară a infrastructurii eficientă de transport pentru asigurarea creșterii stabile a economiei, atragerea investițiilor, normalizarea nivelului tarifelor de transport, mărirea capacității de concurență a producătorilor autohtoni etc.

Principalele beneficii ale consolidării sistemelor de transport și a politicii de transport a Moldovei-Transnistriei pot fi următoarele:

- reducerea și eliminarea în viitor a costurilor legate de conflictele în domeniul transporturilor (condiția prealabilă a implementării politicii comune de modernizare a infrastructurii de transport este deblocarea problemelor actuale în relațiile reciproce ale Chișinăului și Tiraspolului în sfera transporturilor);

²⁰⁷ Hotărârea Guvernului RM № 365 din 28.03.2002 „Despre adoptarea concepției de formare și dezvoltare a rețelei naționale de coridoare internaționale”.

- atragerea resurselor externe pentru reabilitarea și modernizarea infrastructurii de transport (finanțarea proiectelor, elaborate reieșind din starea obiectului de infrastructură în ansamblu, ci nu a unei părți ale lui, este mult mai justificată, efectivă și atractivă pentru investitori);
- îmbunătățirea treptată a calității infrastructurii de transport prin identificarea priorităților și planurilor comune de dezvoltare a drumurilor auto și a căii ferate, dar și prin crearea în comun a schemelor interne eficiente de finanțare a infrastructurii de transport;
- valorificarea graduală a potențialului de tranzit și mărirea veniturilor din transportarea mărfurilor și pasagerilor.

Impulsul calitativ în relațiile din sfera „transporturilor” dintre Moldova și Transnistria poate fi generat de schimbarea ideologiei „de separare” a sistemelor de transport și a intereselor, care cauzează pierderi economice și costuri adiționale pentru fiecare dintre ele, cu cea a „unității” părților.

3.3. Industria energetică

Situația în sectorul energetic

Principalele domenii ale relațiilor „energetice” dintre Moldova și Transnistria sunt sectoarele energiei electrice și gazelor naturale. Acest lucru se datorează faptului că Moldova nu are capacități suficiente pentru producerea energiei electrice, iar Transnistria din contra le are în exces, ambele părți folosesc gazele naturale din Rusia ca sursă principală de energie și efectuează transportarea lor către Balcani.

Piața energetică internă a Moldovei-Transnistriei este una dintre cele mai mici din țările europene și CSI. Ea depinde aproape în întregime de importul surselor primare de energie, dintre care cele mai semnificative sunt gazele naturale, cărbunile și păcura. Resursele energetice constituie o parte semnificativă a importului Moldovei (21% în anul 2007²⁰⁸) și Transnistriei (24% în anul 2007²⁰⁹).

În condițiile absenței propriilor resurse energetice, Moldova și Transnistria dispun de capacități suficient de mari pentru producerea și exportarea energiei electrice. Capacitățile lor energetice sumare sunt excesive, în raport cu consumul intern de electricitate.

Producția anuală de energie electrică în Moldova-Transnistria în anii 2001-2007 a constituit circa 4 mlrd. kWh (în Moldova - 1,1-1,2 mlrd. kWh, în Transnistria – circa 3 mlrd. kWh), în timp ce consumul intern total a constituit aproape 2,1 mlrd. kWh.

Producția, exportul și consumul total a energiei electrice au scăzut substanțial în raport cu anul 1990. Acest declin este condiționat de faptul că încă n-au fost restabiliți indicatorii de dezvoltare a economiilor Moldovei și Transnistriei anterior crizei (criza din anii '90) și există probleme nerezolvate în relațiile energetice dintre părți, parțial sunt pierdute pozițiile de export. În 2007, în comparație cu anul 1990, volumul total de producere a energiei electrice a scăzut mai mult de 4 ori, iar volumul consumului – mai mult de 2 ori și cel al exportului – aproape de 12 ori.

Balanța energiei electrice

	1990 (în total)	2007 (în total)	Inclusiv:	
			Moldova	Transnistria
Producerea energiei electrice, mil. kWh	15690,3	3869,2	1100,0	2769,2
Importul energiei electrice, mil. kWh	4488,9	2931,0	2931,0	-

²⁰⁸ Anuarul statistic al Republicii Moldova // Biroul Național de Statistică al RM, 2008, pag.457.

²⁰⁹ Dezvoltarea social-economică a RMN//Serviciul statistic de Stat al RMN. Tiraspol, 2008, pag. 35.

Consumul energiei electrice, mil. kWh	11425,9	5497,5	3364,0	2133,5
Exportul energiei electrice, mil. kWh	7532,0	635,7	-	635,7
Exportul net a energiei electrice, mil. kWh	3043,1	- 2295,3	- 2931,0	635,7
Exportul în % față de producție	48	16	-	23
Importul în % față de consum	39	53	87	-

Sursele: Anuarul statistic al Republicii Moldova // Departamentul de statistică al RM, 1995, pag.272-273; Anuarul statistic al Republicii Moldovenești Nistrene // Serviciul statistic de Stat al Ministerului economiei RMN. Tiraspol, 2008, pag. 95; Balanța energetică și de combustibil a RM // Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, 2008, pag.113 și calculele autorilor.

NB: În anul 2007 nu se efectua livrarea de energie electrică din Transnistria către Moldova.

Cea mai mare parte din capacitatea de generare a electricității este situată în partea stângă a Nistrului – 85% (Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS și Hidrocentrala de la Dubăsari), care produc circa 80% din volumul total a energiei produse pe teritoriul Moldovei-Transnistriei. În consecință, malul drept al Nistrului dispune de 20% din volumul total al capacității (CET-1, CET-2, CET-Nord, CHE Costești și CET-urile întreprinderilor industriale). Pe teritoriul Moldovei-Transnistriei trec liniile de transmisie de tensiune înaltă, care leagă sistemele energetice din Moldova, Ucraina și România. De aceea, pentru producția, livrarea, tranzitul stabil al energiei electrice, Chișinăul și Tiraspolul au nevoie de menținerea relațiilor constructive în sectorul energetic. Necesitatea modernizării tehnicii învechite a stațiilor energetice, care sunt în exploatare deja de 30-40 ani, este la fel problema comună a ambelor părți.

Puterea instalată la centralele electrice

	În total	Moldova					Transnistria	
		CET-1	CET-2	CET-NORD	CHE Costești	CET ale fabricilor de zahăr	Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS	Hidrocentrala de la Dubăsari
Puterea instalată, MW	3016,5	66	240	28,5	16	98	2520	48
% din capacitatea totală	100,0	2,2	8,0	1,0	0,5	3,2	83,5	1,6

Sursa: V.Postolati, E.Bicova „Despre starea securității energetice a RM” // Institutul de Energetică A.Ș.M., Chișinău.

Importul total de gaze naturale din Rusia de către Moldova-Transnistria constituie circa 3 mlrd. m3 pe an (în anul 2007, Moldova a consumat 1,3 mlrd. m3, Transnistria – 1,4 mlrd. m3). Părțile asigură tranzitul gazelor rusești spre Balcani și Turcia. Volumul tranzitului este destul de mare și se ridică la 22-25 mlrd. m3 de gaze anual (aproximativ 18% din volumul total al exportului total efectuat de Rusia), și este comparabil cu tranzitul prin teritoriul Belarusului.

În prezent, sarcina principală, care este abordată cu succes de către Moldova-Transnistria în cadrul sectorului gazelor naturale este gazificarea. În Moldova, începând cu anul 2002 se

efectuează „Programul Național de gazificare”,²¹⁰ în Transnistria este implementat „Programul de gazificare a localităților” (pentru anii 1998-2001).²¹¹ Ca urmare a construirii noilor conducte magistrale și a gazoductelor de ramificație, în Moldova au fost gazificate până la momentul dat 60% din toate localitățile,²¹² în Transnistria – 88%.²¹³

Energetica și economia Moldovei și cea a Transnistriei funcționează în ultimii ani în condițiile creșterii continue a prețurilor pentru gazele importate, care la rândul lor sunt principala sursă de energie utilizată (în structura resurselor energetice din Moldova, gazele naturale ocupă mai mult de 45%²¹⁴). Prin urmare, stabilitatea relațiilor cu furnizorul de gaze naturale rusești, previzibilitatea prețurilor și transparența condițiilor de livrare și tranzit reprezintă un factor primordial și complex pentru dezvoltarea stabilă a ambelor părți.

Furnizorul gazelor naturale S.A. „Gazprom” stabilește contracte anuale cu SA „Moldova-gaz” cu privire la livrările de gaze în Moldova și tranzitare (partea transnistreană nu este parte la aceste acorduri) în baza acordului interguvernamental moldo-rus. La sfârșitul anului 2006, în legătură cu expirarea termenului acordului anterior (perioada 2001-2006²¹⁵), a fost încheiat un nou acord cu privire la livrările de gaze pentru perioada 2007-2011, conform căruia prețul pentru gazele naturale este calculat anual după formula bazată pe principiile pieței și prin folosirea coeficienților de reducere. Până în 2011, prețul va atinge nivelul mediu al prețurilor europene pentru gazele naturale rusești.²¹⁶

Costurile și barierele reciproce

Conflictele energetice

Periodic, din diverse motive, conflictele ce apăreau între Chișinău și Tiraspol aveau un impact negativ asupra consumatorilor de energie electrică și asupra stabilității pieței energetice regionale, care include la fel și regiunile din sud-vestul și sudul Ucrainei.

În *Julie 2003*, partea transnistreană a redus furnizările de energie electrică și de gaze naturale către satele din stânga Nistrului, aflate sub jurisdicția Republicii Moldova, din cauza datoriilor istorice acumulate de populație și agenții economici din aceste localități față de furnizorii transnistreni.

Pentru a ieși din această situație, Guvernul RM a adoptat decizia privind achitarea datoriilor istorice ale agenților economici din stânga Nistrului (752,4 mii lei) și compensarea datoriilor istorice ale companiei “Dubăsari-Gaz”, formate ca urmare a acordării unor facilități la furnizarea de gaze naturale anumitor categorii de populație.²¹⁷ Realizarea acestei hotărâri se efectua în baza surselor bugetului de stat.

În *august 2004*, partea transnistreană a deconectat liniile electrice de tensiune înaltă, prin care se furniza energia electrică spre malul drept al Nistrului. Încetarea alimentării cu energie electrică este unul din episoadele conflictului major din anul 2004, apărut din cauza așa numitului “conflict școlar” precum și a implementării noilor norme de procesare operațiunilor de import-export pentru agenții economici transnistreni.

În urma încetării alimentării cu energie electrică au avut de suferit circa 215 mii oameni – clienți ai S.A. „RE Chișinău” și S.A. „RED Centru”. În decurs de câteva zile, 55 de localități de pe

²¹⁰ Hotărârea Guvernului RM Nr. 1643 19.12.2002 „Privind aprobarea programului național de gazificare a Republicii Moldova”.

²¹¹ Decretul Președintelui RMN Nr. 230 din 3 iulie 1998.

²¹² InfoMarket - 29.12.2008.

²¹³ <http://www.rusenergy.com/?page=news&id=74414>.

²¹⁴ Balanța de combustibil și energetică a Republicii Moldova // Biroul Național de Statistică al RM, 2008, pag. 66.

²¹⁵ Hotărârea Guvernului FR Nr. 831 din 29 noiembrie 2001, „Privind semnarea acordului între Guvernul Federației Ruse și Guvernul RM referitor la furnizările de gaze naturale rusești în RM și a tranzitului lor prin teritoriul RM”.

²¹⁶ Departamentul informațional al S.A. “Gazprom”. http://www.gazprom.ru/news/2008/06/201220_29257.shtml.

²¹⁷ Hotărârea Guvernului RM Nr. 976 din 08.08.2003 „Privind anumite măsuri de stabilizare a situației create în localitățile din raioanele de Est ale Republicii Moldova”.

malul drept al Nistrului (Ștefan Vodă, Căușeni și Criuleni) și 6 localități din partea stângă a Nistrului (satele Doroțcaia, Cocieri, Roghi, Coșnița, Pohrebea și Pîrîta), aflate sub jurisdicția Moldovei, nu au fost alimentate cu energie electrică. La fel, au suferit câteva localități din centrul, estul și sudul republicii.²¹⁸

Pentru a stabili alimentarea cu energie electrică, Moldova a fost forțată să mărească livrările de energie electrică din Ucraina. Problema restabilirii regimului normal de alimentare cu energie electrică a fost soluționată relativ rapid de către Chișinău și Tiraspol (în decurs de două zile).

În toamna anului 2004, între Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS și compania "Union Fenosa", care deține rețelele electrice din centrul, sudul RM și din Chișinău, au avut loc negocierile cu privire la încheierea unui nou contract de furnizare a energiei electrice. Părțile nu puteau conveni asupra unui nou preț pentru energia electrică, asupra căruia insista partea transnistreană argumentând necesitatea acestei majorări cu creșterea prețurilor pentru gazele naturale consumate²¹⁹. Conducerea Centralei electrice raionale moldovenești de stat /CERMS a propus cumpărarea energiei electrice la prețul de 3,22 cenți pentru 1 kW-oră în loc de prețul anterior - 2,65 cenți pentru 1 kW-oră.

La 1 noiembrie, Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS a încetat livrarea de electricitate către Moldova. Deficitul de energie electrică a cauzat apariția întreruperilor în alimentarea cu electricitate – deconectări de scurtă durată în mai mult de 200 localități din sudul și centrul Moldovei. În general, din cauza deficienței date au suferit 109 mii de consumatori casnici și agenți economici.²²⁰

Conflictul a fost soluționat în urma semnării unui nou contract de livrare a energiei electrice pentru o durată de doi ani și jumătate. Prețul convenit a crescut cu 13% și constituia 3,05 cenți pentru 1kW-oră - stabilit pentru un an.

În noiembrie 2005, Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS a avertizat compania „Union Fenosa” despre intenția de a ridica tarifele pentru energia electrică furnizată de la 3,05 până la 4,08 cenți pentru 1 kW-oră. CERMS motivat acest lucru prin faptul că s-a ridicat prețul pentru gazele naturale, consumate de CERMS (de la 57 dolari până la 86 dolari pentru o mie de m³), iar pe 31 octombrie 2005 au expirat acordurile privind prețurile de vânzare la prețul de 3,05 cenți pentru 1 kW-oră. Compania „Union Fenosa” a refuzat să cumpere energie electrică la noul preț propus.

În noiembrie 2005, Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS a încetat livrările de energie electrică în Moldova. După stoparea livrărilor, deficitul de energie electrică a fost compensat de către Ucraina. Importul de energie electrică din Ucraina se bazează pe contractul încheiat între compania moldovenească "Energoacom" și compania ucraineană "Ucrinterenergo", până în iulie 2009.

Importul de energie electrică din Ucraina a fost economic profitabil datorită prețului de achiziție mai mic, care inițial a constituit 2,35 cenți pentru 1 kW-oră.

Cu toate acestea, trecerea Moldovei la importul energiei electrice ucrainene a avut nu doar efecte pozitive, au apărut costuri adiționale, tehnice și economice legate de înlocuirea furnizărilor de la Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS cu cele din Ucraina.

²¹⁸ <http://old.azi.md/news?ID=30326>; <http://news.finance.ua/ru/~1/0/all/2004/08/26/52961>.

²¹⁹ În anul 2001, Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS și „Union Fenosa” au încheiat un acord pe o durată de 5 ani cu privire la furnizarea electricității la prețul de 2,65 cenți pentru 1 kW-oră. A treia parte prezentă a fost cea transnistreană care a garantat livrările de combustibil ieftin pentru centrala electrică. În decembrie 2003, compania belgiană „Saint Gidon Invest” a devenit noul proprietar al Centralei electrice raionale moldovenești de stat /CERMS. Administrația Transnistriei și-a retras garanțiile sale și Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS a fost nevoită să cumpere gaze naturale la un preț mai mare (prețul a crescut cu 50%), ceea ce a provocat creșterea prețului de cost al energiei electrice produse. Noul proprietar al uzinei electrice s-a adresat companiei „Union Fenosa” și a inițiat convorbiri noi pentru semnarea unui nou contract, în legătură cu situația excepțională apărută, fapt menționat în contractul anterior („Moldova Suverană”, 3 noiembrie 2004, „Comsomolskaya pravda v Moldove”, 3 noiembrie 2004).

²²⁰ <http://www.proua.com/analitic/2004/12/24/160639.html>.

În primul rând au apărut riscuri tehnice pentru funcționarea stabilă a sistemului energetic regional:

- Periodic apăreau defecțiuni în activitatea paralelă a sistemelor energetice ale Ucrainei și Moldovei, reglementate în acordul tehnic corespunzător din anul 2001;²²¹ supraîncărcarea liniilor de transmisie electrică din Ucraina-Moldova a influențat negativ asupra siguranței alimentării cu electricitate a sudului Ucrainei (regiunea Odesa);
- Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS a trecut la un regim de lucru a unui singur bloc, care este folosit în situații excepționale pentru funcționalitatea stației propriu-zise și nu asigură livrarea sigură de energie electrică către consumatori (din Ucraina, Transnistria și Moldova).²²²

În al doilea rând, treptat dispăreau beneficiile pe care Moldova le-a primit imediat după semnarea contractului cu furnizorul ucrainean, lucru legat de majorările repetate a prețului de achiziție pentru energia electrică ucraineană:

- În anul 2006, acesta s-a majorat până la 2,5 cenți pentru 1 kW-oră, în luna mai 2007 – până la 2,69 cenți, iar în august 2007 – până la 3,1 cenți; în anul 2007 a fost semnat un document adițional la contractul anterior, conform căruia prețul pentru energia electrică importată de Moldova trebuie să se majoreze lunar cu 0,01 cenți pentru 1 kW-oră; la sfârșitul anului 2008 prețul a constituit 5,4 cenți pentru 1 kW-oră²²³; de-a lungul perioadei de import a energiei electrice ucrainene, prețul de livrare pentru Moldova a crescut mai mult de 2 ori.

Și în al treilea rând, furnizorii de energie electrică ucraineană au suferit pierderi din cauza diferenței dintre prețurile interne pentru energie electrică și cele de livrare a energiei electrice în RM, după cum au declarat în mai multe rânduri oficialii ucraineni. De exemplu, în perioada vânzării energiei electrice Moldovei la prețul de 2,5 cenți pentru 1 kW-oră, pe piața internă a Ucrainei prețul constituia 3,9 cenți²²⁴. Începând cu 2006 și până la mijlocul anului 2007, pierderile Ucrainei din exportul energiei electrice în Moldova au constituit mai mult de 70 mil. dolari.²²⁵

Lipsa livrărilor de energie electrică în Republica Moldova în perioada 2006-2008 a avut efect negativ asupra situației electro-energetice transnistrene – scăderea volumului exporturilor și producției energiei electrice. De exemplu, în anul 2006, exportul total a energiei electrice a scăzut de 35 ori în comparație cu anii 2003-2004, iar producția aproape de 2 ori.²²⁶

Din 1 ianuarie 2009 au fost reluate livrările de energie electrică către Moldova din partea Centralei electrice raionale moldovenești de stat /CERMS și au fost încetate livrările comerciale a energiei electrice din Ucraina (este păstrat doar așa-numitul regim minim de livrări în cantități mici - 7 mil. kW-oră).

Acordul a fost semnat între Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS și compania „Energocom”, în acord cu Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică în Moldova. Termenul de valabilitate a acordului – din 1 ianuarie 2009 până 31 martie 2010, iar prețul electricității livrate este de 5,6 cenți pentru 1 kW-oră.²²⁷

²²¹ Acordul „Privind asigurarea lucrului în paralel a sistemului energetic al Ucrainei și cel al Moldovei” din 29 august 2001.

²²² Cererea corpului managerial al “Centralei electrice raionale moldovenești de stat” <http://www.interrao.ru/news/smi/10/>.

²²³ „Economicheskoe obozrenie”, Nr. 39 (775) din 24 octombrie 2008.

²²⁴ Raportul anual al S.A. “INTER RAO EĂȘ”, 2006.

²²⁵ <http://news.liga.net/news/N0749547.html>;

http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/publish/article?jsessionid=A3D86E1F06B0A74B832D538CF8625C76?art_id=106724&cat_id=35082;

http://www.energospace.ru/2007/08/01/ukrainskaja_jelektrojenergija_dlja_moldovy_podorozhaet_napolovinu.html;

²²⁶ Anuarul statistic al Republicii Moldovenești Nistrene //Serviciul statistic de stat al Ministerului economiei RMN. Tiraspol, 2008, pag. 95.

²²⁷ Ziarul „Komersant”, Nr. 235(4052) din 24.12.2008.

Proiectele de separare a sistemelor energetice

Sistemele energetice al Moldovei, Ucrainei și Transnistriei au fost create și au funcționat în cadrul sistemului unic al URSS. De aceea, interacțiunea lor presupune coordonarea și acordul comun asupra multor activități. Cu toate acestea, divergențele ce apar din când în când între participanții la piața energetică regională au dus la ideea separării sistemelor energetice și implementării proiectelor energetice corespunzătoare.

Proiectele ucrainene au scopul de a asigura independent alimentarea consumatorilor din sudul regiunii Odessa și astfel de a se abține de la procurarea energiei electrice de la Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS. În astfel de proiecte se include de exemplu proiectul de construcție a liniilor de transmisie de înaltă tensiune Arțiz-Bolgrad și Bolgrad-Bugeac-Reni, Novoodessaia-Arțiz (prețul - 32 mil. dolari), Adjalic-Usatovo (26 mil. euro), construcția de stații „Primorskaia” (220 mil. dolari),²²⁸ de stații electrice pe bază de aburi în Ismail și Bolgrad.

Proiectele Moldovei sînt argumentate prin necesitatea asigurării securității energetice și micșorării deficitului de producție a energiei electrice.

Potrivit „Concepției de dezvoltare și a Schemei de amplasare a stațiilor electrice în Republica Moldova până în anul 2010” aprobate de Guvern, este planificată construcția stațiilor electrice în orașele Bălți, Ceadr-Lunga, Căușeni, Comrat și în alte localități, cu capacitate totală de circa 1300 MW, care este comparabilă cu ½ din capacitatea stabilită pentru Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS.²²⁹

În diferiți ani se organizau negocieri cu investitorii străini privați despre construcția noilor stații electrice – în Bălți și în Burlăceni, cu referire la CET-ul Budești ș.a. Primul rezultat a fost semnarea acordului cu compania cehă „J&T Finance Group” cu privire la construcția stației electrice în zona liberă „Ungheni-Business” (raionul Ungheni) cu capacitate de 350 MW. Raționalitatea acestui proiect nu este diversă:

- Noua stație va alimenta anual sistemul energetic al Moldovei circa 20% din volumul total al consumului energiei electrice în Moldova, ceea ce poate provoca în viitor o scădere a volumului de livrări din partea Centralei electrice raionale moldovenești de stat /CERMS (aproximativ cu 1/4) și o altă repartizare a intereselor Moldovei și Transnistriei în sfera energetică;
- Investitorul va beneficia nu doar de acele facilități, care sunt propuse astăzi rezidenților zonei economice libere, dar și de preferințe speciale, care au fost stabilite acum pentru investitorii care participă la „realizarea proiectului de construcție și exploatare a uzinei electrice în raionul Ungheni”;²³⁰ preferințele speciale pot influența condițiile de concurență pe piața energetică internă a Moldovei, inclusiv și asupra poziției Centralei electrice raionale moldovenești de stat /CERMS.

În afară de construcția noilor stații de energie electrică, este planificată extinderea capacităților CET-urilor existente (CET-1, CET-2 și CET-NORD) și construcția de mini-CET-uri. Costul total al proiectelor planificate este de 667,6 mil. dolari.²³¹ Se așteaptă ca, până în anul 2020, rata de asigurare a necesităților interne în energie electrică va crește din contul propriu de producție de la 31 % în 2007 până la 35% (minim) – 55% (maxim).²³²

În politica energetică a Moldovei nu este definită strategia relațiilor energetice cu Transnistria și locul Centralei electrice raionale moldovenești de stat /CERMS în asigurarea necesităților interne de energie electrică.

²²⁸ Kiev a declarat război energetic Chișinăului. <http://finans.net.ua/content/view/7444/1/>.

²²⁹ Hotărârea Guvernului RM Nr. 830 din 11.07.2003 „Concepția de dezvoltare și Schema de amplasare a stațiilor electrice în Republica Moldova până în anul 2010”.

²³⁰ Legea RM Nr.14 din 03.02.2009 „Privind introducerea schimbărilor și completărilor în unele acte legislative”.

²³¹ Hotărârea Guvernului RM Nr. 958 din 21.08.2007 „Privind strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2020”.

²³² Ibidem.

Conflictele energetice și economice între Chișinău și Tiraspol au avut influență negativă asupra aprecierii rolului producătorului transnistrean de energie electrică în calitate de furnizor de electricitate în Moldova. În strategia energetică a Moldovei se menționează faptul că, livrările de energie electrică de către Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS „nu pot fi considerate sigure, deoarece nu se cunoaște capacitatea de producție reală a acesteia de care dispune malul drept al Nistrului, atât pe plan tehnic, cât și pe plan comercial”. În același timp este recunoscut faptul că „energia electrică produsă de Centrala electrică raională moldovenească de stat rămâne a fi semnificativ mai ieftină, decât energia electrică produsă la stațiile electrice noi, cel puțin pe termen scurt și mediu”.²³³

Cu toate acestea, potențialul centralei nu este luat în considerare atunci când se planifică dezvoltarea capacităților și când se elaborează strategiile energetice ale Moldovei. Politica energetică se axează pe creșterea cotei-părți a capacităților generatoare proprii în asigurarea necesităților interne, ceea ce poate duce la separarea sistemelor de producție și de consum de energia electrică a Moldovei din dreapta Nistrului și Transnistriei.

Politica tarifară și datoriile pentru „gaz”

Moldova și Transnistria duc politici diferite în domeniul reglementării prețurilor în sectorul energetic. Acest lucru nu contribuie la dezvoltarea cooperării reciproc avantajoase în domeniul energetic și creează probleme atât cu caracter economic, cât și cu cel non-economic, care împiedică soluționarea conflictului în ansamblu.

În Moldova, tarifele interne pentru energia electrică și gazele naturale consumate sunt stabilite de instituția independentă specializată - Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică (ANRE). ANRE în activitatea sa este ghidată de metodologiile de calcul a tarifelor aprobate și de necesitatea luării în considerare a tuturor participanților pieței energetice, respectarea condițiilor de concurență și protecție a consumatorilor.²³⁴ Dezvoltarea sistemului de reglementare a tarifelor permite minimizarea treptată a riscului subiectivității și maximizarea eficienței politicii energetice tarifare.

În Transnistria tarifele interne (nivelul de max/min) pentru serviciile întreprinderilor sectorului energetic sunt stabilite de ordinea președintelui.²³⁵ Politica tarifară are în mare parte o funcție „socială”, care se manifestă prin luarea minimă în calcul a dinamicii prețurilor la gazul importat în procesul de stabilire a prețurilor interne la gaze naturale și energie electrică. Astfel, în anul 2007, având în vedere costul de import la gazelor naturale rusești la prețul de 170 dolari pentru 1 mie m³, costul lor în cadrul tarifelor interne constituia doar 70-75 dolari, ceea ce reprezintă ½ din prețul gazelor importate.²³⁶

Politica tarifară în sectorul energetic realizată de Transnistria a avut un impact negativ asupra condițiilor de activitate a principalului producător de energie electrică (Centrala Electrică Moldovenească), a relațiilor „energetice” cu Moldova și a situației privind datoriile Transnistriei pentru gazele naturale consumate.

Una din cauzele principale a divergențelor pe marginea creșterii în 2005 a prețului pentru energia electrică livrată de Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS în Moldova, este dezechilibrul la prețurile pentru gazele naturale necesare pentru producerea de energie electrică (stabilite pentru CERMS) și la prețurile pentru energia electrică livrată pe piața internă a Transnistriei. Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS a încercat să rezolve problema dezechilibrului la prețurile stabilite în Transnistria din contul măririi prețurilor pentru energia electrică furnizată în Moldova. Ca și rezultat nu a fost semnat un nou contract - Moldova timp de trei ani nu a achiziționat energie electrică de la Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS, dar din Ucraina, iar Centrala electrică raională moldovenească

²³³ Ibidem

²³⁴ Hotărârea Guvernului RM Nr. 958 din 21.08.2007 „Privind Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2020”.

²³⁵ Legea RMN Nr. 513-C-III din 31 decembrie 2004 „Privind prețurile (tarifurilor) și stabilirea lor”

²³⁶ Agenția informațională „Новый регион”, 25.09.2007г.

de stat a fost nevoită să micșoreze volumul de producție (cu 45% în anul 2006) și a livrărilor de energie electrică în afara Transnistriei (aproape de 30 ori în anul 2006).

Politica tarifară irațională a devenit una dintre cauzele principale a acumulării unei datorii mari de către Transnistria pentru gazele naturale rusești. Potrivit datelor Băncii Republicane a Transnistriei, datoria Transnistriei pentru gazele naturale (împreună cu penalizările corespunzătoare) a constituit la 1 iulie 2008 - 1606,2 mil. dolari și s-a majorat în comparație cu 1 ianuarie 2007 cu 25%.

Mărimea și creșterea continuă a datoriei Transnistriei la gaze naturale, în contextul îndeplinirii de către Moldova a obligațiilor sale de achitare a plăților curente și a datoriilor istorice pentru gazele naturale rusești generează anumite tensiuni în relațiile bilaterale dintre Moldova și Transnistria.

În sursele mass-media a Moldovei periodic apar păreri ale experților și politicienilor privitor la faptul că povara datoriilor transnistrene se află pe umerii consumatorilor din Republica Moldova.²³⁷

Sunt motive pentru astfel de declarații – furnizorul rus, „Gazprom” semnează contractele sale privind livrarea gazelor naturale în Moldova per ansamblu (fără menționarea Transnistriei), deși livrările sunt contabilizate și achitate separat. În același timp, responsabilitatea pentru respectarea condițiilor contractuale și rambursarea datoriilor în mod legal nu este datoare Transnistria, ci „Moldova-Gaz”.

În acest mod, nerezolvarea problemei datoriei Transnistriei pentru gazele naturale și problema legată de incertitudinea mecanismelor de gestionare a datoriei cauzează apariția anumitor „costuri politice” și nu contribuie la îmbunătățirea climatului politic pe marginea reglementării transnistrene.

Avantajele consolidării infrastructurii energetice și a cooperării internaționale

Moldova și Transnistria pot soluționa problemele principale din sectorul energetic doar prin eforturi coordonate și unite. Pentru Moldova aceasta vizează satisfacerea durabilă a necesităților sale energetice și ridicarea nivelului de securitate energetică. Transnistria urmărește valorificarea maximală a potențialului de producție de energie electrică (în primul rând a Centralei electrice raionale moldovenești de stat /CERMS²³⁸) și obținerea unui venit stabil relevant.

Deficitul în domeniul producerii energiei electrice în Moldova constituie în ultimii ani 74% - adică din contul producției proprii este acoperit doar 26% din totalul necesităților energetice. Deficitul este condiționat de capacitățile limitate de generare a energiei electrice. Prin urmare, Moldova este un importator net de energie electrică.

²³⁷ Viziunile generale vizavi de problema transnistreană. <http://ava.md/material/1759.html>; Industria gazului în RM: povara ignoranței și costul erorilor. <http://www.viitorul.org/public/800/ro/Politici%20PubliceGAZZ.pdf>.

²³⁸ Situată pe teritoriul Transnistriei, Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS este cel mai mare obiectiv energetic în regiunea de Sud-Est a Europei. Anterior, stația a fost proiectată ca cea mai mare din sudul URSS (12 blocuri energetice) și a fost construită pentru asigurarea Moldovei, Bulgariei și regiunilor de sud ale Ucrainei cu energie electrică. Obiectivul este unic pentru că poate funcționa pe baza a trei tipuri de combustibil - gaze naturale, păcură și cărbune. În afară de aceasta, prezența liniilor de legătură intersistemică și a schemei electrice speciale permit antrenarea anumitor blocuri energetice în funcționarea în paralel cu sistemele energetice ale României și Bulgariei. În anul 2005, Centrala electrică raională moldovenească de stat /CERMS a fost achiziționată de compania „INTER RAO EĂȘ” și este actualmente cel mai mare obiectiv de generare a electricității în cadrul companiei. Capacitatea totală stabilită pentru toate componentele generatoare de energie ale companiei «INTER RAO EĂȘ» în anul 2008 a fost de 7840 MW, iar al Centralei electrice raionale moldovenești de stat /CERMS – 2520 MW (32%).

Producerea și consumul energiei electrice în Moldova

	2003	2004	2005	2006	2007
Producția, mil. kWh	1046	1022	1229	1192	1100
Consumul, mil. kWh	4629	4383	4196	4074	4032
Producția în % față de consum	23	23	29	29	27

Sursa: *Balanța de combustibil și energie a Republicii Moldova // Biroul Național de Statistică al RM, 2008, pag.85, 89, 97, 105, 113.*

Transnistria, în schimb, deține un volum destul de mare de capacitate de producție și export a energiei electrice și este un exportator net. Cu toate acestea, capacitățile de sporire a volumului de producție și export nu au fost utilizate îndeajuns în ultimii ani, inclusiv din cauza încetării livrărilor către malul drept al Nistrului, la sfârșitul anului 2005. De exemplu, în anul 2003 Transnistria a exportat 61% din volumul total de energie electrică produsă, în 2006 – doar 3%, în 2007 – 23%.

Stabilitatea livrărilor de energie electrică către malul drept este unul din factorii principali ai dezvoltării sectorului energetic și utilizării efective a capacității de producție a sectorului. Dacă în Moldova se înregistrează deficit al capacității de producție, iar în Transnistria – surplus, atunci pe calea unei cooperări eficiente părțile pot ajunge la următoarele rezultate:

- Asigurarea deplină și durabilă a întregii Moldove cu energie electrică (rezolvarea problemei deficitului de producție de energie electrică și cea referitoare la asigurarea securității energetice);
- Menținerea unui regim eficient de producție al industriei energetice din Transnistria și utilizarea eficientă a capacităților ei de generare.

Este foarte important și un alt „interes energetic comun” al Moldovei-Transnistriei – valorificarea în totalitate a avantajelor de spațiu de tranzit pentru transportarea gazelor naturale și a energiei electrice spre țările europene și pentru sporirea veniturilor din încasărilor pentru tranzit. Aceste avantaje pot fi folosite de către Moldova-Transnistria, la fel, doar în comun.

Un domeniu promițător de interacțiune a Moldovei și Transnistriei este exportul și tranzitul de energie electrică către țările din Sud-Estul Europei,²³⁹ îndeosebi spre România, a cărui sistem energetic este strâns legat de cel al Moldovei și Transnistriei. În această direcție deja au fost atinse unele rezultate. Moldova și România au căzut de acord să construiască două linii electrice de transmisie, „INTER RAO EĂȘ” și „Moldelectrica” au semnat acordul cu privire la realizarea proiectului privind alocarea blocurilor energetice ale Centralei electrice raionale moldovenești de stat /CERMS pentru a funcționa intensiv cu sistemul energetic românesc. Exportul de energie electrică în România în anul 2008 s-a majorat cu 87%,²⁴⁰ furnizorul transnistrean de energie electrică (Centrala Electrică Moldovenească) are un venit anual din exportul către România în volum de 1,8 mil. dolari.²⁴¹, iar Moldova primește pentru tranzitul fiecărui kW 0,3 cenți.

Cu toate acestea, Moldova și Transnistria funcționează în mare măsură în mod independent. Pentru a avea venituri pe termen lung din activitatea pe piața europeană, inclusiv cea a României, este nevoie de o strategie comună de lungă durată, și de asemenea, de examinarea și dezvoltarea capacităților de generare a energiei electrice (în principal de către Transnistria) și de tranzitare (în principal de către Moldova), ca un singur sistem.

²³⁹ După estimările specialiștilor ruși, capacitățile tehnice existente ale Centralei electrice raionale moldovenești de stat /CERMS și de transmisie a liniilor ei electrice permit exportare a circa 1,2 mii MW de energie electrică în statele Europei de Sud-Est. <http://www.interrao.ru/news/smi/50/>. După estimările cercetătorilor moldoveni, conexiunile existente între sistemele electrice ale Ucrainei, României și Bulgariei permit asigurarea tranzitului de energie electrică în volum de 4-5 mlrd. kWh anual (Hotărârea Guvernului RM Nr 958 din 21.08.2007 privind „Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2020”).

²⁴⁰ InfoMarket. 22.01.2009.

²⁴¹ „Economicheskoe obozrenie”, Nr. 39 (775) din 24 octombrie 2008.

Moldova-Transnistria au nevoie de modernizarea multor întreprinderi energetice. Conform planului de dezvoltare și extindere a capacității de generare, Moldova va necesita pentru aceste proiecte 670 mil. dolari.²⁴² Posibilitățile financiare ale întreprinderilor electro-energetice și sursele bugetare ale Moldovei nu sunt suficiente pentru realizarea unor proiecte costisitoare. De aceea este necesară atragerea investitorilor străini și a instituțiilor internaționale. În Transnistria este nevoie de reconstrucția Hidrocentralei Electrice din Dubăsari, prin atragerea de investiții în valoare de 50 mil. dolari. Întreprinderea nu dispune de resursele financiare necesare.

Moldova-Transnistria ar putea obține beneficii în urma rezolvării problemei cu privire la modernizarea obiectivelor electro-energetice și atragerea investițiilor, pentru care este nevoie de un plan comun bine argumentat, încadrat într-o strategie energetică comună și o politică generală de atragere a investițiilor.

Fără consolidarea cooperării internaționale nu este posibilă realizarea atât tehnică, cât și economică completă a principalelor interese energetice ale Moldovei-Transnistriei.

Moldova intenționează:

- Să extindă cooperarea în domeniul energetic cu țările Uniunii Europene;
- Să adere la Tratatul Comunității Energetice, în calitate de membru cu drepturi depline;
- Să continue cooperarea bilaterală și multilaterală cu țările Europei de Sud-Est cu scopul formării unei piețe energetice regionale unice, eficiente, viabile și transparente;
- Să conecteze sistemul electro-energetic propriu la sistemul energetic al Uniunii Europene (UCTE);
- Să se implice în activitatea energetică și în programele și proiectele energetice dezvoltate de instituțiile internaționale, care se ocupă de realizarea, implementarea și coordonarea politicilor economice la nivel global, european și regional (partenerii principali - Organizația Națiunilor Unite, Comisia Europeană, Secretariatul Cartei Energetice, Secretariatul Comunității Energetice, UCTE, Consiliul Mondial al Energiei, Banca Mondială, BERD etc.);
- Să atragă investițiile externe, să implementeze „know-how”-ul tehnologic și managementul modern în domeniul energetic.²⁴³

În același timp, efectele practice de dezvoltare a cooperării internaționale a Moldovei pot fi mai majore și complexe ținând cont de capacitatea energetică a Transnistriei și de existența unei abordări comune cu cea transnistreană în ce privește stabilirea obiectivelor concrete în procesul dezvoltării unei cooperări internaționale și atingerea unor rezultate prognozabile concrete.

Subiectul de interes comun al Moldovei-Transnistriei este transportarea gazelor naturale ruse în Europa. Volumul tranzitului (circa 17% a gazelor naturale exportate de Rusia) prevede un venit stabil. Trebuie de avut în vedere situația dificilă pe piața regională și europeană a gazelor naturale (apariția așa-numitor conflicte în domeniul „gazelor” în condițiile păstrării unei nevoi ridicate de gaze naturale în țările europene), precum și lipsa noilor rute alternative de transportare a gazelor naturale. De aceea este necesară utilizarea eficientă a posibilităților existente de tranzit a Moldovei-Transnistriei, aprecierea lor drept „valorilor strategice comune”, minimizarea riscurilor existente în relațiile dintre părți în sectorul gazelor naturale (legate de anumite contradicții în sfera livrării de gaze naturale, strategiilor tarifare interne și a politicilor de gestionare a datoriilor).

Politică energetică comună și consolidarea potențialului sectorului energetic sunt cele mai promițătoare domenii prin care Moldova-Transnistria ar putea obține beneficii maxime din producerea, exportul, tranzitul de energie electrică și gaze naturale și soluționare a celor mai urgente probleme în sfera energetică.

²⁴² Hotărârea Guvernului RM Nr. 958 din 21.08.2007 „Privind Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2020”.

²⁴³ Hotărârea Guvernului RM Nr. 958 din 21.08.2007 „Privind Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2020”.

Pentru realizarea intereselor energetice comune ale Moldovei și Transnistriei și pentru obținerea unor beneficii comune de scurtă durată este necesară:

- Stabilirea unor „relații energetice” bilaterale și armonizarea politicii energetice;
- Crearea relațiilor contractuale de lungă durată între consumatorii de energie electrică din Moldova și producătorii transnistreni;
- Excluderea (prevenirea apariției) a oricăror bariere în calea accesului producătorilor/furnizorilor de energie electrică din Transnistria spre piața energetică din Moldova;
- Sprijinirea de către Moldova a dezvoltării activităților producătorilor și furnizorilor de energie electrică din Transnistria pe piața regională și cea europeană, prin intermediul utilizării diferitor mecanisme de dezvoltare a relațiilor internaționale;
- Realizarea proiectelor energetice comune și promovarea lor;
- Asigurarea de către Moldova-Transnistria a tranzitului sigur de gaze naturale și energiei electrică către țările europene.

3.4. Telecomunicații

Situația în sectorul telecomunicațiilor

Comunicarea eficientă este importantă atât pentru malul drept, cât și pentru cel stâng. Incluziunea dinamică a sistemelor de telecomunicații din Moldova-Transnistria în spațiul internațional are loc în absența unor relații normale între operatorii din dreapta și stânga Nistrului.

Dificultățile economice ale anilor '90 și oportunitățile limitate de investiții au avut un impact asupra dezvoltării sectorului de telecomunicații din Moldova și Transnistria: învechirea rețelei, lipsa de capacitate și nesiguranța serviciilor. În primul rând s-a dezvoltat telefonie fixă, în condițiile unui acces foarte limitat la servicii moderne de comunicare: telefonie mobilă, Internet, etc.

Restructurarea și reformele în sectorul telecomunicațiilor din Moldova și apariția propriului operator de telefonie mobilă în Transnistria a declanșat creșterea rapidă a pieței de telecomunicații, iar în ultimii zece ani – acest sector este unul din cele mai dinamice și atractive din punct de vedere investițional ale economiei din Moldova și Transnistria.

Servicii de telecomunicație

	Moldova		Transnistria	
	2000	2007	2000	2007
Valoarea pieței de telecomunicații mln. dolari	65,3	445,0	11,6	51,7
Telefonie fixă	50,3	193,3	9,9	45,5
Telefonie mobilă	13,0	195,9	1,3	3,8
Transmiterea datelor și rețeaua Internet	2,0	18,6	0,1	2,0
Proporția serviciilor în PIB, %	4,2	6,7	4,0	6,2

Surse: Anuarul statistic al Republicii Moldova // Biroul Național de Statistică a Moldovei, 2008, p. 271; Raport de activitate a ANRTI și privind dezvoltarea pieței de servicii în sfera telecomunicațiilor în 2003, Chișinău, 2004; Raport de activitatea a ANRCETI și privind dezvoltarea pieței de servicii în sfera telecomunicațiilor în 2007, Chișinău, 2008, Anuarul Statistic al Republicii Moldovenești Nistrene // Serviciul de Stat de Statistică, Ministerul Economiei al RMN, Tiraspol, 2005, p. 125; Anuarul statistic al Republicii Moldovenești Nistrene // Serviciul de Stat de Statistică, Ministerul Economiei al RMN, Tiraspol, 2008, p. 125, și calculele autorilor.

Calitatea piețelor de comunicații electronice în Moldova și Transnistria este confirmată și de comparații internaționale: în 2008, nivelul de acoperire a telefoniei fixe la 100 de locuitori - 31,2% (Moldova) și 35,7% (Transnistria) este mai înalt decât media pentru țările CSI (26 %) și Europa de Sud-Est (28%). În timp ce telefonia mobilă este în creștere rapidă există rezerve substanțiale: Nivelul de acoperire a acestor servicii este încă sub media pentru țările CSI (110%) și constituie 67,8% în Moldova și 42% în Transnistria. Din păcate, serviciile de acces la Internet încă nu au acoperire largă nici în Moldova și nici Transnistria: nivelul de acoperire este semnificativ mai mic decât indicatorii medii pentru Europa de Sud-Est și CSI.²⁴⁴

Telefonia fixă

În 2007, pe piața serviciilor de telefonie fixă din Moldova au existat 14 operatori. Cu toate acestea, principalul jucător pe această piață rămâne S.A. „Moldtelecom” (97,9% din abonament)²⁴⁵. În Transnistria serviciile de telefonie fixă sunt reprezentate doar de un singur operator - compania „Interdnestrcom”/„Transtelecom”.²⁴⁶

Spre deosebire de majoritatea țărilor din Europa de Sud-Est, în Moldova și Transnistria telefonia fixă a fost în creștere, datorită nivelului redus de telefonizare și a calității serviciilor. Până în prezent, pe malurile drept și stâng, digitalizarea rețelelor de telefonie este aproape finalizată.²⁴⁷ Principalele activități ale operatorilor („Moldtelecom” și „Transtelecom”) sunt legate de modernizarea rețelei și introducerea unor servicii noi.

Dezvoltarea telefoniei fixe

	Moldova		Transnistria	
	2000	2007	2000	2007
Densitatea telefoniei fixe pe 100 locuitori, %	16,5	30,3	18,9	34,4
În orașe	20,4	41,0	24,3	40,8
În sate	7,4	22,6	6,9	20,5
Numărul apelurilor telefonice internaționale mln.	134,9	397,5	19,6	249,0
Venit mediu lunar per utilizator (ARPU), dolari	7,2	15,4	6,0	20,7

Surse: *Anuarul statistic al Republicii Moldova // Biroul Național de Statistică al Moldovei, 2008, p. 409; Raport de activitatea a ANRTI și privind dezvoltarea pieței serviciilor de comunicații, pentru 2003, Chișinău, 2004; Raport de activitate a ANRCETI și privind dezvoltarea pieței servicii de comunicații pentru 2007, Chișinău, 2008, Anuarul Statistic al Republicii Moldovenești Nistrene // Serviciul de Stat de Statistică, Ministerul Economiei al RMN, Tiraspol, 2005, p. 125-126; Anuarul statistic al Republicii Moldovenești Nistrene // Serviciul de Stat de Statistică, Ministerul Economiei al RMN, Tiraspol, 2008, p. 125-126, și calculele autorilor.*

²⁴⁴ Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare: O analiză comparativă a telecomunicațiilor în țările cu economii în tranziție. Raport analitic, pag. 49,

<http://www.ebrd.com/country/sector/law/telecoms/assess/index.htm>;

„Interdnestrcom”: Rezultatele din 2007, <http://idc.transtelecom.md/about/press/1902.html>; calculele autorilor.

²⁴⁵ În iulie 2007, Agenția Națională pentru protecția concurenței a Republicii Moldova a recunoscut SC „Moldtelecom” ca operator cu o poziție dominantă pe piață.

²⁴⁶ În 2003, „Interdnestrcom” a privatizat întreprinderea unitară de stat în domeniul telecomunicațiilor „Telecom Transnistria” pentru un preț de 1,9 milioane de dolari. În 2008, cei doi operatori au fuzionat.

²⁴⁷ În noiembrie 2008, Transnistria a trecut complet la telefonie fixă digitală. (<http://www.olvia.idknet.com/ol126-11-08.htm>)

Telefonia mobilă

Primul operator de telefonie mobilă de tip GSM "Orange Moldova" (fostul "Voxtel") activează pe piața din Moldova din noiembrie 1998. Astăzi, serviciile de telefonie mobilă din Moldova sunt furnizate de patru operatori. Servicii de tip GSM: "Orange Moldova", "Moldcell" (din aprilie 2000), "Eventis Mobile" (decembrie 2007) și de tip CDMA 2000, cu frecvența de 450 MHz, „Moldtelecom”, sub marca ”Unite” (martie 2007).

Compania „Interdnestrcom”²⁴⁸ este primul și singurul operator de telefonie mobilă (în standard CDMA 2000, cu frecvența de 800 MHz și 450 MHz) care operează în Transnistria începând cu septembrie 1999.

În anul 2007 valoarea pieței de comunicații mobile din Moldova a crescut de 15 ori față de indicatorii anului 2000. În Transnistria, în aceeași perioadă valoarea pieței s-a triplat.

Venitul mediu lunar la un utilizator (ARPU) al operatorilor de telefonie mobilă a fost în 2007 în Moldova de aproximativ 10,1 dolari, în timp ce în Transnistria – 25,1 dolari.

Serviciile de comunicații mobile (acoperirea teritorială) pot fi utilizate aproape de toți locuitorii din Moldova-Transnistria, astfel, în 2007, rata de acoperire pentru 100 locuitori în Republica Moldova a ajuns la 55%, în timp ce în Transnistria - 37%, inclusiv din contul companiei “Interdnestrcom” - 30%.²⁴⁹

Trebuie de evidențiat faptul că în Moldova, datorită reducerii tarifelor pentru serviciile de telefonie mobilă și creșterii proporției promovării traficului intern în rețea, se observă o tendință de înlocuire a serviciilor de telefonie fixă cu cea mobilă. În Transnistria, serviciile de telefonie fixă și mobilă sunt furnizate în exclusivitate de către “Interdnestrcom”/„Transtelecom”, și, ca rezultat, telefonia mobilă, în continuare, o completează pe cea fixă.

Transmiterea datelor și accesul la Internet

Potrivit datelor Agenției Naționale pentru Reglementare în sfera comunicațiilor electronice și tehnologiei informaționale (ANRCETI) nivelul accesului la Internet în proporție de 3,2% (acces la Internet pe bandă largă - 1,4%), înregistrat în Moldova în 2007, demonstrează existența unor discrepanțe digitale semnificative nu numai față de țările UE, dar și cele CSI.

În același timp, cererea pentru serviciile de transmitere de date și acces la Internet în Moldova-Transnistria crește și constant depășește oferta.

Creșterea insuficientă a acestui segment al pieței de telecomunicații se datorează, în primul rând, lipsei concurenței efective pe piață, atât pe dreapta, cât și pe stânga Nistrului. De fapt, perspectivele pentru acest tip de servicii în Moldova-Transnistria sunt direct dependente de nivelul de interes față de ele, respectiv, din partea SA „Moldtelecom” și compania „Interdnestrcom”, care de fapt controlează întreaga infrastructură a comunicațiilor electronice de pe dreapta și respectiv stânga Nistrului. Monopolizarea serviciilor de acces la Internet de pe ambele maluri ale Nistrului este principalul motiv pentru menținerea tarifelor mari la serviciile de Internet și subdezvoltarea lor.

Costurile și barierele reciproce

Republica Moldova este membru al Uniunii Internaționale a Telecomunicațiilor (UIT), din 20 octombrie 1992, iar de la 1 februarie 2002 a devenit membru al UIT și SA ”Moldtelecom”. Se dezvoltă și cooperarea la nivel regional, prin inițiativele Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, Cooperarea Economică la Marea Neagră și CSI. Există 19 acorduri bilaterale privind cooperarea în domeniul tehnologiilor informaționale și de comunicații între Moldova și alte state.

²⁴⁸ Marca companiei “Interdnestrcom” a fost înregistrată la Organizația Mondială a Proprietății intelectuale în anul 2003. (<http://www.wipo.int/ipdl/en/madrid/key.jsp?KEY=799255>)

²⁴⁹ Experții estimează că aproximativ 20% din utilizatorii de telefonie mobilă din Transnistria sunt abonați ai operatorilor GSM.

Statutul incert al Transnistriei nu asigură o cooperare deplină cu organizațiile internaționale și regionale în domeniul telecomunicațiilor, „înlocuind” aceasta cu interacțiunea cu alți operatori (în prezent, compania „Interdnestrcom” cooperează cu doisprezece operatori străini).²⁵⁰

Conflictul între economiile din Moldova și Transnistria creează blocaje în funcționarea sistemelor de comunicații, nu numai în Moldova-Transnistria, dar și în țările vecine (Ucraina și România).

Organizarea tehnică a rețelelor (accesul la comunicațiile internaționale prin stațiile telefonice interurbane și internaționale ale orașelor Chișinău, Tiraspol și Bălți), a făcut posibilă dezvoltarea de facto „autonomă” a sistemelor de comunicații în Republica Moldova după anul 1990, dar nu și independentă.

Anul 1999 - o încercare a Transnistriei de a ieși din spațiul de telecomunicații al Moldovei

Motivul - lansarea operatorului de telefonie mobilă „Interdnestrcom”. Decizia cu privire la desfășurarea telefoniei mobile pe teritoriul Transnistriei a fost luată în 1998. Tot atunci, în Transnistria a fost înregistrată compania „Interdnestrcom”, iar la Odesa (Ucraina) - compania „Intertelecom”²⁵¹, cu principalul fondator „Interdnestrcom”²⁵². Legalizarea companiei „Interdnestrcom” în cadrul juridic de pe malul drept al Moldovei – acordarea frecvențelor 800 MHz pentru prestarea serviciilor de telefonie mobilă – nu a fost acceptată de Ministerul Transporturilor și Comunicațiilor al Republicii Moldova. Încercarea companiei transnistrene să intre în spațiul de numere telefonice ucrainene „împreună” cu SRL „Intertelecom” a fost blocată de Guvernul Moldovei.²⁵³

Cu toate acestea, în Transnistria „discret” pentru administrația comunicațiilor din Moldova a început să se dezvolte telefonia mobilă (pe frecvența 800 MHz rezervată în Republica Moldova serviciului de televiziune digitală) și să se creeze propriul sistem de telecomunicații „autonom” de cel al Republicii Moldova. Tot atunci, la Tiraspol a fost construit un port de comunicație prin satelit, care „garantează” stabilitatea sistemului comunicațiilor din Transnistria, în cazul unor circumstanțe neprevăzute.²⁵⁴

Anul 2003 – războiul în sfera telefoniei

Motivul - introducerea de către Moldova a unui nou Plan Național de Numerotare (PNN) și de alocare a resurselor pentru numerotare, cu folosirea frecvenței de 800 MHz. PNN a fost elaborat de Agenția Națională pentru Reglementare în Telecomunicații și Informatică (ANRTI)²⁵⁵ și aprobat de către Ministerul Transporturilor și Comunicațiilor al Republicii Moldova. Se presupunea că trecerea la un nou PNN va fi realizată atât în Moldova, cât și în Transnistria.

Planul presupunea includerea zonelor situate pe malul stâng al Nistrului, în spațiul de numere al Moldovei pe „criterii comune”, fără a se ține seama de specificul sectorului de comunicații transnistrene: 1 milion de numere (codul de acces „28”). Asigurarea resursei pentru numere pentru operatorii de telefonie mobilă din Transnistria nu a fost prevăzută: „Interdnestrcom” activează în afara cadrului legal al Moldovei, oferind servicii și utilizează frecvența de 800 MHz, fără licența corespunzătoare. Operatorului i-a fost propus să treacă la intervalul de 450 MHz.²⁵⁶

²⁵⁰ <http://idc.transtelecom.md/about/press/1889.html>.

²⁵¹ SRL „Intertelecom” își desfășoară activitățile (conectarea rețelelor de uz general la telefonia internațională și interurbană (începând cu 1998), telefoanele mobile cu drept de întreținere și exploatare a rețelelor de telecomunicații, precum și oferirea pentru utilizare a rețelelor de telecomunicații (din 2006)) în baza licențelor eliberate de Comitetul de Stat pentru Comunicații și Informatizare (CSCI) din Ucraina. La 25 noiembrie 1998 companiei i-a fost acordat codul de acces „045”, <http://www.velton.ua/ru/press-center/didgest/16/112.shtml>

²⁵² <http://www.velton.ua/ru/press-center/didgest/16/112.shtml>

²⁵³ Săptămânalul „Oglinda săptămânii”, Nr. 21 (650) 2 - 8 iunie 2007, <http://www.zn.ua/2000/2675/59445/>

²⁵⁴ <http://www.olvia.idknet.com/OL10-08.htm>

²⁵⁵ La data de 14 martie 2008, Agenția Națională pentru Reglementare în Telecomunicații și Informatică (ANRTI) a fost reorganizată sub numele Agenția Națională de Reglementare pentru Comunicații Electronice și Tehnologie Informației (ANRCETI) astfel pe parcursul textului apar at denumirea veche cât și cea nouă, dar înțelegându-se una și aceeași autoritate.

²⁵⁶ Ekonomicheskoe obozreniye „Logos Pres”, Nr. 46 (638), 16.12.2005.

Administrația telecomunicației din Transnistria a convenit să utilizeze rezerva de numere care încep cu cifra 5, ceea ce a permis creșterea resursei de numere în regiune, până la 10 milioane de numere. A fost proiectat și „planul de numerotare pentru rețelele de telecomunicații din Transnistria”²⁵⁷. Transnistria a exprimat dorința de a „reîntoarce” surplusul (5 milioane de numere) pentru a rezerva numere în Moldova.²⁵⁸

19 iulie - SA „Moldtelecom” a limitat apelurile de ieșire pentru abonații din Transnistria.

8 septembrie - Moldova a început să „testeze” televiziunea digitală. Pentru testare a fost aleasă o singură frecvență, în care televiziunea digitală se intersectează cu telefonie mobilă.²⁵⁹ În termen de patru ore funcționarea telefoniei mobile în Transnistria a fost blocată.

Difuzoarele, inclusiv cele de capacitate mare de transmitere - de până la 1 MW, ale radiotelecentralei Transnistrene „Maiak” a început să afecteze rețelele de telefonie mobilă din Moldova, care a acoperit aproape în întregime Chișinăul: un semnal constant putea fi primit doar în apropierea dispozitivelor de transmitere.²⁶⁰

SA „Moldtelecom” a limitat automat apelurile telefonice între rețele de telefonie de uz comun din Moldova și Transnistria.

9 septembrie - compania „Interdnestrcom” a decis restricționarea completă a comunicării cu operatorul SA „Moldtelecom”.²⁶¹

11 septembrie - „Moldtelecom” a deconectat două canale de comunicare internaționale închiriate de „Interdnestrcom” - unul pentru Europa, altul pentru Ucraina.²⁶²

14 septembrie - „Moldtelecom” a deconectat canalul internațional de comunicare pentru Moscova închiriat de „Interdnestrcom”.²⁶³

*Trei săptămâni de „război în sfera telefoniei” a cauzat pierderi directe ale operatorilor de telefonie din Moldova și Transnistria au constituit aproape 700 mii dolari.*²⁶⁴

În octombrie, Moldova a fost vizitată de un grup de experți de la Uniunea Internațională a Electrocomunicațiilor (UIE). Cu ajutorul experților internaționali a fost găsit un compromis temporar:

- În buletinul operativ al UIE (01.11.2003) a fost publicat un avertisment cu privire la faptul că „Ministerul Transporturilor și Comunicațiilor al Republicii Moldova și Agenția Națională de Telecomunicații și Informatică (ANRTI) consideră ilegală utilizarea resurselor de numerotare pentru regiunea Transnistreană care încep cu cifra „5” sau ale altor resurse decât cele prevăzute în noul NPN al Republicii Moldova”.²⁶⁵

- Transnistria „a fixat” în favoarea sa sursa de numerotare din seria „5”.

1 noiembrie - Moldova a introdus un Nou Plan Național de Numerotare.

7 noiembrie - a început să activeze noul „sistem și plan de numerotare pe rețelele de telecomunicații transnistrene”.

19 noiembrie - a fost înlăturată influența negativă asupra radiotelecentralei transnistrene „Maiak” și asupra transmițătorului televiziunii digitale (Moldova).

22 noiembrie - legătura telefonică între Transnistria și Moldova se efectuează pe principiile internaționale. Serviciul de telefonie fixă dintre Moldova și Transnistria lipsește.

Costurile „războiului din sfera telefoniei”:

- SA „Moldtelecom” a pierdut complet traficul de telefonie fixă cu Transnistria.

²⁵⁷ Ordinul Ministerului de Informații și Telecomunicații RMN „Privind aprobarea și punerea în aplicare a sistemului și planului de numerotare a rețelilor de telecomunicații ale RMN”, Nr.158 (SAZ 03-32), 06.08.2003.

²⁵⁸ <http://www.sostav.ru/news/2004/01/14/725/>.

²⁵⁹ Ziarul „Transnistria”, 01.10.2003.

²⁶⁰ <http://lenta.ru/world/2003/10/01/phone/>

²⁶¹ <http://idc.transtelecom.md/about/press/1339.html>,

²⁶² <http://www.vedomosti.ru/newspaper/article.shtml?2003/09/18/66586>

²⁶³ Ibidem

²⁶⁴ <http://www.gzt.ru/rub.gzt?rubric=news&id=3705000000008646>

²⁶⁵ Ekonomicheskoe obozreniye „Logos Press” Nr. 39 (535), 24.10.2003.

- Costuri suplimentare suportate de operatorii de telefonie mobilă "Voxtel" („Orange Moldova”), „Moldcell” și „Interdnestrcom” pentru instalarea echipamentelor noi și a oferi abonaților minute „premiiale” pentru a compensa incomoditățile cauzate. (De exemplu, daunele companiei “Voxtel” („Orange Moldova”) s-au ridicat la 300 mii dolari²⁶⁶).
- ANRTI (ANRCETI) nu mai primește plata pentru utilizarea resurselor numerice de la operatorii transnistreni.
- A fost blocată comunicarea în baza telefoniei fixe dintre malul drept și stâng.
- Comunicarea între dreapta și stânga Nistrului este efectuată doar prin IP-telefonie.

Compromisul temporar a permis numai diminuarea problemei, nu și rezolvarea ei.

Anul 2004 – prima „confruntare în sfera telefoniei”

Pentru a restabili integritatea rețelelor de telecomunicații din Moldova, pentru a asigura funcționarea sigură și stabilă a rețelelor fixe și mobile de comunicații, reglementarea operatorilor de servicii, în condițiile liberalizării pieței pe 8 iulie, Guvernul Republicii Moldova a adoptat hotărârea privind reglementarea situației în domeniul telecomunicațiilor din Republica Moldova.²⁶⁷

Hotărârea prevedea:²⁶⁸

1. înregistrarea temporară a companiei “Interdnestrcom” în Registrul de stat al întreprinderilor și organizațiilor din Republica Moldova;
2. stabilirea și înregistrarea la Camera de Înregistrări de stat a Republicii Moldova a filialei companiei “Interdnestrcom” cu adresa juridică și sediul în municipiul Chișinău (în decurs de 10 de zile de la data de înregistrare provizorie);
3. emiterea pentru compania „Interdnestrcom” a licențelor necesare pentru a desfășura activități în domeniul telecomunicațiilor în Republica Moldova (taxa pentru eliberarea de licențe individuale pentru prestarea serviciilor în comunicații mobile în standard CDMA (WLL) și în telefonia fixă - 1 mil. dolari);
4. acordarea numărului necesar de canale de comunicare pentru compania “Interdnestrcom”;
5. încheierea acordului privind interconectarea între SA „Moldtelecom” și „Interdnestrcom” - restabilirea serviciului de telefonie fixă între cele două maluri ale Nistrului.

„Suplimentar” operatorul transnistrean este obligat să asigure:²⁶⁹

- dezvoltarea în paralel a rețelelor, pe baza de 800 MHz și 450 MHz (pentru condițiile de licență, începând cu 2010, frecvența de 800 MHz va fi folosită doar pentru televiziunea digitală);
- volumul de investiții în rețeaua de dezvoltare - circa 15 milioane dolari pe un an și jumătate;
- pachet de servicii minime garantate în sfera telecomunicațiilor și tehnologiei informaționale pentru zonele îndepărtate ale malului drept;
- 100% acoperire a teritoriului de pe malul drept (timp de 3 ani).

Această Hotărâre a fost parțial îndeplinită.²⁷⁰

13 iulie - compania “Interdnestrcom” a primit un aviz cu privire la înregistrarea temporară în Registrul de Stat din Moldova.

15 iulie - ANRTI (ANRCETI) a emis companiei „Interdnestrcom” două licențe: cu dreptul de prestare de servicii în sfera comunicației mobile în standard CDMA 450 și 800 (până în 15 iulie 2019), precum și acordarea de servicii de telefonie fixă locală (până în 15 iulie 2009).

²⁶⁶ <http://www.server.md/articles/318/>

²⁶⁷ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova „Privind controlul constituționalității Hotărârii Guvernului Nr. 782-37 din 8 iulie 2004” referitoare la „reglementarea situației în domeniul rețelelor de telecomunicații din Moldova”, Nr. 21, MO Nr. 168-170/23, 10.09.2004. (Hotărârea de Guvern nu a fost publicată)-

²⁶⁸ Ibidem

²⁶⁹ Ekonomicheskoe obozreniye ”Logos Press”, Nr. 25 (569), 23.07.2004.

²⁷⁰ Hotărârea Curții Constituționale a RM Nr. 21.

Compania „Interdnestrcom” a introdus pe contul Ministerului de Finanțe 1 milion dolari.
30 iulie - a fost emis Decretul Președintelui Republicii Moldova privind „suspendarea Hotărârii Guvernului Nr. 782-37, din data de 8 iulie 2004”.²⁷¹

1 august - Transnistria a introdus codurile convenite „210” - pentru Grigoriopol, „245” - pentru Dubăsari, „219” - pentru Dnestrovsc, „216” - la Camenca.²⁷²

2 septembrie - Curtea Constituțională a Republicii Moldova a afirmat că Guvernul, prin stabilirea discriminatorie a taxei pentru emiterea licențelor,²⁷³ a pus compania „Interdnestrcom” într-o poziție privilegiată față de alți operatori de telefonie mobilă. „Descifrarea Hotărârii N 782-37 a condus la crearea unei incertitudini în sfera legii, precum și accesul la informație, care cauzează prejudicii de transparență în activitatea administrației publice centrale și a unei concurențe loiale în economie, garantată de Art. 126 al Constituției” și a declarat neconstituțională Hotărârea privind reglementarea situației în sfera telecomunicațiilor, în domeniul rețelilor de telecomunicații din Moldova.²⁷⁴

Costurile primei „confruntări în sfera telefoniei”:

- menținerea funcționării „autonome” a sistemelor de comunicații din Republica Moldova și Transnistria (lipsa de telefonie fixă²⁷⁵, prezența „diferitor” planuri de numerotare);
- au fost diminuate intențiile investiționale ale sectorului privat - 15 milioane dolari;
- amânarea punerii în aplicare a comunicației mobile de a treia generație (3G);
- consolidarea monopolului SA „Moldtelecom” pe piața de comunicații din Moldova;
- acordarea de servicii de comunicare pentru populația și agenții economici din Moldova și Transnistria la tarife majorate: Transnistria-Moldova - 0,12 USD/min. (apel internațional), Moldova-Transnistria - 0,36 USD / min. (IP-telefonie).

Anul 2005 ... – a doua „confruntare în sfera telefoniei”

În octombrie 2004²⁷⁶, compania „Interdnestrcom” începe testarea, iar de la 1 mai 2005²⁷⁷ - exploatarea comercială a rețelei integrate care utilizează tehnologia CDMA pe benzile de 800 MHz și 450 MHz. Acoperirea pe întreg teritoriul Transnistriei și în localitățile cele mai apropiate de Moldova.

În noiembrie 2004, a fost aprobat, de la 1 ianuarie, programul de telefonizare a țării 2005-2010.²⁷⁸ Principalul executant a fost desemnat operatorul național SA „Moldtelecom”. Programul a constatat că operatorul național va folosi tehnologii moderne, cum ar fi accesul fix local de radio, inclusiv tehnologii de acces CDMA (WLL) pe intervalul de frecvență de 450 MHz.

²⁷¹ Decretul Președintelui Republicii Moldova „Privind suspendarea Hotărârii Guvernului Nr. 782-37 din data de 8 iulie 2004”, Nr.1936, MO Nr. 125, 30.07.2004.

²⁷² Ordinul Ministerului de Informare și Comunicare al RMN, Nr.153 (SAZ 04-31), 19.07.2004.

²⁷³ Taxa pentru emiterea de licențe pentru operatorii de comunicații mobile „Voxtel” („Orange Moldova”) și „Moldcell” a fost stabilită în suma de 8 milioane dolari, cu toate acestea, prin Hotărârea de Guvern privind „dezvoltarea telefoniei mobile de tip GSM”, Nr. 95 (05.02.2003) a fost prevăzut „tariful pentru emiterea unei a treia licențe individuale pentru prestarea de servicii de telefonie mobilă în valoarea de 1 milion dolari SUA”. Această Hotărâre (Nr. 95) a fost adoptată în conformitate cu recomandările companiei „Raiffeisen Investment”, un consultant pentru întrebările legate de privatizarea operatorului național de telefonie fixă SA „Moldtelecom”, care a recomandat acordarea licenței de telefonie mobilă SA „Moldtelecom” până la privatizarea ei.

²⁷⁴ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova „Privind controlul constituționalității Hotărârii Guvernului Nr. 782-37 din 8 iulie 2004” referitoare la „reglementarea situației în domeniul rețelilor de telecomunicații din Moldova”, Nr. 21, MO Nr. 168-170/23, 10.09.2004.

²⁷⁵ La data de 5 August 2004 a fost planificat să se semneze un acord de interconectare între SA „Moldtelecom” și compania „Interdnestrcom” pentru a restaura comunicarea de telefonie fixă.

²⁷⁶ http://idc.transtelecom.md/about/press/index.php?PAGEN_1=7#nav_start

²⁷⁷ <http://idc.transtelecom.md/about/press/1345.html>

²⁷⁸ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova „Privind aprobarea programului de telefonizare a țării pentru anii 2005-2010”, Nr.1234, MO Nr. 208, 19.11.2004.

În martie 2005, Guvernul Moldovei a autorizat utilizarea benzii de frecvență 450 MHz pentru telefonie mobilă de tip CDMA, stabilind o taxă pentru licență de 8 milioane dolari.²⁷⁹

În mai ANRTI (ANRCETI) a anunțat un concurs pentru acordarea de licențe „Furnizarea de telefonie mobilă în standard CDMA 2000, cu frecvența de 450 MHz.”²⁸⁰

10 iunie - un interes în ceea ce privește concurența a demonstrat compania „Interdnestrcom”, subliniind disponibilitatea „de a înregistra la Chișinău o întreprindere, care va acționa în conformitate cu legislația Republicii Moldova și pentru a obține licența pentru furnizarea de servicii mobile de tip CDMA”.²⁸¹

17 iunie, ANRTI (ANRCETI) a anulat propria decizie de desfășurare a concursului, pe baza art. 6, punctul 2 al Legii cu privire la Procuratura Generală și ca urmare a protestului Procurorului General al Moldovei Nr. 24-6d/2005 din 03.06.2005.²⁸²

În octombrie 2005 - SA "Moldtelecom" a anunțat despre intenția de a crea și de a pune în funcțiune până la sfârșitul anului a unei rețele de telefonie fixă - CDMA-2000, cu frecvența de 450 MHz. În opinia SA "Moldtelecom" lansarea de noi servicii "nu va afecta calitatea serviciilor operatorului transnistrean „Interdnestrcom”, care lucrează de asemenea în baza serviciilor de tip CDMA. Între companii a fost semnat un acord care permite operatorilor să activeze pe piețele lor, fără interferențe reciproce”.²⁸³

Compania „Interdnestrcom” nu a fost de acord cu poziția colegilor de la Chișinău, afirmând că.²⁸⁴

- într-o bandă de frecvență limitată poate lucra doar un singur operator cu servicii de tip CDMA-450, iar activitatea celui de-al doilea operator va genera bruiaje reciproce și lipsa legăturii la ambii operatori. În zona unde va lipsi legătura vor nimeri abonații raioanelor Căușeni, Anenii Noi, Orhei, Criuleni, Rezina și orașul Chișinău;
- SA „Moldtelecom” practic a declarat un nou „război în sfera telefoniei”, dat fiind faptul că nu a fost semnat nici un acord între operatorii de telefonie mobilă privind utilizarea comună a resurselor limitate a frecvenței CDMA-450;
- la Curtea de Apel Economică de la Chișinău a fost depus un demers privind restituirea fondurilor în valoare de 1 milion dolari plătite la bugetul Republicii Moldova în luna iulie 2004, pentru licența activitate de standard CDMA.

Poziția companiei transnistrene a fost susținută și de către experții din Moldova care au confirmat faptul că activitatea agenților economici din cele două zone de suprapunere reciprocă este imposibilă. În cazul agravării conflictului, recepționarea semnalului SA “Moldtelecom” pe teritoriile „controversate” va fi complet blocat. Sistemul de rețele CDMA-800 și CDMA-450 ale companiei „Interdnestrcom” permit în mod forțat de a transfera toți abonații la frecvența 800 MHz și să păstreze legătura.²⁸⁵

14 iunie 2006 - a fost adoptată o decizie în mod repetat de a re-utiliza banda de frecvență de 450 MHz pentru telefonie mobilă în standardul CDMA.²⁸⁶

15 iunie - Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova a luat decizia ca cererea operatorului transnistrean „Interdnestrcom” de restitui 1 milion dolari plătit pentru licență să nu mai fie examinată (la 13 aprilie a fost luată o decizie similară de Camera de Apel Economică Chișinău).

29 iunie - SA “Moldtelecom” a primit o licență pentru furnizarea de servicii în sfera comunicațiilor mobile în standard CDMA în frecvența de 450 MHz.²⁸⁷

²⁷⁹ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova „Privind utilizarea benzii de frecvențe 450 MHz pentru servicii de telefonie mobilă de tip CDMA și stabilirea taxelor pentru emiterea de licență”, Nr. 298, MO Nr. 046, 25.03.2005.

²⁸⁰ <http://www.server.md/newsdigest/29.05.2005/>

²⁸¹ Ekonomicheskoe obozreniye “Logos Press”, Nr. 23 (615), 17.06.2005.

²⁸² MO Nr.83-85, 17.06.2005.

²⁸³ http://www.newsmoldova.ru/news.html?news_id=483194&date=2005-11-30

²⁸⁴ <http://idc.transtelecom.md/about/press/1351.html>

²⁸⁵ Ekonomicheskoe obozreniye “Logos Pres”, Nr. 46 (638), 16.12.2005.

²⁸⁶ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova „Privind utilizarea benzii de frecvență de 450 MHz pentru servicii de telefonie mobilă în standardul CDMA și stabilirea taxelor de licență”, Nr 658, MO Nr. 091, 16.06.2006. Prin același document este abrogată Hotărârea Guvernului Nr. 298 (18.03.2005).

Decembrie 2006 - compania „Interdnestrcom” a trimis la Curtea Europeană a Drepturilor Omului o petiție împotriva Republicii Moldova privind nerespectarea dreptului la un proces echitabil, precum și la protecția proprietății.²⁸⁸

Problema reinstalării unui spațiu al telecomunicațiilor comun continuă să-și aștepte soluționarea...

Costurile celei de-a doua “confruntări în sfera telefoniei”:

- reluarea plinară și calitativă a comunicării telefonice dintre Republica Moldova și Transnistria a fost amânată pe o perioadă nedeterminată;
- reducerea eficienței investițiilor companiilor „Moldtelecom” și „Interdnestrcom” în dezvoltarea rețelelor CDMA-450;
- asigurarea unei funcționări sigure a celor doi operatori CDMA necesită costuri suplimentare (programare, lucrări de menținere, testarea reciprocă a rețelelor, etc.);
- dezvoltarea lentă a serviciilor informaționale și de comunicații de generație nouă din cauza concurenței inadecvate (poziția de monopol pe piața din Moldova aparține SA „Moldtelecom” și companiei „Interdnestrcom” - în Transnistria), și oportunități de investiții limitate pentru ambele companii (conform experților, dezvoltarea accelerată a serviciilor de acces la Internet poate duce la o creștere a veniturilor SA „Moldtelecom”, cu cel puțin 15-20%);
- concurența neloyală de pe piața comunicațiilor mobile: Operatorii „Orange Moldova” („Voxtel”) și „Moldcell” activează pe piața transnistreană, având avantajul unui spațiu unic de telecomunicații, pe când operatorul transnistrean nu poate activa pe piața din Moldova.
- costurile potențiale pentru Moldova cu privire la petiția „Interdnestrcom” depusă la Curtea Europeană a Drepturilor Omului.²⁸⁹

Avantajele spațiului de telecomunicații comun și avantajele cooperării internaționale

Construirea societății informaționale este o prioritate de dezvoltare a Moldovei, în prezent. Conceptul de bază și direcțiile de dezvoltare ale pieței serviciilor de telecomunicații²⁹⁰ din Republica Moldova sunt prevăzute de politica națională în sfera telecomunicațiilor și menționate în Strategia Națională de constituire a societății informaționale,²⁹¹ conceptul de e-guvernare²⁹² și Legea cu privire la comunicațiile electronice.²⁹³

În conformitate cu cerințele OMC, toate serviciile din sfera telecomunicațiilor din Moldova sunt liberalizate (transferul datelor naționale – din 1993, transferul datelor internaționale - din 1998, telefonia vocală fixă locală - din anul 2001, telefonia vocală fixă internă și internațională - în 2004), iar drepturi speciale și exclusive nu au mai rămas. Din punctul de vedere al legislației, de la adoptarea ANRCETI a tuturor documentelor legale cerute de lege, în general, Moldova va corespunde cadrului juridic-normativ al UE.²⁹⁴

²⁸⁷ Licența numărul 020446 eliberată de Agenția Națională de Reglementare în Telecomunicații și Informatică (ANRCETI) 29 iunie 2006, pe o durată de 15 ani.

²⁸⁸ <http://www.moldova.ru/index.php?tabName=themes&owner=40&id>

²⁸⁹ Experții organizației non-guvernamentale ”Juriștii pentru Drepturile Omului” în Republica Moldova consideră că acțiunea în judecată a companiei „Interdnestrcom” poate fi satisfăcută.

²⁹⁰ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova „Privind aprobarea politicii naționale în domeniul telecomunicațiilor”, Nr. 975, MO Nr. 112, 18.09.2001.

²⁹¹ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova „Privind strategia națională de constituire a societății informaționale - e-Moldova”, Nr. 255, MO Nr. 046, 25.03.2005.

²⁹² Hotărârea Guvernului Republicii Moldova „Privind conceptul de e-guvernare”, Nr. 733, MO 106-111/799, 14.07.2006.

²⁹³ Legea RM „Privind comunicațiile electronice”, Nr. 241, MO Nr. 51-54, 14.03.2008.

²⁹⁴ Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare: O analiză comparativă a telecomunicațiilor în țările cu economii în tranziție. Raport analitic, pag. 45, 49.

În Transnistria nu există o politică complexă în domeniul telecomunicațiilor și tehnologiei informaționale. Strategia de dezvoltare a acestui segment de piață este determinată, în esență, de strategia companiei „Interdnestrcom”/”Transtelecom” - prestator monopolist al întregului set de servicii informaționale și de comunicații de pe teritoriul din stânga Nistrului. Până nu demult, activitățile din domeniul comunicațiilor electronice au fost reglementate în baza Dispoziție provizorii privind “comunicațiile în RMN”²⁹⁵ și a Decretului „Privind reglementarea anumitor activități din sfera informațională și cea a telecomunicațiilor”.²⁹⁶ Legea privind telecomunicațiile a fost adoptată în iulie 2008.²⁹⁷ Cu toate acestea, legea reflectă în mare măsură realitatea existentă: în ea lipsește chiar noțiunea de acces (la piață, infrastructură fizică, etc.). Liberalizarea pieței și eliminarea monopolurilor prin instrumentele juridice existente nu este prevăzută.

Deja astăzi, pe ambele maluri ale Nistrului este o înțelegere comună despre importanța crescândă a societății informaționale, create ca urmare a dezvoltării rapide a tehnologiilor informaționale și de telecomunicații.

Republica Moldova este implicată în mod activ în crearea și dezvoltarea de spații regionale de informare în cadrul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, CSI, Cooperarea Economică la Marea Neagră. Își extinde activ contactele internaționale și iese pe piețele străine și operatorul din Transnistria.

Evident, perspectivele de dezvoltare a societății informaționale, de dezvoltare a pieței de telecomunicații din Moldova-Transnistria, a calității și a setului de servicii prestate populației și întreprinderilor, precum și accesibilitatea lor este în mare măsură legată de deblocarea (treptată) a sistemelor de comunicații.

Principalele beneficii ale reluării unei comunități eficiente de informare și comunicare în spațiul Moldova-Transnistria:

- extinderea contactelor între populație și întreprinderi, și creșterea „densității” comunicării sociale și de afaceri;
- sporirea atractivității investiționale a sectorului de telecomunicații și a eficienței investițiilor deja efectuate;
- dezvoltarea unei concurențe efective pe piața telecomunicațiilor;
- excluderea costurilor legate de situații „excepționale” în industria de telecomunicații;
- creșterea participării sectorului privat la punerea în aplicare a proiectelor sociale semnificative (centre de marketing și e-commerce (comerț electronic) pentru promovarea produselor și serviciilor pe piețele externe, telemedicina etc.).

Refacerea unei comunități eficiente de informare și comunicare pe spațiul Moldova-Transnistria și implementarea abordării ”o lume fără granițe pentru comunicare” poate fi o condiție prealabilă pentru soluție comună a problemelor socio-economice (de îmbunătățire a calității de dezvoltare economică, atragerea de investiții, ocuparea forței de muncă etc.), și creșterea atractivității Moldovei-Transnistriei pentru propria populație.

<http://www.ebrd.com/country/sector/law/telecoms/assess/index.htm>

²⁹⁵ Decretul președintelui RMN Nr.1 245 (D), 18.06.1999.

²⁹⁶ Decretul președintelui RMN „Privind reglementarea anumitor activități în domeniul informațional și cel al telecomunicațiilor”, Nr. 598 (SAZ 02-40), 03.10.2002.

²⁹⁷ Legea RMN „Privind comunicațiile electronice”, Nr. 536 (SAZ 08-), 29.08.2008.

4. Problemele comune ale dezvoltării Moldovei și Transnistriei și avantajele soluționării conflictului

Timp de aproape 20 ani economiile Moldovei și Transnistriei se dezvoltă în mod „autonom”. Există sisteme economice diferite - bugetar, fiscal, monetar și creditar, valutar, sistemul de reglementare a activității economice externe și cea a întreprinderilor etc. Paralel funcționează instituții și instrumente economice de reglementare, care la fel nu sunt legate între ele. Politicile economice sunt construite de către fiecare dintre părți reieșind doar din scopurile dezvoltării unuia dintre malurile Nistrului, fără a ține cont de interesele malului vecin.

În ciuda termenului lung a „paralelismului în dezvoltare”, economiile Moldovei și Transnistriei au caracteristici calitative în mare parte comune, întâlnesc riscuri și amenințări comune și sunt comparabile între ele din punctul de vedere al rezultatelor social-economice obținute.

Nivelul de dezvoltare social-economică a ambelor maluri ale Nistrului este la fel de scăzut. În anul 2007, mărimea PIB-ului pe cap de locuitor a constituit în Moldova 1230 dolari, în Transnistria – 1515 dolari. Acești indicatori sunt cei mai mici din regiunea de Sud-Est a Europei. Structurile ambelor economii se disting prin diversificare scăzută. În industria Moldovei predomină prelucrarea materiei prime agricole (43%), în industria Transnistriei – prelucrarea metalelor feroase (47%). Diversificarea slabă a producției industriale creează la rândul său problema exportului monostructural.

În exportul Republicii Moldova, cea mai mare parte este atribuită produselor agricole prelucrate (38%), în exportul Transnistriei – produselor din oțel (64%).

Moldova și Transnistria posedă o balanță comercială cronic negativă, mărime căreia crește continuu. În perioada 2001 – 2007, deficitul balanței comerciale a Moldovei a crescut de 7,2 ori, iar a Transnistriei – de 2,5 ori. În 2007 mărimea deficitului comercial în Moldova a atins 53 % din PIB, iar în Transnistria – 50 % din PIB.

Principalele caracteristici macroeconomice și indicatorii dezvoltării Moldovei și Transnistriei (datele anului 2007)

	Moldova	Transnistria
<i>Nivelul scăzut al PIB-ului</i>		
PIB-ul pe cap de locuitor, dolari	1230	1515
<i>Diversificarea slabă a structurii economiei</i>		
Cota-parte a sectorului dominant în producția industrială, %	43	47
<i>Diversificarea slabă a exportului</i>		
Cota-parte a grupului dominant de produse exportate în export, %	38	64
<i>Deficitul înalt a balanței comerciale</i>		
Deficitul balanței comerciale % față de PIB	53	50
<i>Dezvoltarea teritorială semnificativ neuniformă</i>		
Cota-parte a orașelor principale în investițiile în capitalul fix, %	56	68
<i>Nivelul scăzut al salariilor</i>		
Salariul mediu lunar, dolari.	170	193
<i>Nivelul scăzut al pensiilor</i>		
Pensia medie lunară (la sfârșit de an), dolari.	45	59

Sursele: Anuarul statistic al Republicii Moldova // Biroul Național de Statistică al RM, 2008; Anuarul statistic al Republicii Moldovenești Nistrene // Serviciul statistic de stat al Ministerului economiei RMN, Tiraspol, 2004 și calculele autorilor.

Problemele în dezvoltarea ambelor economii apar nu doar la nivel macroeconomic, dar și la cel teritorial. Moldova-Transnistria se caracterizează printr-un dezechilibru semnificativ în dezvoltarea regională. Există mari diferențe între nivelul de dezvoltare social-economic al principalelor orașe și a celorlalte teritorii. Astfel, în anul 2007, în municipiul Chișinău s-au concentrat 56% din volumul total al investițiilor în capitalul fix efectuate pe teritoriul Moldovei, iar în orașul Tiraspol – 68% din investițiile de pe teritoriul Transnistriei.

Principalii indicatori ai dezvoltării sociale a Moldovei și Transnistriei nu diferă semnificativ, din cauza asemănării rezultatelor dezvoltării economice. În anul 2007, mărimea salariului mediu lunar de pe ambele maluri ale Nistrului nu atingea 200 dolari (170 dolari în Moldova și 193 dolari în Transnistria). Pensia medie lunară a constituit în Moldova 45 dolari, în Transnistria – 59 dolari.

Nivelul scăzut al PIB-ului și structura industriei și exportului puțin diversificată prezintă riscuri foarte înalte pentru dezvoltarea economică stabilă a Moldovei-Transnistriei. Riscurile sunt destul de mari din cauza caracterului supradeschis al ambelor economii și a dependenței de relațiile și piețele externe, conjunctura economiei externe, condițiile de export și import.

Vulnerabilitatea în fața factorilor externi a economiilor Moldovei și Transnistriei sporește din cauza relațiilor economice conflictuale bilaterale, care este evidentă în special în perioada de agravare a conflictului și provoacă consecințe negative și pierderi a fiecăreia dintre părți.

În anul 2006, în condițiile unui conflict economic masiv, care a afectat la rândul său comerțul extern și sectorul transportului, a fost evidentă încetinirea ritmului de dezvoltare atât în Moldova, cât și în Transnistria. Ritmul de creștere a PIB-ului în Moldova, în comparație cu anul precedent a scăzut de 1,6 ori (de la 7,5% până la 4,8%), în Transnistria de 1,5 ori (de la 11,8% până la 7,7%). În cele mai vulnerabile sectoare a fost observat un declin. Volumul producției industriale în Moldova a scăzut cu 4 %, a exportului – cu 5%. În Transnistria, volumul de produse industriale a scăzut cu 23%, iar volumul exportului (inclusiv livrările în Moldova) – cu 33%.

În acest fel, costurile directe ale conflictului au fost suficient de mari. Conflictul anului 2006 a împiedicat practic păstrarea dinamicii pozitive a dezvoltării economiilor Moldovei și Transnistriei, înregistrată în anii precedenți, și în mare măsură a redirecționat eforturile organelor de resort ale ambelor părți, de la abordarea problemelor strategice ale dezvoltării economice și sociale către eliminarea consecințelor conflictului.

Partea moldoveană și cea transnistreană recunosc prezența problemelor în cadrul relațiilor economice, însă eforturile principale sunt concentrate asupra rezolvării problemelor interne legate de dezvoltarea social-economică. În acest fel părțile nu sunt orientate asupra eliminării obstacolelor evidente, care sunt marcate de conflictualitatea relațiilor economice bilaterale și limitează posibilitățile soluționării cu succes a scopurilor strategice interne. În acest sens, estimările oficiale ale părților referitor la problemele interne fundamentale a dezvoltării economice sunt similare.

În Moldova și Transnistria următoarele probleme sunt subliniate ca cele mai importante - structura insuficient dezvoltată a economiei, capacitatea de concurență scăzută, dependența mare față de importul de resurse energetice și de condițiile activității economice externe, deficitul balanței comerciale, barierele în dezvoltarea activității de întreprinzător, infrastructura slab dezvoltată, sursele interne limitate de investiții ș.a.²⁹⁸

²⁹⁸ Vezi.: Strategia națională de dezvoltare pentru anii 2008–2011 (Legea RM Nr. 295 din 21.12.2007); Strategia de atragere a investițiilor și dezvoltarea exportului pentru anii 2006–2015 (Hotărârea Guvernului RM Nr. 1288 din 09.11.2006); Strategia de reformare a bazei reglementării de stat a activității de întreprinzător (Hotărârea Guvernului RM Nr. 104 din 01.02.2007); Hotărârea Curții Supreme a RMN „Privind aprobarea prognozei de dezvoltare social-economică a Republicii Moldovenești Nistrene pentru anul 2009; Raportul „Cu privire la poziția social-economică a Republicii Moldovenești Nistrene pentru anul 2007” // Ministerul economiei RMN, 2007; Prognoza dezvoltării social-economice a RMN pentru anul 2008 // Ministerul economiei RMN, 2007; Raportul privind rezultatele studiului sociologic pe tema: „Barierele administrative - ca obstacol în fața dezvoltării de succes a businessului mic și mijlociu în Transnistria» // Camera de Comerț și Industrie a RMN, Tiraspol. 2008.

Cu toate acestea, în programe, prognoze, planuri, adoptate în Moldova și Transnistria lipsesc evaluările avantajelor depășirii stării de conflict, dar și abordările comune cu privire la dezvoltarea diferitor sectoare, proiecte generale economice și de infrastructură.

Părțile nu identifică soluții pentru folosirea potențialului cooperării economice și planificării în comun a dezvoltării.

În acest sens, cele două părți recunosc că conflictele economice provoacă efecte social-economice negative și afectează negativ situația internă și stabilitatea dezvoltării.

Astfel, în Strategia Națională de dezvoltare a Moldovei pentru anii 2007-2011 se menționează faptul că întârzierea soluționării conflictului prezintă o amenințare pentru dezvoltarea social-economică stabilă și că “obstacolele în calea liberei circulații a cetățenilor, mărfurilor și serviciilor, precum și interdicțiile administrative stau în calea dezvoltării comerțului între cele două maluri ale Nistrului”. În Strategia energetică a Moldovei se evidențiază faptul că „gestionarea operațională separată a componentelor sistemului energetic, amplasate pe malul stâng și drept al Nistrului” reprezintă un obstacol în calea dezvoltării sectorului energetic. Totodată, acestea și alte strategii ale Moldovei, la fel ca și programele Transnistriei, nu iau în considerare interesele celorlalte părți și nu includ măsuri comune coordonate.

Principalele avantaje rezultate din soluționarea conflictului transnistrean și din depășirea stării de conflict în relațiile economice dintre părți sunt legate de îmbunătățirea factorilor dezvoltării durabile, de folosirea mai eficientă și extinderea potențialului dezvoltării economice a fiecărei părți și de producerea unor așa numite efecte sinergetice.

Primul grup de beneficii constă în efectele, care pot fi obținute de Moldova-Transnistria în urma încetării presiunii economice reciproce, deci, în urma eliminării “zonelor de conflict” existente. Beneficiile vor sta la baza eliminării acelor costuri suportate de părți în urma actelor de „neprietenie” în domeniul transportului, comunicațiilor, comerțului, fiscalității etc.

Analiza detaliată a costurilor cauzate de confruntarea părților în domeniul comerțului, transportului, energiei, comunicațiilor și reglementării activității mediului de afaceri, precum și evaluarea avantajelor urmate depășirii acestor costuri sunt cuprinse în capitolul „3. Costurile etapei postmilitare ale conflictului și beneficiile interacțiunii și cooperării.”

A doilea grup de beneficii se referă la îmbunătățirea condițiilor generale și lărgirea posibilităților comune pentru sprijinirea ritmurilor stabile de creștere economică, prin colaborare constructivă și cooperare, mai ales în sectoarele și direcțiile strategice. Prin urmare, al doilea grup de beneficii constă în „noile reușite” atinse în urma acțiunilor comune în vederea rezolvării problemelor economice de bază, planificarea dezvoltării și mișcării în comun spre atingerea obiectivelor strategice.

Din cadrul acestui grup de beneficii, cele mai evidente și cele mai importante avantaje sunt cele de infrastructură, investiționale, de cooperare, precum și avantajele pentru mediul de afaceri.

Starea deplorabilă a infrastructurii nu permite părților să obțină și să folosească toate avantajele poziției lor geografice, posibilitățile comunicaționale și realizarea cât mai efectivă a scopurilor și obiectivelor multiplelor direcții ale politicii economice (asigurarea securității energetice, valorificarea potențialului de spațiu de tranzit în vederea participării active în sistemul transporturilor internaționale, exportului și transportării energiei electrice, dezvoltării telecomunicațiilor etc.).

La momentul dat, infrastructura în majoritatea cazurilor nu leagă cele două maluri ale Nistrului și interesele Moldovei și Transnistriei, dar le desparte. Totodată, doar unitatea tehnică și cea în sfera gestionării infrastructurii va permite implementarea celor mai eficiente proiecte din punct de vedere al dezvoltării sistemului de infrastructură regional, și includerea lui în sistemul și rețeaua internațională. Avantajele unor strategii de infrastructură „adevate” și a proiectelor în care sectoarele infrastructurii nu sunt prezentate în mod separat, dar în unul unitar, dar și interesele părților sunt echilibrate și constau în faptul că apar noi posibilități de dezvoltare și implementare a proiectelor de infrastructură, atragerea investițiilor majore, inclusiv a celor externe. Reglementarea problemelor bilaterale în sectoarele de infrastructură și unitatea în

dezvoltarea intereselor și proiectelor comune sporesc șansele pentru atragerea unor investiții majore, inclusiv a investițiilor proprii, și a celor externe.

Moldova-Transnistria nu dispun de surse investiționale interne suficiente pentru modernizarea economiilor. Însă nesoluționarea conflictului slăbește considerabil pozițiile în rezolvarea problemelor referitoare la atragerea investițiilor. Acest fapt nu ține doar de investițiile străine, dar și de cele interne. Conflictele economice au un potențial de destabilizare și influențează în mod negativ atractivitatea ambelor părți. Nu este sustenabilă speranța că Moldova și Transnistria vor fi în stare să atragă de sine stătător investițiile majore pentru modernizarea economiilor și mărirea capacității concurențiale. Situațiile cele mai dificile ale conflictului, cât și conflictul propriu-zis afectează procesul de atragere a investițiilor majore și de lungă durată, orientate spre dobândirea efectului „în viitor”. Realitatea este că investițiile de scurtă durată sunt mai profitabile decât cele de lungă durată. Totodată, Moldova și Transnistria au nevoie în primul rând de investiții pe termen lung. Beneficiile investiționale pot fi obținute doar prin micșorarea substanțială a riscurilor, legate de imaginea de „regiunea în conflict” și de garanțiile insuficiente pentru activitatea investițională.

Un avantaj mai mare poate fi obținut de la normalizarea condițiilor de interacțiune dintre businessul de pe ambele maluri ale Nistrului. În urma conflictualității relațiilor „oficiale”, multe relații de producție, cooperare și interacțiune în mediul de afaceri au fost pierdute. Instalarea barierelor de frontieră, fiscale, administrative ș.a. a contribuit la amplificarea conflictului. Depășirea acestor bariere a devenit atât de dificilă și costisitoare, încât în multe cazuri antreprenoriatul pur și simplu a abandonat parteneriatul cu celălalt mal al Nistrului și s-a concentrat pe colaborarea cu întreprinderile din afara Moldovei-Transnistriei. Costurile stabilirii unor parteneriate noi au fost mai mici decât cele ale prelungirii cooperării cu întreprinzătorii „celuilalt mal”. Anularea barierelor, introducerea regulilor echitabile pentru toți antreprenorii și soluționarea conflictului va aduce avantaje clare antreprenoriatului din regiune. Ele se referă la dezvoltarea și întărirea relațiilor orizontale din cadrul mediului de afaceri, extinderea pentru o mulțime de agenți economici a posibilității de a activa pe piață internă unică, cooperarea în promovarea proiectelor de afaceri, formarea și realizarea strategiilor de lungă durată a dezvoltării businessului. Beneficii adiționale poate primi întreprinderile mici, care activează în mare parte pe piața internă și au posibilități limitate în ceea ce privește realizarea produselor sale pe piețele externe.

Dezechilibrul structural serios a economiilor Moldovei (în care predomină producția agrară și prelucrarea materiilor agricole prime) și Transnistriei (dominată de prelucrarea metalelor feroase) doar la prima vedere este o problemă internă, care poate fi și trebuie să fie soluționată de fiecare parte separat. Depășirea conflictualității relațiilor va permite atenuarea acestei probleme prin folosirea „complementarității” structurale a economiilor. De asemenea este evidentă obținerea veniturilor din furnizarea produselor și materiei prime agricole din Moldova în Transnistria deficitară din acest punct vedere. La fel de evidente sunt avantajele prin care deficitul energetic din Moldova ar putea fi acoperit de producția energetică din Transnistria. Dacă vor fi eliminate obstacolele construite artificial, antreprenoriatul Moldovei-Transnistriei într-o oarecare măsură în mod individual va nivela anumite dezechilibre existente și va obține avantaje de la extinderea activității sale.

Principalul beneficiar al avantajelor soluționării conflictului este populația ambelor maluri ale Nistrului. Oportunitățile adiționale aduse de soluționarea conflictului sub forma modernizării economiilor, atragerea investițiilor majore, îmbunătățirea infrastructurii, dezvoltarea antreprenoriatului, pieței interne și a comerțului etc. vor permite sprijinirea mai eficientă a stabilității economice și securității dezvoltării, ceea ce va permite rezolvarea mai eficientă a problemelor sociale.

Beneficiile economice directe care pot să se exprime în primul rând prin tipul efectelor obținute „de către economie în întregime” și de antreprenoriat, în realitate sunt simultane și avantajoase direct pentru populație. Îmbunătățirea calității infrastructurii, creșterea numărului locurilor de

muncă, creșterea resurselor bugetare, salariilor, pensiilor etc. – și în ultimul rând acestea sunt anume acele efecte și beneficii care pot și trebuie să fie generate de soluționarea conflictului.

Concluzii

După încheierea fazei militare a conflictului transnistrean, care a adus jertfe omenești și daune materiale, părțile în conflict continuă să înregistreze pierderi.

În primul rând, Moldova-Transnistria înregistrează pierderi legate de consecințele sociale directe ale conflictului militar (achitarea diferitor facilități și acoperirea cheltuielilor pentru indemnizațiile alocate participanților la acțiunile militare, invalizilor și familiilor celor decedați).

În al doilea rând, în schimbul confruntării militare a venit cea economică, care a provocat costuri substanțiale și greu recuperabile, care afectează interesele reciproce.

Conflictele multiple între Chisinău și Tiraspol au afectat în primul rând antreprenoriatul, comerțul și infrastructura (transportul, energetica, telecomunicațiile). Aceste domenii sunt nu numai cele mai sensibile față de conflicte, dar și cele mai „problematic zone” în economia ambelor părți.

Fără calcularea acestor costuri și fără eliminarea tensiunii în relațiile economice dintre părți, încercările de a rezolva problema transnistreană sunt puțin eficiente.

Dacă în anii 90 costurile conflictului agravau situația de criză a economiilor Moldovei și Transnistriei, atunci în prezent ele formează o barieră în fața creșterii economice stabile, micșorează efectele ei, inclusiv cele sociale.

De aceea este solicitată îndreptarea eforturilor spre consolidarea intereselor economice a celor două maluri ale Nistrului și spre dezvoltarea cooperării între ele în acele domenii în care costurile confruntării sunt cele mai înalte.

Beneficiile rezultate din acțiunile comune de dezvoltare a infrastructurii, îmbunătățire a condițiilor comerciale, administrare a businessului și cea a activității investiționale au o importanță primordială pentru stabilitatea economică și securitatea nu doar pe malul drept și stâng al Nistrului, dar în întreaga regiune a Europei de Sud-Est.

Informații despre proiectul IMPACT

Proiectul IMPACT a fost dezvoltat cu scopul specific de a consolida munca în comun a ONG-urilor de analiză și a analiștilor experți independenți de pe cele două maluri ale râului Nistru, Rusia, România și Ucraina. Scopul acestei cooperări a fost să facă o analiză comună a efectelor socio-economice asupra conflictului politic extins și să dezvolte propuneri de politici care să contribuie la dezvoltarea de strategii concrete și opțiuni pentru transformarea conflictului.

Pentru a ajunge la scopul principal al proiectului - de a influența constructiv instituțiile politice și executive de luare a deciziilor și de a influența opinia publică despre costurile conflictului Moldova-Transnistria - activități ale fazelor proiectului 2007-2009 au inclus:

- Consolidarea inițiativelor de colaborare în rețea și înțelegerii reciproce a cercetătorilor și analiștilor experți, într-un cadru regional practic și de cooperare care include Moldova-Transnistria, Ucraina, România și Rusia.
- Construirea capacității pentru comunitatea de experți prin schimbul și oferirea experienței internaționale din zone similare și legate de zone de conflict și din domenii relevante.
- Dezvoltarea capacității de a fi receptiv în ceea ce privește conflictul și participarea cercetătorilor din domeniul socio-economic și din partea instituțiilor de analiză.
- Angajarea în cooperarea practică a experților regionali, concentrându-se pe investigarea și evidențierea costurilor economice și sociale ale conflictului și beneficiile păcii în Moldova-Transnistria.
- Experții de pe ambele părți ale diviziunii conflictului muncind împreună pentru a sprijini alternativele de politici în parteneriat cu mass-media.

Parteneriatul proiectului IMPACT constă în următoarele organizații:

- Centrul pentru Studii Strategice și Reforme (CISR) Chișinău
- Centrul Independent pentru Cercetare Analitică “New Age”, Tiraspol
- PATRIR Cluj-Napoca
- Comitetul Unit pentru Democrație și Conciliere (JCDC) Chișinău
- Agenția Rusă de Informare New Region, Biroul Priednestrovia, Tiraspol,
- Centrul pentru Dezvoltarea Televiziunii Independente, Chișinău
-

Alte produse ale Proiectului din faza 2007-2009 includ:

- Un film documentar despre povestea umană a costurilor socio-economice ale conflictului din Moldova-Transnistria, o poveste nespusă a construirii păcii din ultimii 20 de ani, intitulată “Transnistria - Când armele au fost reduse la tăcere”.
- Un raport sociologic bazat pe cercetare unică desfășurată pe ambele maluri ale Nistrului, concentrându-se pe “ Bunastarea socială și economică a populației de pe cele două maluri ale Nistrului în condițiile conflictului înghețat”.
- Raportul de analiză economică, care se concentrează pe “Costurile conflictului Transnistrian și beneficiile soluționării lui”.

Mai multe informații puteți să găsiți pe adresa www.cisr-md.org